

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO
ANALIZA EKONOMSKIH UČINKOV IGRALNIŠTVA V SLOVENIJI PO
METODOLOGIJI SATELITSKIH RAČUNOV ZA TURIZEM ZA LETO 2006

Ljubljana, oktober 2008

IRENA KRAPEŽ

Študentka Irena Krapež izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Marka Jakliča in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 6. 10. 2008

Podpis:

KAZALO VSEBINE

UVOD	1
1 METODOLOGIJA SATELITSKIH RAČUNOV	3
1.1 Sistem tabel in ključni agregati satelitskih računov za turizem	5
1.1.1 Dopolnilne tabele TSA	7
1.2 Satelitski računi v okviru sistema nacionalnih računov	7
1.3 Statistika turistične potrošnje in turistične ponudbe	8
1.4 Dosedanja uporaba in razvoj TSA v Sloveniji	13
1.5 Razširitev metodologije TSA	14
2 IGRALNIŠTVO	14
2.1 Definicija igralnice in igralnega salona	15
2.2 Spremljevalne dejavnosti igralništva	16
2.3 Ponudba igralništva v Sloveniji	17
2.4 Zgodovinski razvoj igralništva	18
2.4.1 Zgodovinski razvoj igralništva v Sloveniji	18
2.5 Prostorski razvoj igralništva	19
2.6 Sklepi za prihodnji razvoj	20
2.7 Pregled slovenskega igralništva	23
3. IGRALNIŠTVO IN TURIZEM	24
3.1 Slovensko igralništvo v Evropski uniji	28
3.2 Igralništvo v Evropi in Ameriki	29
3.3 Primer goriškega turizma	30
3.4 Primer Las Vegasa	32
3.5 Primer Macaa	34
3.6 Primer Singapurja	35
3.7 Primer Kanade	38
3.7.1 Primer Biloxija iz Zvezne države Misissippi	40
3.8 Primer Izraela	41
3.8.1 Primer Izraela in Egipta	42
3.9 Vplivi igralništva na gospodarsko in družbeno okolje v tujini in pri nas	43
4 OCENA POMENA IGRALNIŠTVA PO METODOLOGIJI SATELITSKIH RAČUNOV ZA TURIZEM	48
4.1 Satelitski računi za igralništvo	49
4.1.1 Izhodišče satelitskih računov za igralništvo	49
4.1.2 Metodologija in pristop k izdelavi	49
4.1.2.1 Igralniški obiskovalec	49
4.1.2.2 Temeljni agregati	50
4.1.2.3 Zbiranje podatkov	51
4.1.3 Rezultati satelitskih računov za igralništvo	52
4.1.4 Ključni agregati TSA – igralništvo za leti 2005 in 2006	60
4.1.5 Izračun multiplikacijskih učinkov	61

5 PRIMERJAVA IGRALNIŠKE DEJAVNOSTI Z NAJUSPEŠNEJŠIMI DEJAVNOSTMI V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU	62
5.1 Čisti prihodki od prodaje	63
5.2 Čisti poslovni izid obračunskega obdobja	64
5.3 Dodana vrednost na zaposlenega	65
5.4 Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega	66
5.5 Obrat denarja	66
SKLEP.....	68
LITERATURA.....	72
VIRI.....	75
PRILOGE	1

KAZALO TABEL, SLIK, GRAFOV IN PRILOG

Kazalo tabel

Tabela 1: Pregled igralnic in igralnih salonov po statističnih regijah.....	20
Tabela 2: Slovensko igralništvo v številkah.....	25
Tabela 3: Slovensko igralništvo v letu 2006.....	52
Tabela 4: Tabela 1 – mednarodni receptivni turizem s potrošnjo.....	54
Tabela 5: Tabela 2 – domači turizem s potrošnjo.....	54
Tabela 6: Tabela 3 – mednarodni emitivni turizem s potrošnjo.....	55
Tabela 7: Tabela 4 – interna oziroma notranja turistična potrošnja po proizvodih in vrstah turizma.....	55
Tabela 8: Tabela 5 – ponudba in računi proizvodnih dejavnosti, ki so značilni za turizem, s turizmom povezanih dejavnosti ter nespecifičnih dejavnosti.....	57
Tabela 9: Tabela 6 – domača ponudba ter interna oziroma notranja turistična potrošnja po proizvodih.....	57
Tabela 10: Tabela 7 – zaposlenost v turistični dejavnosti.....	58
Tabela 11: Tabela 8 – bruto investicije turistične dejavnosti v osnovna sredstva v turizmu..	58
Tabela 12: Tabela 9 – turistična kolektivna potrošnja po funkcijah in ravneh.....	59
Tabela 13: Tabela 10 – količinski kazalniki.....	60
Tabela 14: Ključni agregati TSA.....	61

Kazalo slik

Slika 1: Razdelitev proizvodov in storitev po metodologiji satelitskih računov za turizem...	10
Slika 2: Grafični prikaz turistične potrošnje obiskovalcev.....	12
Slika 3: Implementacija satelitskih računov za turizem v Sloveniji.....	13
Slika 4: Grafični prikaz razporeditve igralnic in igralnih salonov v Sloveniji.....	19
Slika 5: Možnost razvoja dejavnosti igralnic z vidika urbanizma.....	22
Slika 6: Zanimanje za igralništvo (Kanada vs. Združene države Amerike).....	39
Slika 7: Zanimanje za nove spremljevalne dejavnosti igralništva.....	40
Slika 8: Prikaz povezanosti različnih ponudb v celovito zgodbo igralniško-zabavišnega centra.....	56
Slika 9: Družbeni stroški in prednosti igralništva.....	62

Kazalo grafov

Graf 1: Primerjava čistih prihodkov od prodaje med dejavnostmi za leto 2006.....	63
Graf 2: Primerjava čistega poslovnega izida obračunskega obdobja 2006 med dejavnostmi.	64
Graf 3: Primerjava dodane vrednosti na zaposlenega med dejavnostmi za leto 2006.....	65
Graf 4: Primerjava povprečne bruto mesečne plače med dejavnostmi za leto 2006.....	66
Graf 5: Primerjava obrata denarja med dejavnostmi za leto 2006.....	67

Kazalo prilog

Priloga 1: Delujoče igralnice in igralni saloni v Sloveniji.....	1
Priloga 2: Grafični prikaz razporeditve igralnic in igralnih salonov v Sloveniji.....	6
Priloga 3: Razdelitev igralnic in igralnih salonov po statističnih regijah.....	9
Priloga 4: Podatki iz predhodnih raziskav.....	11
Priloga 5: Podatki iz predhodnih raziskav (tabele 3 do 12).....	12
Priloga 6: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda po tekočih in stalnih cenah ter v % BDP in vrste izdatkov gospodinjstev.....	19
Priloga 7: Ekonomski kazalniki po posamezni dejavnosti.....	22
Priloga 8: Kazalnik – obrat denarja.....	24
Priloga 9: Slovarček.....	25

UVOD

Pri uveljavljanju pomena turizma za narodno gospodarstvo smo praviloma priča stalni podcenjenosti gospodarskega pomena turizma z vsemi negativnimi posledicami na oblikovanje, načrtovanje in usklajevanje politike razvoja turizma. Rešitev za boljše vrednotenje pomena turizma v narodnem gospodarstvu, ustrezno merjenje ekonomskega obsega te dejavnosti in izračun realnih makroekonomskih kazalnikov so tako imenovani Satelitski računi za turizem – TSA (angl. *Tourism Satellite Accounts*). TSA so se razvili kot integralna in sistematična metodologija spremljanja turističnih tokov, ki povzema principe nacionalnih računov. Ponujajo celovit pristop k statističnemu zajemanju turizma in predstavljajo močno orodje za oblikovanje makroekonomskih analiz. K projektu uvedbe Satelitskih računov za turizem smo v Sloveniji pristopili že leta 2001 s pripravo študije izvedljivosti uvedbe te metodologije v Sloveniji. Leta 2003 smo začeli izvajati projekt, katerega rezultat so prvi satelitski računi za turizem za Slovenijo za leto 2000. Ker pa sestava TSA omogoča številne nadgradnje in razširitve osnovnega TSA okvirja, smo leta 2004 začeli širiti sektorske aplikacije Satelitskih računov za turizem na področje igralnštva (Sirše, 2006, str. 1).

Raziskave v drugih državah so pokazale, da ima lahko prisotnost igralnice zelo negativne učinke na uravnoteženost turistične ponudbe. Težava nastane, ko igralnica 'zaduši' pomen prvotnih turističnih pojavov in postane pglavitna turistična dejavnost. Igralništvo ima v sodobnem gospodarstvu velik pomen, saj povezuje poslovni turizem in igralniško-zabavišni turizem in s tem zagotavlja celovito turistično ponudbo, od nastanitev, kulinarike, lepotilnih salonov, fitnesa, poslovnega programa do kulturnega in zgodovinskega izobraževanja. Cilj takšnega turizma je, da ponudbo prilagaja potrebam gostov in njihovim motivom za obisk.

Igralništvo je v razvitem svetu močno regulirana dejavnost, saj lahko zaradi narave posla predstavlja veliko nevarnost za nastanek družbeno škodljivih pojavov, poleg tega pa omogoča zlorabe in utaje davkov. Država zaradi tega strogo nadzira to dejavnost in jo tudi nadpovprečno visoko obdavčuje. Nad odpiranjem igralnic ima monopol, zato mora vsak, ki želi odpreti igralnico, pridobiti od države koncesijo in obenem sprejeti strožji nadzor nad poslovanjem.

OPIS PROBLEMATIKE

Igralništvo je ključni element turistične ponudbe v Sloveniji. Je panoga z visoko dodano vrednostjo. V letu 2006 je skupna dodana vrednost panoge znašala 234 milijonov evrov (Pahor, 2007, str. 1). Poskušala bom dokazati, da je igralništvo za slovenski turizem in slovensko gospodarstvo izjemno pomembno. Naredila bom izračune za leto 2006 in opredelila, koliko igralnic in igralnih salonov je delovalo v letu 2006 oziroma koliko igralnih miz in igralnih avtomatov je bilo na razpolago. Zanimiv bo tudi podatek o registriranem obisku v igralnicah in igralnih salonih.

Predmet preučevanja magistrskega dela je opredelitev in analiza turizma, natančneje igralništva. S pomočjo metodologije satelitskih računov za turizem (TSA) bom analizirala ekonomske učinke igralništva v Sloveniji za leto 2006. S pomočjo TSA dobimo dokončen, primerljiv podatek o gospodarskem pomenu turizma.

NAMEN IN CILJI

Namen magistrskega dela je, da s pomočjo metodologije satelitskih računov za turizem analiziram ekonomske učinke igralništva za leto 2006 ter ugotovim, ali je tovrstna dejavnost uspešna in pomembna za slovensko gospodarstvo ali ne. Igralništvo je gospodarska dejavnost in pomeni uresničevanje svobodne gospodarske pobude, ki jo zagotavlja ustava, država pa lahko glede na ocenjene posledice predpiše različne omejitve in pogoje za opravljanje te dejavnosti (Ugotovitve in stališče varuhinje človekovih pravic o širitvi igralništva v Sloveniji).

Namen naloge je torej empirične narave, saj želim prikazati, kako zelo ekonomsko učinkovito je igralništvo in da se lahko primerja z najuspešnejšimi dejavnostmi v slovenskem gospodarstvu. Obenem želim prikazati, kje v Sloveniji igralništvo še ni zastopano in kje bi se z urbanističnega vidika še lahko razvilo.

Temeljni cilj magistrskega dela je priti do spoznanj, ki so predvsem v medijih premalo poudarjena, zaradi česar tovrstne informacije skoraj niso dostopne vsem prebivalcem Slovenije. Z njihovo pomočjo bi ljudje na igralništvo začeli gledati z drugega vidika, s tem pa bi bili poslovni rezultati še boljši.

Prvi cilj magistrskega dela je preučiti strokovno literaturo tujih in domačih avtorjev, vire, prispevke in članke z najnovejšimi spoznanji s področja igralništva.

Drugi cilj je usmerjen v metodologijo satelitskih računov za turizem in regionalni pregled igralništva v Sloveniji.

Tretji cilj je na osnovi metodologije in teoretičnih spoznanj podati analizo ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji ter igralništvo primerjati z najuspešnejšimi dejavnostmi v slovenskem gospodarstvu.

MEOTDE DELA

Osnovna uporabljena metoda bo splošna raziskovalna metoda spoznavnega procesa. Za razširitev te metode pa bom uporabila metodo deskripcije in raziskovalno metodo spoznavnega procesa. Za razširitev te metode pa bom uporabila metodo analiziranja empiričnega dela. V nalogo bodo vključene tudi informacije, pridobljene s pogovorom z odgovornimi osebami, strokovnimi sodelavci, ter informacije, pridobljene iz internih virov in z delovnimi izkušnjami v urbanizmu ter s sodelovanjem z igralnicami ter igralnimi saloni.

Analizo ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji bom izvedla na podlagi pridobljenih statističnih podatkov. Na takšen način bom pridobila informacije o številu igralnic in igralnih

salonov, številu igralnih avtomatov in igralnih mest, številu obiskovalcev, gostoti zastopanja igralništva v določeni regiji in drugih ekonomskih pokazateljih.

S pomočjo metode komparacije bom primerjala igralniško dejavnost z najuspešnejšimi dejavnostmi v slovenskem gospodarstvu. Z metodo sinteze pa bom podala končne zaključke.

VSEBINA POGLAVIJ

Struktura magistrskega dela obsega naslednja vsebinska poglavja. V prvem, uvodnem poglavju, sem opredelila problematiko, namen, cilje in metodo dela. V drugem poglavju sem opredelila metodologijo satelitskih računov, njene razsežnosti, uporabo in pomembnost. V tretjem poglavju sem opredelila igralništvo, spremljevalne dejavnosti, s pomočjo katerih se igralništvo razvija, zgodovinski in prostorski razvoj igralništva v Sloveniji ter ponudbo igralništva v Sloveniji. V četrtem poglavju sem se osredotočila predvsem na povezavo igralništva s turizmom, nato sem podala nekaj primerov razvoja igralništva v različnih državah po svetu, ter kako igralništvo vpliva na gospodarsko in socialno okolje. Za lažje razumevanje metodologije satelitskih računov sem v petem poglavju ocenila pomen igralništva. Pomen igralništva je po omenjeni metodologiji viden preko izhodišč, pristopa k izdelavi, rezultatov in izračuna multiplikacijskih učinkov. Za celovit prikaz pomena in učinkovitosti igralništva, sem tega v šestem poglavju primerjala z najuspešnejšimi dejavnostmi v slovenskem gospodarstvu. Zadnje poglavje predstavlja sklep, v katerem podajam pomembnejše ugotovitve in predloge.

1 METODOLOGIJA SATELITSKIH RAČUNOV

Za spremljanje ekonomskega obsega in učinkov turizma na nacionalno gospodarstvo so strokovnjaki WTO, Eurostata in OECD razvili statistično metodologijo satelitskih računov za turizem. K pilotnemu projektu je pristopila tudi Slovenija (Svetovni dan turizma, 20. 6. 2007). Satelitski računi za turizem - TSA temeljijo na osnovnem odnosu, ki ga v okviru narodnega gospodarstva kažeta povpraševanje po izdelkih in storitvah ter ponudba-proizvodnja izdelkov in storitev za potrebe turizma. TSA naj bi torej spremljali proizvodnjo izdelkov in storitev, po katerih povprašujejo turisti v vseh fazah in v vseh sektorjih nacionalnega gospodarstva (Sirše, Povzetek, 17. 7. 2007, str. 4).

Tako TSA kot plačilna bilanca merijo samo neposredne učinke oziroma neposredni obseg potrošnje turistov in do neke mere strukturo te potrošnje, medtem ko bolj sofisticirane metode omogočajo izračun celostnih učinkov turizma na narodno gospodarstvo.

Satelitski računi so v prvi vrsti standardni okvir za organiziranje statističnih podatkov o turizmu. Ponujajo podrobne informacije o turistični potrošnji in povezavo te potrošnje s podrobno strukturo domače proizvodnje in uvozom, ki sta potrebna za zadovoljitev turističnega povpraševanja. Natančneje, satelitski izračuni so informacije o obsegu in

karakteristikah delovne sile v sektorju ter o povezavah med monetarnimi in nemonetarnimi podatki v gospodarstvu. Izboljšajo informacije o vplivu turizma na plačilno bilanco in omogočajo izpeljavo primerljivih makroekonomskih agregatov (npr.: turistične dodane vrednosti, turističnega BDP, zaposlenosti, obsega investiranja ...) znotraj standardnega makroekonomskega okvira (gospodarske aktivnosti za potrebe turizma postanejo integralni del nacionalnega gospodarstva) (Frangialli, 2005, str. 12).

Satelitskih računov ne smemo gledati samo kot novo statistično orodje in obsežno podatkovno bazo, predvsem je pomembna njihova koordinacijska vloga med statistiko turizma in splošnim statističnim sistemom, in sicer v zagotavljanju konsistentnosti definicij, klasifikacij in podatkov zbranih iz različnih virov. Implementacija TSA je proces izgradnje celovitega statističnega sistema spremljanja pojava turizma. Poleg tega naj uvajanje spodbudi sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem ter spodbudi ne-tradicionalno sodelovanje med ekonomskimi agregati in institucijami zunaj turističnega sektorja (Frangialli, 2005, str. 12).

S satelitskimi računi dobimo bolj kakovosten, natančen in kredibilen vpogled v vlogo turizma v nacionalnem gospodarstvu in močno analitično orodje za analizo turizma, oblikovaje razvojne politike, modeliranje, analizo rasti in produktivnosti sektorja.

Turizem je interdisciplinarna dejavnost, ki zajema gostinstvo (restavracije), hotelirstvo, turistično posredovanje (agencije) in dopolnilne turistične dejavnosti (igralništvo, prireditve, rekreacija itd.). Sodobna turistična ponudba ne vsebuje več le storitev, ki so vezane na oddih in rekreacijo, ampak tudi storitve, ki so vezane na delo, izobraževanje, raziskovanje, trgovanje ... (Andrejčič et al., 1997, str. 15).

Izhodiščni cilji razvoja satelitskih računov za turizem so povezani s potrebami in željami, da bi (Sirše, Povzetek, 17. 7. 2007, str. 2):

- omogočili boljši, bolj kakovosten, natančen in kredibilen vpogled v vlogo turizma v nacionalnem gospodarstvu, primerjavo v času in mednarodno primerjavo na konsistentni metodološki osnovi;
- prinesli priznanje turizmu kot pomembni gospodarski dejavnosti;
- izboljšali statistično spremljanje turizma, njegovih finančnih kazalcev in ekonomskih učinkov;
- dali vpogled v strukturo proizvodnje izdelkov in storitev za potrebe turizma;
- prinesli uporabne informacije za turistična podjetja – še posebej za mala in srednja podjetja, katerih področja proizvodnje so potrebna/komplementarna za celovito turistično ponudbo;
- dali zanesljivo in kredibilno osnovo za načrtovanje učinkovite turistične politike;
- da bi omogočili načrtovanje in izvajanje regionalne politike razvoja turizma in
- da bi razvili nove in bolj natančne raziskovalne metode preučevanja turizma.

1.1 Sistem tabel in ključni agregati satelitskih računov za turizem

Satelitski računi za turizem merijo obseg ponudbe in povpraševanja v sektorju turizma in njegovo vlogo v narodnem gospodarstvu, vrednost blaga in storitev ter vpliv na zaposlovanje in posreden vpliv na druge gospodarske dejavnosti. S svojim analitičnim pristopom in rezultati vplivajo na boljše oblikovanje razvojnih politik in strategij ter omogočajo mednarodno primerjavo podatkov. Slovenija je z uvajanjem metodologije satelitskih računov za turizem in realnimi izračuni turističnega multiplikatorja pristopila k uresničevanju usmeritev Evropske komisije na področju turizma in turistične statistike. Evropska komisija vsem svojim članicam priporoča, da pristopijo k izdelavi SRT, za kar namenja tudi finančno pomoč (Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 7).

Osnovna zgradba TSA temelji na ekonomskem ravnotežju med povpraševanjem po proizvodih in storitvah in njihovo ponudbo v določenem časovnem obdobju. Jedro sistema TSA so tabele, računi in agregati v 10 tabelah, ki se še vedno razvijajo in dopolnjujejo. Ta metodološki model omogoča vpogled v obseg ekonomskih aktivnosti turizma z obeh vidikov – ponudbe in povpraševanja. Vse tabele, ki jih opisuje sistem TSA, še niso dokončne in se ne izdelujejo (Sirše, Povzetek, 17. 7. 2007, str. 4).

Sistem TSA sestavlja 10 tabel, ki predstavljajo (Sirše, 2007, str. 6):

- Tabela 1 mednarodni receptivni turizem s potrošnjo,
- Tabela 2 domači turizem s potrošnjo,
- Tabela 3 mednarodni emitivni turizem s potrošnjo,
- Tabela 4 interno oziroma notranjo turistično potrošnjo po proizvodih in vrstah turizma,
- Tabela 5 ponudbo in račune proizvodnih dejavnosti, ki so značilne za turizem ter za s turizmom povezane dejavnosti ter nespecifične dejavnosti,
- Tabela 6 domačo ponudbo ter interno oziroma notranjo turistično potrošnjo po proizvodih in je središče TSA - brez njene sestave, čeprav z delnimi podatki, ni TSA,
- Tabela 7 zaposlenost v turistični dejavnosti,
- Tabela 8 bruto investicije turistične dejavnosti v osnovna sredstva v turizmu,
- Tabela 9 turistično kolektivno potrošnjo po funkcijah in ravneh,
- Tabela 10 količinske kazalnike, ki so pomembni pri ocenjevanju in razlagi denarnih informacij, predstavljenih v TSA tabelah, npr.: število prihodov (ali odhodov) po vrstah turizma, kategorije obiskovalcev in dolžina bivanja; fizični kazalci glede na obliko nastanitve itd.

Kot sem že omenila, celoten sistem TSA sestoji iz 10 tabel. Za izdelavo pilotnih TSA pa je treba izdelati najmanj pet od desetih tabel, oceniti osnovne agregate in na tej osnovi izračunati ustrezne kazalce. Osnova za izdelavo TSA so podatki o turistični potrošnji različnih skupin obiskovalcev – turistov in enodnevnih obiskovalcev – ter njihova razčlenitev na značilne

turistične proizvode in značilne turistične aktivnosti (Ministrstvo za gospodarstvo, 2004, str. 24).

Tabele 1, 2 in 3 prikazujejo izdatke obiskovalcev za končno potrošnjo glede na različne vrste turizma po kategorijah proizvodov. Tabela 1 opisuje mednarodni receptivni turizem, tabela 2 domači turizem in tabela 3 mednarodni emitivni turizem. Tabele 2 sestavljajo izdatki obiskovalcev – državljanov za končno potrošnjo in tako vključuje tudi potrošnjo državljanov, ki potujejo čez meje te države. Tabela 3 prikazuje mednarodni emitivni turizem – odhode državljanov v tujino in njihovo potrošnjo na teh potovanjih.

Tabela 4 prikazuje interno oziroma notranjo turistično potrošnjo po proizvodih in vrstah turizma. Tabela kombinira vse gotovinske izdatke obiskovalcev za končno potrošnjo, ki so povezani z domačo turistično potrošnjo in turistično potrošnjo mednarodnega receptivnega turizma (agregat, ki ga dobimo, je interna oziroma notranja turistična potrošnja v gotovini), prav tako pa tudi druge sestavine, ki se nanašajo na izdatke obiskovalcev za končno potrošnjo v naradni obliki, turistične socialne transfere v naradni obliki ter potrošnjo na turističnih poslovnih potovanjih.

Tabela 5 prikazuje račune proizvodnje turistične in drugih dejavnosti. Je ponudbena tabela in predstavlja račune dejavnosti, ki so značilne za turizem, dejavnosti, ki so povezane s turizmom, ter nespecifičnih dejavnosti v določeni državi, in sicer v taki obliki, ki ustreza primerjavi z interno oziroma notranjo turistično potrošnjo.

Tabela 6 prikazuje domačo ponudbo ter interno oziroma notranjo turistično potrošnjo po proizvodih in je središče TSA - brez njene sestave, čeprav z delnimi podatki, ni TSA. Tu se spoprimeta ponudba in povpraševanje (interna oziroma notranja turistična potrošnja z domačo ponudbo), in od tu sta lahko izpeljana turistična dodana vrednost in turistični bruto domači proizvod turistične potrošnje. V tej tabeli je podrobno opisana proizvodnja po proizvodih, značilnih za turizem, v okviru tega pa storitve, značilne za turizem. Prikazana je tudi vmesna potrošnja po proizvodih in v celoti. Razlika med celotno proizvodnjo (v osnovnih cenah) in celotnimi vložki (v nabavnih cenah) zagotavlja dodano vrednost po osnovnih cenah, prikazane pa so tudi njene sestavine.

Tabela 10 prikazuje količinske kazalce, ki so pomembni pri ocenjevanju in razlagi denarnih informacij, predstavljenih v teh tabelah: število prihodov (ali odhodov) po vrstah turizma; kategorije obiskovalcev in dolžina bivanja; fizični kazalci glede na obliko nastanitve; prevozna sredstva, ki jih uporabljajo obiskovalci mednarodnega receptivnega turizma za vstop v državo ter število in velikost podjetij, ki pripadajo aktivnostim, značilnim za turizem in povezanih s turizmom (Sirše, Povzetek, 17. 7. 2007, str. 4-5).

1.1.1 Dopolnilne tabele TSA

V sistemu TSA so še tri tabele za naslednje agregate: zaposlene v turizmu, turistično kolektivno potrošnjo in bruto investicije v osnovna sredstva v turizmu. Podatkovni viri pri zadnjih dveh agregatih so zelo omejeni, zato so tudi ocene zelo skromne in nepopolne, tako zaradi metodoloških težav kot tudi pomanjkanja izkušenj pri rešitvah za ocenjevanje podatkov. Zato sta tabeli 8 in 9 trenutno le poskusni, saj države še vedno ne razpolagajo z dovolj informacijami za njuno sestavo.

Tabela 7 prikazuje zaposlenost v turistični dejavnosti. V sistem TSA je vključena kljub težavam pri merjenju zaposlenosti, ki so npr.: sezonskost, visoka spremenljivost delovnih pogojev, prožnost in pomanjkanje formalnosti večine delovnih pogodb v manjših proizvodnih enotah. Zaposlenost je odločilna spremenljivka pri opisovanju gospodarskega pomena turizma, vendar pa jo statistične omejitve pri tem ovirajo, zato je njeno merjenje omejeno na zaposlenost v turistični dejavnosti, kazalca njene velikosti pa sta število delovnih mest in število zaposlenih oseb, ki imajo v tej dejavnosti vsaj eno zaposlitev.

Tabela 8 prikazuje bruto investicije turistične in drugih dejavnosti v osnovna sredstva v turizmu. Sočasno podrobno predstavlja investicije v proizvedena osnovna sredstva, specifična za turizem, in bruto investicije turistične dejavnosti v proizvedena osnovna sredstva, ki niso specifična za turizem.

Tabela 9 prikazuje turistično kolektivno potrošnjo po funkcijah in ravneh. Ker nima osnove v preteklih izkušnjah, je predlagan poskusni seznam postavk za merjenje turističnih kolektivnih netržnih storitev, ki so: turistična promocija, splošno javno urejanje področja turizma, splošno načrtovanje in usklajevanje zadev, povezanih s turizmom, oblikovanje statistike in osnovnih informacij o turizmu, upravljanje informacijskih uradov, nadzor in urejanje podjetij, ki so v stiku z obiskovalci (hoteli, restavracije, rekreacijski parki ipd.), specifični nadzor obiskovalcev mednarodnega receptivnega turizma (izdajanje vizumov in nadzor na mejah) ter posebne storitve civilne obrambe, ki se nanašajo na zaščito obiskovalcev (Sirše, Povzetek, 17. 7. 2007, str. 5-6).

1.2 Satelitski računi v okviru sistema nacionalnih računov

Nacionalni računi zajemajo podatke o različnih vidikih ekonomskih procesov, ki potekajo znotraj posamezne države in zunaj nje. Ena prvih nalog nacionalnih računov je bil izračun bruto domačega proizvoda kot izhodiščnega kazalca celotne enoletne dejavnosti posamezne države.

Nacionalni računi so povezana, skladna in integrirana celota makroekonomskih računov, bilanc in tabel, ki temeljijo na mednarodno veljavnih konceptih, definicijah, klasifikacijah in računovodskih pravilih. Na sistematičen in podroben način opisujejo ekonomske procese, ki

potekajo v nacionalnem gospodarstvu. Uporabljajo se za analize strukturnih značilnosti ekonomije, analizo posameznih segmentov ali vidikov delovanja ekonomije, različne razvojne analize, mednarodne primerjave ter oblikovanje in izvajanje ekonomskih in socialnih politik v gospodarstvu. V okviru nacionalnih računov se kot najpomembnejši agregat in najboljše merilo celotne ekonomske aktivnosti izračunava BDP (System of National Accounts, 19. 7. 2008).

Največji poudarek nacionalnih računov je na ocenjevanju makroekonomskih agregatov in kategorij kot celote in ne na notranji členitvi teh agregatov po dejavnosti. Zato so Združeni narodi znotraj nacionalnih računov razvili sistem satelitskih računov, ki se osredotočajo na statistični prikaz določene dejavnosti, za katero iz osnovnih nacionalnih računov ne dobimo dovolj podrobnih podatkov, ali pa želimo prikazati posamezni vidik v dejavnosti, ki ni ustrezno opredeljena v nacionalnih računih. Satelitski računi na fleksibilni način razširjajo analitične možnosti osrednjega sistema na izbrano področje, ne da bi pri tem dodatno obremenili centralni sistem. Omogočajo izpeljavo dodatnih informacij o določenih področjih funkcijske ali več sektorske narave, uporabo komplementarnih oziroma alternativnih konceptov, razširitev analize stroškov in koristi aktivnosti delovne sile, dodatne analize glede na relevantne kazalnike in agregate ter povezavo fizičnih kazalnikov in analiz z monetarnim računovodskim okvirjem (System of National Accounts, 19. 7. 2008).

1.3 Statistika turistične potrošnje in turistične ponudbe

Statistika turizma v širšem pojmovanju zajema vse učinke, ki nastanejo zaradi turizma (tudi učinke, ki nastajajo v na prvi pogled povsem neturističnih dejavnostih), v ožjem pomenu pa zajema le učinke, ki jih uresniči tako ali drugače statistično opredeljeni turistični sektor (npr.: nastanitvena podjetja, podjetja, ki nudijo hrano in pijačo, ter turistične agencije). Statistiko turizma delimo na (Mihalič, 2000, str. 40):

- statistiko subjekta turizma (statistika na strani turističnega povpraševanja),
- statistiko turističnih objektov (statistika na strani turistične ponudbe) in
- statistiko deviznega priliva in odliva.

Povpraševanje in potrošnja izhajata iz potreb. Tudi ponudba se oblikuje na osnovi potreb oziroma povpraševanja. Potrošnjo običajno ugotavljamo po prodaji, da bi s tem izračunali odnos med povpraševanjem in prodajo. Teoretično prodajo znotraj države ugotovimo s seštevanjem domače proizvodnje in uvoza, morebitni izvoz pa odštejemo (Andrejčič et al., 1997, str. 35-36).

Obiskanost izbranih turističnih znamenitosti, muzejev in galerij, kopališč, igralnic in igralnih salonov v 1. četrtnetu 2006 je bila naslednja (Statistične informacije št. 106, 2006):

- V prvem četrtnetu leta 2006 si je izbrane naravne, kulturne in zgodovinske turistične znamenitosti v Sloveniji ogledalo 130.397 obiskovalcev. 64,7 % je bilo domačih obiskovalcev.

- Največ obiskovalcev si je ogledalo Postojnsko jamo (22.281), Virtualni muzej in Razgledni stolp na Ljubljanskem gradu (9.730) ter Narodni muzej Slovenije (9.473).
- V kopališčih je bilo 1,386,496 obiskov, od tega 1,014.356 v termalnih kopališčih.
- V igralnicah in igralnih salonih je bilo 1,020.413 obiskovalcev. 69,3 % je bilo tujcev.

Obiskanost izbranih turističnih znamenitosti, muzejev in galerij, kopališč, igralnic in igralnih salonov v 2. četrtletju 2006 je bila naslednja (Statistične informacije št. 161, 2006):

- V drugem četrtletju leta 2006 si je izbrane naravne, kulturne in zgodovinske turistične znamenitosti v Sloveniji ogledalo 784.763 obiskovalcev. 54,7 % je bilo domačih obiskovalcev.
- Največ obiskovalcev si je ogledalo Postojnsko jamo (165.156), Muzej na Blejskem gradu (60.524), Kobilarno Lipica (38.375) in Predjamski grad (38.366).
- V kopališčih je bilo 1,703.333 obiskov, od tega 1,155.461 v termalnih kopališčih.
- V igralnicah in igralnih salonih je bilo 1,045.356 obiskovalcev. 71,4 % je bilo tujcev.

Obiskanost izbranih turističnih znamenitosti, muzejev in galerij, kopališč, igralnic in igralnih salonov v 3. četrtletju 2006 je bila naslednja (Statistične informacije št. 192, 2006):

- V tretjem četrtletju leta 2006 si je izbrane naravne, kulturne in zgodovinske turistične znamenitosti v Sloveniji ogledalo 918.391 obiskovalcev. 64,3 % je bilo tujih obiskovalcev.
- Največ obiskovalcev si je ogledalo Postojnsko jamo (258.358), Muzej na Blejskem gradu (90.520) in Virtualni muzej ter Razgledni stolp na Ljubljanskem gradu (57.209).
- V kopališčih je bilo 2,495.995 obiskov, od tega 1,587.725 v termalnih kopališčih.
- V igralnicah in igralnih salonih je bilo 1,098.476 obiskovalcev. 73,2 % je bilo tujcev.

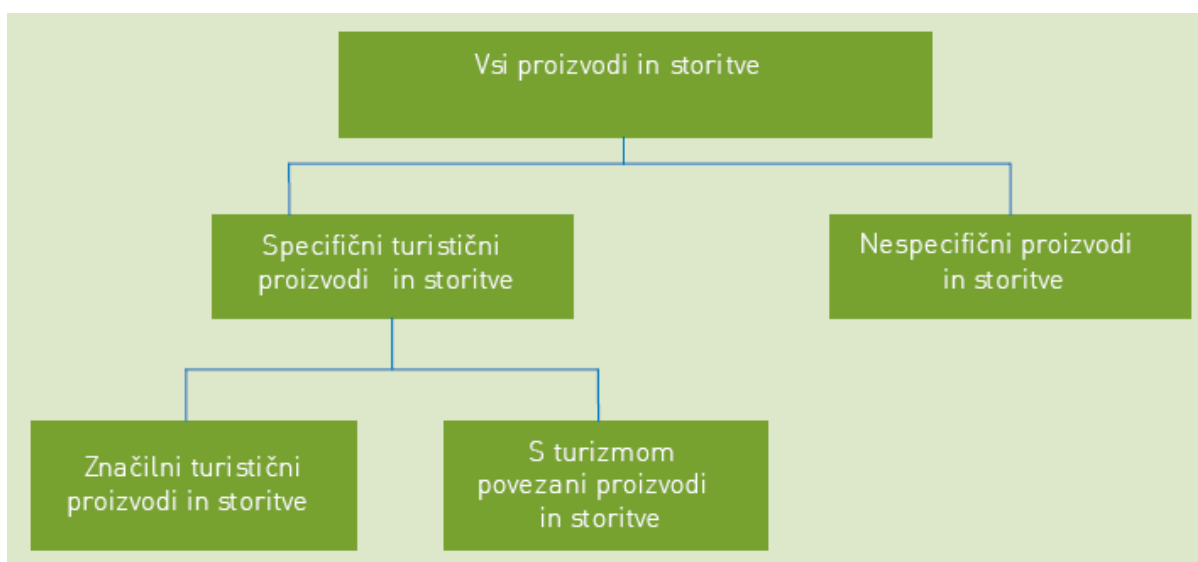
Obiskanost izbranih turističnih znamenitosti, muzejev in galerij, kopališč, igralnic in igralnih salonov v 4. četrtletju 2006 je bila naslednja (Statistične informacije št. 25, 2007):

- V četrtem četrtletju leta 2006 si je izbrane naravne, kulturne in zgodovinske turistične znamenitosti v Sloveniji ogledalo 349.392 obiskovalcev. 38,1 % je bilo tujih obiskovalcev.
- Največ obiskovalcev si je ogledalo Postojnsko jamo (67.962), Muzej na Blejskem gradu (29.815) in Virtualni muzej ter Razgledni stolp na Ljubljanskem gradu (23.278).
- V kopališčih je bilo 1,352.505 obiskov, od tega 1,047.989 v termalnih kopališčih.
- V igralnicah in igralnih salonih je bilo 1,169.578 obiskovalcev. 69,6 % je bilo tujcev.

V okviru turistične ponudbe raziskujemo zlasti geografska območja in kraje, primerne za vse vrste turizma, vključno z njihovimi značilnostmi, infrastrukturo (ceste, telekomunikacije itd.), oskrbovalnim sistemom, zakonodajo, konkurenco, kulturo, tradicijo, športom, ugledom itd. Turistično ponudbo razčlenimo na primarno (naravne danosti) in sekundarno ponudbo (tehnična urejenost, organiziranost, kakovost itd.). Sestavljajo jo stvarne, oprijemljive in neoprijemljive prvine (Andrejčič et al., 1997, str. 37).

Priporočeni metodološki okvir za pripravo satelitskih računov za turizem loči tri vrste proizvodov in storitev glede na njihovo vpletenost v turistično potrošnjo (Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 33-34): (1) značilne turistične proizvode, (2) proizvode, povezane s turizmom in (3) nespecifične proizvode. Prvi dve skupini proizvodov spadata v nad-skupino specifično turističnih proizvodov. Razdelitev prikazuje tudi Slika 1.

Slika 1: Razdelitev proizvodov in storitev po metodologiji satelitskih računov za turizem

Vir: Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 34.

O umestitvi proizvodov in storitev v določen razred odloča intenziteta turistične potrošnje teh. Tako so značilni turistični proizvodi tisti, katerih proizvodnja bi brez turistične potrošnje zamrla oziroma bi se močno zmanjšala ali celo zmanjšala na nepomembno vrednost. Proizvodi, povezani s turizmom, so rezidualna kategorija, ki vključuje proizvode, pomembne za turistično potrošnjo. Povezani proizvodi so lahko v določeni državi turistično značilni, v neki drugi državi pa zaradi drugačnega vzorca potrošnje ni tako. Značilni in povezani proizvodi skupaj tvorijo skupino specifičnih turističnih proizvodov, v kateri so proizvodi z naslednjimi značilnostmi (Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 34):

- proizvodi, katerih proizvodnja bi se brez turističnega povpraševanja močno zmanjšala oziroma bi prenehala obstajati v ekonomsko pomembnih količinah;
- proizvodi, pri katerih turistična potrošnja predstavlja pomemben del celotne potrošnje;
- proizvodi, katerih odsotnost na trgu bi pomembno vplivala na turistično potrošnjo.

Nespecifični proizvodi predstavljajo skupino vseh drugih proizvodov.

Naše članstvo v Evropski uniji ugodno vpliva na slovenski turizem predvsem z vidika prepoznavnosti in promocije Slovenije v svetu ter omogoča lažje trženje slovenske turistične ponudbe. Poleg izzivov in turističnih projektov in proizvodov, ki iz njih izvirajo (npr.: zaradi spreminjanja demografske strukture je vse večja ponudba wellness in zdraviliških storitev, zaradi klimatskih sprememb je vse več poudarka na trajnostnem in 'eko' turizmu), pa na drugi strani narašča tudi mladinski turizem, preživljanje kratkih počitnic ter 'kulturni turizem'

(Kratka predstavitev slovenskega turizma, 12. 3. 2008). V turistično ponudbo tradicionalnih in že razvitih centrov pa bo treba vključiti še naravne in kulturne privlačnosti drugih turističnih krajev. Slovenska turistična ponudba bo tako postala povezana, kakovostna, specializirana, inovativna, avtentična in bo temeljila na znanju in informacijah (Referat za Direktorat za turizem na MG).

Slovenska turistična organizacija (STO) vsako leto pripravi Program krovne promocije in trženja slovenskega turizma. Program dela STO za leto 2006 je bil izveden v celoti. Program je upošteval osnovne usmeritve turistične politike na področju trženja slovenskega turizma, in sicer koncentracijo aktivnosti na ključnih trgih, z vključevanjem sodobnih orodij tržnega komuniciranja. Na področju razvoja integralnega turistično-informacijskega sistema je bil izdelan sodoben slovenski turistični portal www.slovenia.info (Trženje in promocija slovenskega turizma, 12. 3. 2008).

V okviru turistične potrošnje raziskujemo že realizirano turistično potrošnjo, kot npr. (Andrejčič et al., 1997, str. 39-40):

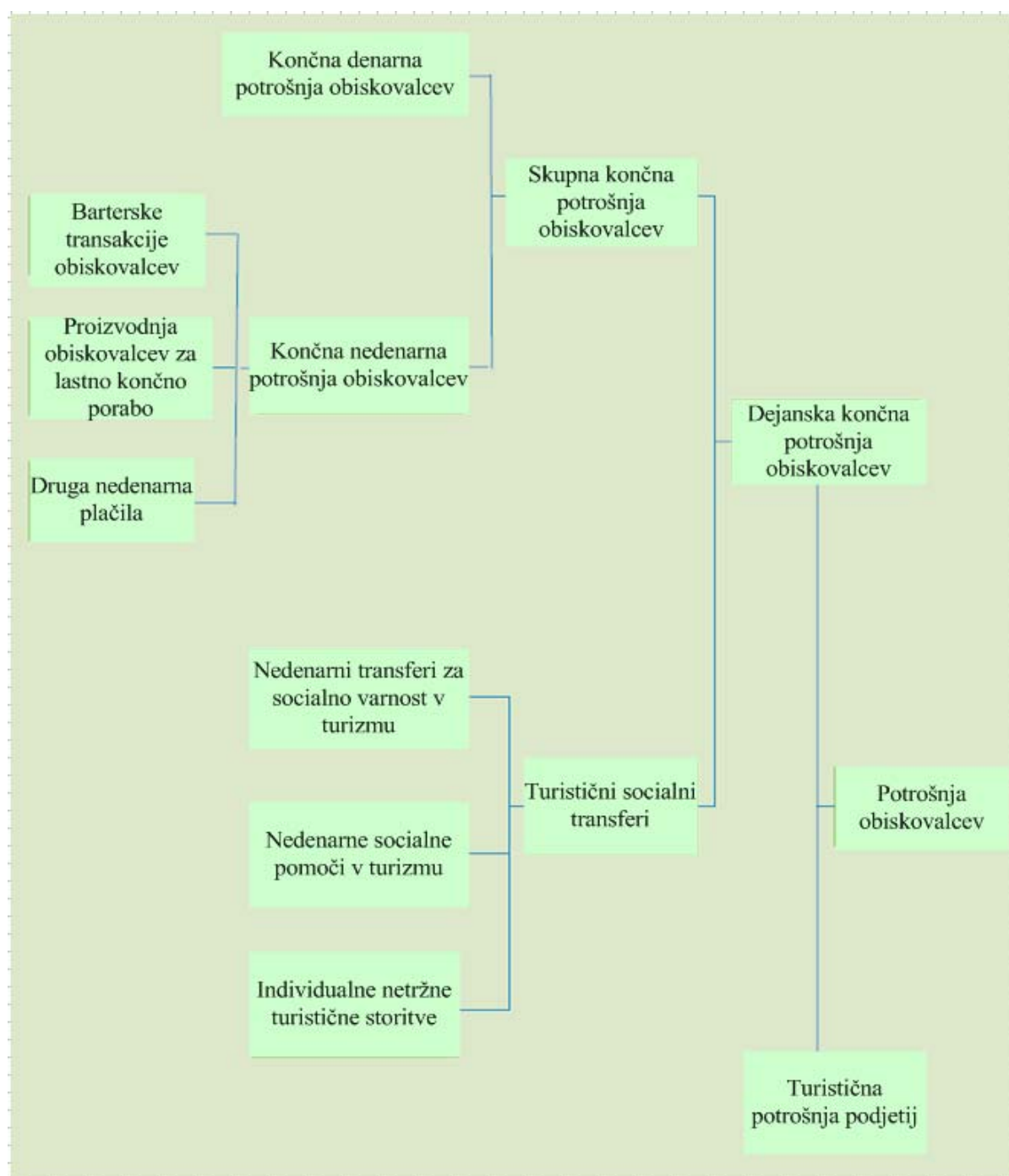
- raziskovanje količine in strukture turistične potrošnje po posameznih gospodarskih panogah in vrstah storitev,
- raziskovanje sezonskih nihanj agregatov turistične potrošnje po gospodarskih panogah, vrstah storitev in dobi bivanja turistov,
- raziskovanje turistične potrošnje glede na homogenost, heterogenost, koncentracijo,
- raziskovanje multiplikativnih učinkov in vplivov turistične potrošnje na ekonomski razvoj določenega kraja ali območja po panogah in znotraj panog,
- raziskovanje vplivov turistične potrošnje na kulturno in politično preobrazbo določenega kraja ali območja.

Za slovensko igralniško potrošnjo je značilno, da predstavlja čisti priliv akumulacije iz tujine in ne le prerazporeditve domačega dohodka, kot je v pretežni meri značilno za druge države. V strukturi igralniške potrošnje predstavlja potrošnja tujih gostov več kot 98 odstotni delež (Babič et al., 1998, str. 102).

Iz Slike 2, ki sledi v nadaljevanju, je moč prebrati, kaj vse zajema turistična potrošnja. V splošnem lahko turistično potrošnjo obiskovalcev razdelimo na (Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 32):

- končno potrošnjo obiskovalcev proti plačilu - ta predstavlja največji delež potrošnje obiskovalcev;
- končno porabo obiskovalcev proti plačilu v naravi;
- turistične socialne transfere, t. j. vse oblike subvencij turistično-ekonomskim subjektom;
- turistično potrošnjo podjetij.

Slika 2: Grafični prikaz turistične potrošnje obiskovalcev

Vir: Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 32.

Turistična potrošnja v letu 2006 je znašala 2.880 milijonov €, od tega je delež domače turistične potrošnje znašal 40 %, delež turistične potrošnje tujcev 57 % in delež drugih komponent turistične porabe 3 % (Zagoršek, Slovenski turistični forum, str. 7). Delež igralištev znotraj skupne turistične potrošnje v državi znaša 10 % in znotraj turistične potrošnje tujcev 17 %.

V letu 2006 so največ tujih turističnih nočitev ustvarili turisti iz naslednjih držav: Italija (19,8 %), Avstrija (14,9 %), Nemčija (13,9 %), sledijo Velika Britanija, Hrvaška, Nizozemska, Madžarska, Francija, Združene države Amerike in Ruska Federacija (Kratka predstavitev slovenskega turizma, 12. 3. 2008). Največ turističnih nočitev je bilo v letu 2006 v slovenskih naravnih zdraviliščih (32,5 %), sledijo obala (25,7 %) in gorski kraji (24,1 %). Obisk je najbolj porasel v Ljubljani (število obiskovalcev se je povečalo za 18 %, število nočitev pa za 12 %).

1.4 Dosedanja uporaba in razvoj TSA v Sloveniji

Satelitske račune za turizem lahko na kratko opredelimo kot novi mednarodni standard na področju celovitega merjenja ekonomskega pomena in obsega turizma. So rezultat sodelovanja organizacij WTO, Evropske unije in OECD. Marca 2000 jih je Statistična komisija Združenih narodov (UNSC) tudi formalno sprejela. Leta 2001 so omenjene organizacije izdale publikacijo Satelitski računi za turizem – Priporočeni metodološki okvir, ki predstavlja metodološko osnovo sistema. Osnovna zgradba TSA temelji na ekonomskem ravnotežju med povpraševanjem obiskovalcev po proizvodih in storitvah ter ponudbo v določenem časovnem obdobju (prikazuje delno expost tržno ravnotežje). S satelitskimi računi dobimo bolj kakovosten, natančen in kredibilen vpogled v vlogo turizma v nacionalnem gospodarstvu in močno analitično orodje za analizo turizma, oblikovanje razvojne politike, modeliranje ter analizo rasti in produktivnosti sektorja. Implementacija TSA je proces izgradnje celovitega statističnega sistema spremljanja turizma, ki spodbudi sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem ter netradicionalno sodelovanje med ekonomskimi agenti in institucijami zunaj turističnega sektorja (Sirše, 2006, str. 4).

Slika 3: Implementacija satelitskih računov za turizem v Sloveniji

Vir: Ministrstvo za gospodarstvo, 2008, str. 19.

Iz Slike 3 je moč razbrati zgodovino uvajanja satelitskih računov za turizem v Sloveniji in pa želeni cilj, ki govori o tem, da se bo do leta 2011 omenjena metodologija uveljavila do te mere, da bo spremljanje satelitskih računov potekalo v triletnih intervalih.

1.5 Razširitev metodologije TSA

Trenutno uporablja turistične satelitske račune približno 40 držav na svetu (v Evropi so TSA razvile naslednje države: Avstrija, Finska, Francija, Malta, Norveška, Portugalska, Španija, Švedska in Švica), še enkrat toliko držav pa projekt satelitskih računov razvija.

Kot sem že uvodoma omenila, je k projektu uvedbe Satelitskih računov za turizem Slovenija pristopila že leta 2001 s pripravo študije izvedljivosti uvedbe te metodologije v Sloveniji. Ker sestava TSA omogoča številne nadgradnje, se je izračunavanje Satelitskih računov za turizem začelo na področju igralništva.

Igralniški turistični produkt je pomemben segment pretežno izvozno usmerjene slovenske turistične ponudbe. Večino ustvarjenega prihodka igralnic predstavlja čisti priliv dohodka iz tujine, saj pretežni del gostov, katerih primarni motiv obiska Slovenije je igralniško doživetje, predstavljajo tuji obiskovalci. Igralništvo prinaša tako pozitivne kot negativne učinke na lokalno skupnost in narodno gospodarstvo, zato ga lahko obravnavamo z različnih zornih kotov. V mojem primeru obravnavam igralništvo kot gospodarsko dejavnost. Z metodologijo Satelitskih računov za turizem sem slovensko igralništvo ovrednotila z vidika njegovega dejanskega in potencialnega pomena za lokalno, regionalno in narodno gospodarstvo ter z vidika razvoja kompleksne turistične ponudbe (Sirše, 2007, str. 1).

2 IGRALNIŠTVO

Pri preučevanju zgodovine, kulture in civilizacije vedno znova naletimo na pojav igre (Gizycki & Gorny, 1970, str. 7). Igra je starejša od kulture in pri njej imamo opravka z živim bitjem. Povezanost kulture in igre gre iskati posebno v višjih oblikah družbene igre, kjer obstaja urejeno delovanje neke skupine ali skupnosti. Igra, ki jo posameznik igra zgolj zase, je za kulturo le malo plodna. Z igro je najtesneje povezan pojem zmagovanja. Ko gre za posameznika, doseči cilj igre še ne pomeni zmagati. Ta pojem se pojavi šele, ko igramo proti komu drugemu (Huizinga, Caillois & Fink, 2003, str. 9-48). Igre so kot oblika razvedrila, zabave ter razvijanja gibčnosti telesa in duha, ljudem prirojene in zato znane v celotnem razvoju človeštva. Antropologi razlagajo igre kot eno osnovnih človeških potreb, o čemer pričajo upodobitve in ohranjeni pripomočki za igre že iz starega veka (Mihelič, 1993, str. 13).

Tip igre z zvanečim imenom 'igra na srečo' nedvomno predstavlja poseben način razvedrila. Čeprav znanje, veščina in izkušnost pri marsikateri od teh iger niso zanemarljivi, pa ima pri igri na srečo odločujoč pomen sreča, to je naključje in ne prirojeno ali pridobljeno znanje in spretnosti. Naključje tako omogoči ugoden izid, ki navadno predstavlja zadetek oziroma

dobitek. Igra na srečo po eni strani priteguje igralce, ko je verjetnost ugodnega izida velika. Po drugi strani pa so v praksi zelo razširjene in priljubljene igre, pri katerih je ugodni izid za igralca redek ali celo izjemen (Mihelič, 1993, str. 15-16).

Igralništvo je aktivnost, pri kateri oseba položi neko stavo. To se zgodi, ko neka oseba za neki določen dogodek zastavi nekaj vrednega. Igralništvo lahko opredelimo tudi kot aktivnost, v katero so vključeni nagrada, znanje in sreča. Medtem ko nagrado lahko opredelimo kot stvar, ki ima neko vrednost, pa je meja med znanjem in srečo pri igralništvu težje definirati. Ravno ta meja med znanjem in srečo nam pove, ali gre za igro na srečo ali ne. Najlažje pridemo do te opredelitve tako, da si zamislimo neko črto, pri kateri je na enem koncu znanje, na drugem pa sreča. Kadar element sreče premaga element znanja, govorimo o igri na srečo (Regoršek, 2006, str. 3).

Slovenska igralniška industrija je izrazito izvozna dejavnost, najbolj vezana na italijanski trg. Z igralniško industrijo se lahko ukvarjajo le gospodarske družbe, ki pridobijo koncesijo Vlade RS. Igralni saloni so lahko le v turistični lokalni skupnosti, kjer turistična infrastruktura in naravno okolje omogočata večjo koncentracijo gostov, v mestnih občinah, ki imajo nad 40.000 prebivalcev, in v obmejnih občinah, kjer je pričakovati obisk pretežno tujih gostov. Dopolnjevanje turistične ponudbe je eden ključnih kriterijev pri odločanju o koncesijah. Pri dodeljevanju koncesij za posebne igre na srečo, ki se prirejajo v igralnicah in igralnih salonih, pa je treba poudariti še, da mora Vlada RS pred dodelitvijo koncesije pridobiti soglasje lokalne skupnosti o opravljanju igralniške dejavnosti na njenem področju in mnenje sosednjih lokalnih skupnosti, kar pomeni, da brez predhodnega soglasja lokalne skupnosti Vlada RS koncesije ne more podeliti. O pomembnosti tovrstne dejavnosti priča tudi v resoluciji o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007 do 2023 uvrščen projekt Goriški turistični center, katerega cilj je vzpostaviti središče zabavišnega turizma in povečati turistično prepoznavnost Slovenije (Igralniško-zabavišni turizem, 28. 4. 2008).

2.1 Definicija igralnice in igralnega salona

Igralnice in igralni saloni so prostori, v katerih se izvajajo posebne igre na srečo (igre, ki jih igrajo igralci proti igralnici ali drug proti drugemu na posebnih igralnih mizah s kroglicami, kockami, kartami, na igralnih panojih ali na igralnih avtomatih, ter stave in druge podobne igre opredeljene po mednarodnih standardih, ki se smejo prirejati le v igralnicah). Posebne igre na srečo sme s pridobljeno koncesijo prirejati kot svojo dejavnost le delniška družba, ki ima sedež na območju Republike Slovenije, pri čemer se v RS lahko dodeli največ 15 koncesij za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnicah in 45 koncesij za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnih salonih (Lesjak, 2006, str. 1).

Igralnica mora biti urejena tako, da so prostori za igro ter prostori za goste in osebje igralnice prostorsko zaključena celota. Koncesionar mora organizirati avdio in video nadzor ter recepcijsko službo, tako da je zagotovljen nadzor nad osebami, ki prihajajo v igralnico.

Koncesionar mora voditi posebno evidenco o igralcih, ki vsebuje osnovne podatke za identifikacijo oseb. V evidenco mora vpisati vsakega igralca, ki vstopi v igralnico. Podatki iz evidence so poslovna skrivnost in jih sme koncesionar sporočati drugim osebam le, če zakon tako določa (78. člen ZIS, 2003).

Koncesionar mora imeti vzpostavljen nadzorni informacijski sistem igralnih naprav (v nadaljnjem besedilu: on-line nadzor), ki je povezan v informacijski sistem nadzornega organa in ki nadzornemu organu zagotavlja neposredni nadzor. On-line nadzor mora verodostojno spremljati, zapisovati in shranjevati podatke o igranju in dogajanju na posameznih igralnih napravah, vključevati blagajniško poslovanje, povezano s prirejanjem iger na srečo na posameznih igralnih napravah, ter spremljati in zapisovati dogodke, povezane z delovanjem on-line nadzora (80.a člen ZIS, 2003).

V igralnem salonu je lahko nameščenih najmanj 50 in največ 200 igralnih avtomatov. Igralni avtomat mora biti naravnan tako, da igralcem vrača povprečno najmanj 90 % vložnega denarja. V igralnem salonu mora koncesionar na vidnem mestu z napisom obvestiti igralce o minimalnem povprečnem odstotku vračanja vložnega denarja. Če ima igralni avtomat več igralnih mest, se v smislu prvega odstavka tega člena šteje vsako igralno mesto za en igralni avtomat (97. člen ZIS, 2003).

Koncesionar mora za igralni salon imeti v lasti ali upravljanju objekte turistične infrastrukture. Objekti turistične infrastrukture so za potrebe tega zakona gostinski obrati, marine in igralnice. Igralni salon se mora nahajati izključno v objektih iz prejšnjega odstavka, razen v igralnici. Koncesionar mora za igralni salon imeti igralne avtomate, s katerimi izvaja posebne igre na srečo, v lasti ali na podlagi finančnega najema, pri katerem gre za takojšnji prenos lastninske pravice na koncesionarja za igralni salon. Ne glede na prejšnji odstavek ima lahko koncesionar za igralni salon igralne avtomate tudi v najemu, vendar le od proizvajalcev igralnih naprav in samo za potrebe testiranja ter največ za dobo treh mesecev. Število igralnih avtomatov, ki jih ima lahko koncesionar v najemu, ne sme presegati 10 % s koncesijsko pogodbo določenega števila igralnih avtomatov (92. člen ZIS, 2003).

2.2 Spremljevalne dejavnosti igralništva

Igralnice kot sestavni del evropskega turističnega utripa bolj ali manj mondenih turističnih središč so stalnica že nekaj desetletij, ponekod stoletij. Brez njih je le redko katero evropsko glavno mesto. V vseh teh okoljih igralnica bogati turistično ponudbo za motiv, ki ga izkazuje določen segment obiskovalcev (Gosar, 2007, str. 1). Igralniška ponudba je bila v večji ali manjši meri vedno povezana s takratnimi oblikami turizma. Sodobno igralništvo gre v večini držav že dolgo v smeri razvoja turizma in povečevanja privlačnosti ponudbe turističnih krajev (Sirše, 2007, str. 2).

Pozitivne makroekonomske učinke igralništva se lahko doseže le v primeru, če igralniška potrošnja izhaja iz drugih ekonomij in če gostje veliko trošijo tudi za druge turistične storitve. Načrtovani razvoj, ustrezne spodbude in ukrepi lahko oblikujejo področje, ki ga lahko večkrat obiščemo, a ga vsakič na novo spoznavamo (Pelengić, 2006, str. 43-57). V Las Vegasu so zaslužki od spremljevalnih dejavnosti že prehiteli čiste igralniške dobičke.

2.3 Ponudba igralništva v Sloveniji

Za Slovenijo je pomembno stališče, da naj bi vsaka država imela le tak obseg igralniške ponudbe, kot ga prenese nacionalni trg. Slovenski igralniško-zabavišni turizem temelji na celostni igralniški ponudbi, ki vključuje poleg igre na srečo tudi kakovostne hotelske storitve, možnosti za rekreacijo, zdravstveno oskrbo, trgovinsko ponudbo in kulturne prireditve, ter na razumevanju igralništva ne le kot hazarda, temveč kot razvedrila in sprostitev. Zaradi kakovostne ponudbe in konkurenčnosti je postal zabavišni turizem ena od vodilnih turističnih panog v Sloveniji. Obisk in zanimanje gostov, tako domačih kot tujih, potrjujeta, da je usmerjenost v razvoj evropskega igralništva pravilna in da se ponuja velika priložnost za uresničitev novih in kreativnih zamisli o graditvi igralnic (Igralništvo & Zabava, 12. 3. 2008).

Slovenci smo vse bolj naklonjeni igralništvu. To je ugotovitev zadnje telefonske raziskave, ki jo že več let v Sloveniji izvaja novogoriški HIT, d.d.. Raziskava je pokazala, da Slovenci igralništvo vse bolj razumemo kot pomembno priložnost za razvoj slovenskega turizma. Ker smo torej Slovenci vse bolj naklonjeni igram na srečo, lahko sklepamo, da čakajo igralnice dobri časi. Če vemo, da igralnice bistveno vplivajo na razvoj ožjega, pa tudi širšega področja, kjer so locirane (da o prispevku v državno blagajno sploh ne govorimo), potem nam ne more biti vseeno, kaj bo z našim igralništvom v prihodnje. Igralništvo tako postaja pri nas eno od vodilnih turističnih panog (Igralništvo – več kot le hazard, 11. 3. 2008, str. 1). Seznam delujočih igralnic in igralnih salonov je v prilogah – Priloga 1.

Slovenske igralnice so v evropskem merilu nekaj posebnega. Že desetletja prebujajo igrivost v vsakomur, ki stopi vanje. V zasebnih salonih ohranjajo prave igralniške strasti, v zabavišnih dvoranh igralnic pa po ameriških vzorih s ponudbo dodatne zabave zagotavljajo vsakič novo doživetje sprostitev in razvedrila. Dobra desetina slovenskih igralnic ponuja vrhunsko nastanitev in izbrano kulinariko, marsikje pa vas lahko igralništva tudi naučijo. Kakovostna ponudba celovite zabave k igralnim mizam in avtomatom privablja izzivalce sreče z vse Evrope (Stavite, prosim!, 12. 3. 2008).

2.4 Zgodovinski razvoj igralništva

Za boljše razumevanje igralništva je dobro vsaj okvirno poznati zgodovinski razvoj iger na srečo, sodobne trende na tem področju ter razmerje med igralništvom in družbo, ki se v času ni bistveno spreminjalo. Igre na srečo so namreč globoko zakoreninjene v naravi človeka, saj arheološke in antropološke raziskave pričajo o obstoju hazardnih iger v vseh časovnih obdobjih, socialnih položajih in kulturah (Čibej, 2006, str. 3).

Ljudje so igrali na srečo že pred 5.000 leti. Arheološke najdbe v starodavnem Egiptu prikazujejo ljudi in bogove pri metanju *astragalusa*, ki ga še danes uporabljajo nekatera arabska in indijska plemena. Šele v 4. stoletju pred našim štetjem pa so kockanje kot vrsto zabave med Izraelce prinesli stari Grki in Rimljani, podobne starosti so tudi kocke, najdene na Kitajskem in v Indiji (Gradišnik, 1993, str. 14).

Pri razvoju igralništva igra pomembno vlogo tudi dogajanje v Ameriki, ki je zaradi pionirskega duha novih priseljencev, ki so bili že po svoji naravi hazarderji, imelo drugačen potek in je postalo kljub nasprotovanju puritancev proti koncu 17. stoletja zakonito kot v Evropi (Čibej, 2006, str. 4).

Za današnjo podobo ponudbe igralniških storitev je odločilen razvoj po drugi svetovni vojni, ko je sprememba življenjskih navad odločilno vplivala tudi na igralništvo, tako na strani ponudbe kot povpraševanja. Krog igralcev se je iz višjih slojev razširil na srednje, ponudba iger se je čedalje bolj avtomatizirala in ekranizirala ter, s pomočjo igralnih avtomatov in vse številnejših nagradnih iger in loterij omogočila igranje tudi igre manj večji populaciji (Luin, 2000, str. 8).

2.4.1 Zgodovinski razvoj igralništva v Sloveniji

Prve zapise, ki se nanašajo predvsem na omejevanje in prepovedi igranja na srečo, na Slovenskem najdemo že v srednjem veku. Kljub prepovedim in cerkvenim naukom zoper igranje kart in kockanje se je igralska dejavnost hitro širila. Prve načrte o ureditvi igralnice v eni izmed tedaj delujočih Ljubljanskih kavarn najdemo leta 1800 (Mihelič, 1993, str. 35).

Sodobno igralništvo (oziroma posebnih iger na srečo) se je v Sloveniji začelo leta 1964, ko je bila odprta igralnica v Portorožu z evropskim konceptom igranja ter namenjena tujim turistom. Podjetje HIT, d.d. je v letu 1984 v slovensko igralništvo uvedlo ameriški koncept ponudbe z odprtjem igralnice v hotelu Park v Novi Gorici (Maklič, 2005, str. 54).

Igralniško-zabavišna dejavnost je bila uvrščena v strategijo slovenskega turizma do leta 2006 kot ena izmed temeljnih turističnih panog, ki predstavlja razvojno turistično priložnost in pomembno konkurenčno prednost, saj je Slovenija v devetdesetih letih prejšnjega stoletja prva razvila ameriški tip igralništva v Evropi (Kovač, 2002, str. 33).

2.5 Prostorski razvoj igralništva

Analiza ponudbe klasičnih in posebnih iger na srečo v Sloveniji, ki jo je naredil Inštitut za preučevanje igralništva na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, ugotavlja, da je v igralništvu prisoten učinek grozdenja. Več kot je različnih ponudnikov na določenem območju, bolj zanimivo postane to za obisk, posledično se zvišajo prihodki vseh tamkajšnjih ponudnikov, je pojasnil Zagoršek. Avtorji analize zato menijo, da je pri načrtovanju prostorske razporeditve igralnic in igralnih salonov smiselna geografska koncentracija na nekaj zaokroženih območjih. Z ekonomskega vidika trg iger na srečo na območju Slovenije še ni zasičen, bi se pa to ponekod - denimo v Ljubljani - utegnilo zgoditi v naslednjih treh letih. Slovenci se sicer po izdatkih za igre na srečo z 0,62 % bruto domačega proizvoda (BDP) v letu 2006 že uvrščamo v zgornjo polovico med članicami EU, vendar ta delež še narašča in naj bi letos znašal 0,78 % BDP-ja. Čeprav je mejo z znanstvenega vidika težko določiti, pa analiza ugotavlja, da je slovenski trg z vidika družbene sprejemljivosti že precej zasičen. Če raven igranja preseže mejo družbene sprejemljivosti, se lahko pojavijo zelo negativne posledice, opozarjajo avtorji študije ter ob tem ugotavljajo, da lahko začne družba nasprotovati igralništvu ob enakem obsegu igranja kot v preteklih letih, vendar ob povečani medijski pozornosti in izpostavljenosti dejavnosti iger na srečo (Analiza igralništva svetuje aktivno koncesijsko politiko, 11. 3. 2008).

Slika 4: Grafični prikaz razporeditve igralnic in igralnih salonov v Sloveniji

Vir: Lasten, Izvleček iz registra koncesionarjev za igralnice, 9. 3. 2008, in Izvleček iz registra koncesionarjev za igralni salon, 9. 3. 2008.

Rdeče pike na sliki predstavljajo igralnice, modre pa igralne salone. Celostranska različica slike se nahaja med prilogami – Priloga 2. Poleg nje pa sta uvrščeni še sliki, ki prikazujeta

prostorsko pozicioniranje igralnic in igralnih salonov posebej. V nadaljevanju pa je iz Tabele 1 razvidno število in delež igralnic ter igralnih salonov po posamezni statistični regiji. Razdelitev igralnic in igralnih salonov po statističnih regijah je med prilogami – Priloga 3.

Tabela 1: Pregled igralnic in igralnih salonov po statističnih regijah

Pokrajina	Skupno število igralnic	Delež igralnic	Skupno št. igralnih salonov	Delež igralnih salonov
Obalno-kraška	2	15,38 %	11	30,56 %
Notranjsko-kraška	0	0,00 %	0	0,00 %
Goriška	3	23,08 %	7	19,44 %
Gorenjska	2	15,38 %	5	13,89 %
Osrednjeslovenska	1	7,69 %	4	11,11 %
Jugovzhodna Slovenija	1	7,69 %	1	2,78 %
Spodnjeposavska	1	7,69 %	0	0,00 %
Zasavska	0	0,00 %	0	0,00 %
Savinjska	1	7,69 %	3	8,33 %
Koroška	0	0,00 %	1	2,78 %
Podravska	2	15,38 %	2	5,56 %
Pomurska	0	0,00 %	2	5,56 %

Vir: Izvleček iz registra koncesionarjev za igralnice, 9. 3. 2008, Izvleček iz registra koncesionarjev za igralni salon, 9. 3. 2008, in Statistične regije Slovenije, 13. 3. 2008.

Iz tabele je razvidno, da je največje število igralnic in igralnih salonov v Obalno-kraški in Goriški regiji, saj njun skupni delež igralnic v Sloveniji presega 48 %, skupni delež igralnih salonov pa dosega 50 %. Visoko število igralnic in igralnih salonov si lahko razlagamo z bližino Italije, saj je večina igralnic in igralnih salonov postavljenih ob meji. Enako velja za Gorenjsko regijo zaradi bližine Avstrije. Delež igralnic v Osrednjeslovenski regiji je le 7,69 odstoten, je pa zaradi tega toliko višji delež igralnih salonov, ki znaša kar 11,11 % in je četrti po vrsti. V manj razvitih regijah je prisotnost igralnic in igralnih salonov občutno manjša, še posebej v Notranjsko-kraški in Zasavski regiji, kjer igralništvo še ni prišlo do točke razvoja.

2.6 Sklepi za prihodnji razvoj

Turizem je postal dejavnost s številnimi ekonomskimi učinki. Zaradi turizma se razvijajo nove gospodarske dejavnosti, spreminja pa se tudi struktura proizvodnje in porabe. Dogajanja zadnjih let v tistem delu ponudbe iger v Sloveniji, kjer se organizirajo posebne igre na srečo, dokazuje, da je bil menedžment bistveno bolj učinkovit kot pa uspešen. Na neki način je bilo igralništvo vedno povezano s turizmom. Dolga stoletja so smeli vstopati na to 'posvečeno' področje le elitni izbranci, ki so se družili v mondenih središčih. Pred dobrimi tridesetimi leti se je rodil sodobni tip igralca – turista, ki je danes pretežni gost turističnih zabaviščno-igralniških centrov po svetu. Tudi pri nas kaže, da bi bila ponudba turističnega proizvoda

zabave in igre, ki je usmerjena na tuje trge, lahko pomemben del slovenske turistične ponudbe (Babič et al., 1998, str. 13-91).

V zadnjih letih se načini doživljanja prostega časa globalno spreminjajo in se usmerjajo k ustvarjalnemu doživljanju aktivnosti. Povpraševanje po ponudbi zabaviških parkov in igralniških centrov tudi v Sloveniji raste hitreje kot povpraševanje po bolj klasičnih oblikah turizma. Moda igralniške potrošnje se spreminja. Trendi se od hazarda usmerjajo k igralniški zabavi za širši krog prebivalstva. S sodobnim konceptom in nadgrajevanjem ponudbe je Slovenija v preteklih letih prekosila evropsko konkurenco (Babič et al., 1998, str. 102-103).

Igralnice namreč že dolgo niso zgolj prostor, v katerih se dogaja hazard, temveč so igralniško-zabaviški centri, ki postajajo vse bolj pomembni element turistične ponudbe države. Igralniška dejavnost bo tudi v prihodnje pomenila več kot le igranje na srečo; ponazarjala bo zabavo, sprostitve, praznovanje, kulturno izobraževanje, zdravo življenje, preživljanje prostega časa ali pa iskanje novih poslovnih priložnosti ter sklepanje poslov. Z ustvarjanjem ugodnejšega poslovnega okolja za razvoj turizma in s tem tudi igralništva, bomo ustvarjali ugodnejše poslovno okolje za razvoj podjetništva v Sloveniji.

Po preučitvi Slike 4 in pregledu Tabele 1 menim, da se igralništvo, gledano z vidika urbanizma, lahko razvije na označenih mestih, razvidnih s Slike 5. Največjo možnost razvoja vidim v območjih, označenih z zeleno barvo, ker:

- Notranjsko-kraška regija še nima razvite dejavnosti igralnic, prav tako je ta slabše razvita tudi v Savinjski in Koroški regiji,
- je na tem območju velika koncentracija prebivalstva,
- so cestne povezave dobro urejene,
- je prisotna velika kupna moč,
- je močno razvito podjetništvo,
- bi z lociranjem vsaj dveh igralnic ali igralniških salonov (okolica Kamnika in okolica Postojne) približali ponudbo in s tem razpršili povpraševanje ter se izognili preveliki koncentraciji,
- na označenih mestih primanjkuje visoko kakovostnega turizma (hoteli, zdravilišča, športne aktivnosti ...), za katerega pa obstaja velik potencial in ga bi s pomočjo igralništva lahko razvili.

Območje, ki sem ga označila z rdečo barvo, ima že razvit visoko kakovostni turizem, tukaj mislim predvsem na zdraviliški turizem, pohodništvo, vinske poti. S pomočjo dejavnosti igralnic bi bil ta razvoj turizma še večji in bi privabljal še več tujih gostov. Zaradi prihodnjih dobrih cestnih povezav bi se s pomočjo dejavnosti igralnic lahko razvilo uspešnejše podjetništvo in s tem povečalo razvoj regij. Menim pa, da je tu nadaljnji razvoj igralništva manj verjeten, saj:

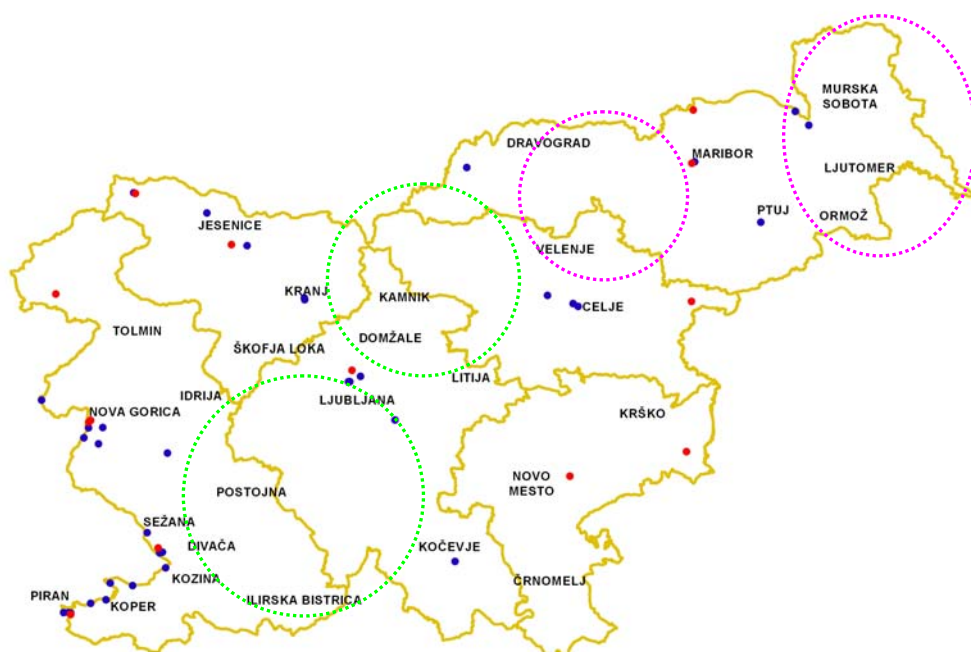
- se število prebivalstva manjša,
- regije niso tako razvite kot regije, ki so obkrožene z zeleno barvo,
- prevladuje nizka kupna moč,

- je podjetništvo v upadanju.

Pri širitvi igralniške dejavnosti moramo paziti, da se ne 'zgodí' prenasíčenost s to dejavnostjo, saj prebivalci Slovenije morda tega razvoja ne bodo 'dohajali', zaradi česar se lahko učinkovitost dejavnosti zmanjša. Za Obalno-kraško in Goriško regijo bi lahko rekli, da je že skoraj prenasíčena, vendar ko upoštevamo še goste iz tujine, ugotovimo, da je še nekaj možnosti za razvoj ali nadgradnjo že obstoječega.

Tudi študija Ekonomske fakultete govori, da so nekatere igralnice prilagojene slovenskim gostom, medtem ko druge privlačijo igralce iz širše regije in ponekod tudi iz sosednjih regij. Od tujih gostov prevladujejo predvsem italijanski gostje iz Furlanije – Julijske Krajine, sledijo gostje iz Benečije ter nato avstrijski gostje iz Koroške in Štajerske. Omenjena dejstva tako potrjujejo pomembnost lokacije igralne enote, saj tuji gostje v večini primerov prihajajo iz obmejnih regij, slovenski gostje pa poleg regije, v kateri bivajo, morda obiskujejo še igralne enote v sosednjih regijah (Zagoršek, Jaklič & Zorić, 2008, str. 72-73).

Slika 5: Možnost razvoja dejavnosti igralnic z vidika urbanizma

Vir: Lasten.

2.7 Pregled slovenskega igralništva

V Sloveniji imamo nekoliko specifično delitev igralništva, in sicer na igralnice ter na igralne salone. Igralni saloni po zakonu ne smejo prirejati živih iger na mizah. Pri ponudbi so omejeni na 200 igralnih avtomatov. Igralnice teh omejitev nimajo. Z drugimi besedami, igralni saloni so nekoliko manjše oziroma 'okrnjene' različice igralnic. Tako eni kot drugi so lahko usmerjeni k tujim ali lokalnim obiskovalcem ter lahko ponujajo dodatne storitve (npr.: zabavni program, prireditve). Pri igralnih avtomatih je teoretični odstotek vračanja mogoče poljubno nastaviti. Pri slovenskih igralnicah in igralnih salonih se giblje med 93 % in 98 %. (Zagoršek et al., 2008, str. 13-14). Kot sem že omenila 97. člen Zakona o igrar na srečo tako pravi: 'V igralnem salonu je lahko nameščenih najmanj 50 in največ 200 igralnih avtomatov. Igralni avtomat mora biti naravnan tako, da igralcem vrača povprečno najmanj 90 % vloženega denarja. V igralnem salonu mora koncesionar na vidnem mestu z napisom obvestiti igralce o minimalnem povprečnem odstotku vračanja vloženega denarja. Če ima igralni avtomat več igralnih mest, se v smislu prvega odstavka tega člena šteje vsako igralno mesto za en igralni avtomat.' V Sloveniji trenutno deluje 13 igralnic in 36 igralnih salonov.

V dokumentu 'Strategija trženja turizma 2003-2006' je zapisano, da so igralnice (pozicioniranje: slovenske igralnice – kjer se srečata igranje in zabava) ene izmed potencialnih in dejanskih USP-jev (angl. *Unique Selling Propositions* = Edinstveni prodajni predlogi) Slovenije. Razvoj tovrstnega novega proizvoda in programa je prisoten po vsej Sloveniji in se uvršča na trg znatnega obsega tako kot po celotni Evropi, še posebej v Italiji in Avstriji ter na čezoceanskih trgih, kjer je prihodek na prebivalca v tej dejavnosti zelo visok.

V dokumentu 'Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011' je zapisano, da je proizvod iger in zabave eden najpomembnejših segmentov slovenskega turizma, vendar kljub odpravi nekaterih zakonskih ovir v preteklih letih obstoječa zakonodaja še vedno omejuje njegovo razvojno dejavnost in s tem znižuje njegovo konkurenčno prednost. Napisano je tudi napotilo, da je pri nadaljnjem razvoju igralniške dejavnosti treba slediti usmeritvam za podeljevanje koncesij igralnim salonom v turističnih krajih in ne v drugih krajih.

Proizvod igre in zabave v Sloveniji predstavlja enega od najpomembnejših segmentov turizma, tako po ustvarjenem prihodku, dodani vrednosti, številu zaposlenih in turističnem prometu. Slovenija ima na tem področju še vedno pomembno evropsko konkurenčno prednost, zato predstavlja igralniško-zabaviški turizem razvojno turistično priložnost. Slovenska igralniška industrija je izrazito izvozna dejavnost, najbolj vezana na italijanski trg, ki intenzivno razvija svojo igralniško ponudbo. Najpomembnejša igralniška ponudba je koncentrirana predvsem na obmejnem pasu (Italija, Avstrija, transportne poti), drugod pa je podrejena drugi turistični ponudbi (Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011, str. 98).

Država se je odločila za 15 koncesij za igralnice in 45 koncesij za igralne salone. 14 koncesij za igralnice je država dejansko tudi podelila, od tega jih aktivno deluje 13. Država je prav tako podelila 40 koncesij za igralne salone, od katerih jih dejansko deluje 27. Spremenjene razmere na področju igralniško-zabavišne dejavnosti v Evropi in v svetu kažejo tudi na potrebo po pripravi nove strategije razvoja slovenskega igralništva, ki bo upoštevala spremembe na trgu in v dejavnosti ter na novo opredelila razvojne cilje in prioritete (Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011, str. 98-99).

Raziskava Inštituta za preučevanje igralništva na Ekonomski fakulteti je ugotovila, da smo Slovenci nadpovprečni 'gamlarji' v Evropski uniji. To je dejstvo, ki ga je treba pogledati s številnih zornih kotov. Čeprav je igralništvo v primerjavi z drugimi segmenti turizma v Sloveniji zelo donosna panoga, je po kazalnikih uspešnosti v igralništvu zaslediti padanje prihodkov predvsem v velikih igralnicah. Zadnja leta k rasti prihodkov pripomorejo predvsem igralni saloni. Tržni delež salonov je narasel z 8,4 % leta 2001 na 31,4 % leta 2006, število obiskovalcev v velikih igralnicah ne narašča, narašča pa v igralnih salonih (Gunčar, 15. 7. 2008).

Pretežni del prirasta v igralnih salonih prispevajo domači obiskovalci. Ta raziskava tudi ugotavlja, da domača poraba na prebivalca strmo raste (17 % na leto) (Gunčar, 15. 7. 2008). Ne preveč spodbudna je torej njihova ugotovitev, da smo Slovenci leta 2004 za igre na srečo namenili 0,62 % BDP-ja. To je več od povprečja EU, ki znaša 0,50 %. To pa je dejstvo, ki bi ga lahko razumeli kot alarm.

Delež porabe v BDP narašča. Leta 2007 smo Slovenci za igre na srečo namenili že 0,78 % BDP-ja (Gunčar, 15. 7. 2008). Prav zato so razmišljanja o družbeno odgovornem igralništvu pravilna in predlogi nove zakonodaje v veliki meri poskušajo odgovoriti na postavljena vprašanja.

3. IGRALNIŠTVO IN TURIZEM

Igralništvo je pomemben sestavni del turističnega produkta povsod po svetu. Večina pomembnejših svetovnih mest ponuja igralnice, kajti z njimi dopolnjuje svojo turistično ponudbo. Prav tako so običajen sestavni del pomembnih turističnih središč (Baden Baden, Kitzbühel, Portorož ...). Običajno v teh mestih igralnice niso najpomembnejši motiv za prihod gostov, temveč le dopolnjujejo turistično ponudbo (Gunčar, 15. 7. 2008).

Manj pogoste pa so igralnice na lokacijah, kjer druga turistična ponudba ni dobro razvita, na primer v Novi Gorici, kjer je osnova turizma predvsem igralništvo, ki pa vse bolj prerašča v zaokroženo področje s celovito destinacijsko ponudbo. Vendar pa so taka mesta zelo zanimiva za nove investitorje, kajti lahko prerastejo v velika središča. Tak je primer poskusov v Španiji (Don Kihotova dežela), na Madžarskem (Euro Vegas) in drugo (Gunčar, 15. 7. 2008).

Da bi razumeli vpliv igralnštva na okolje, je treba razumeti delovanje, pomen in vlogo igralništva v narodnem gospodarstvu ter kaj ta nudi posamezniku. Tako lahko ugotovimo, da za državo igralništvo danes predstavlja pomemben vir prihodka ter gonilno silo razvoja turistične dejavnosti, igralcem pa pomeni predvsem način sprostitev in vzpostavljanja ravnotežja po napetostih, ki jih prinaša vsakdanje življenje. Zaradi spremembe življenjskega sloga in drugačnega načina preživljanja prostega časa so se predsodki o igrah na srečo bistveno spremenili. Danes je ta dejavnost usmerjena k približevanju igralniškega proizvoda k čim večjemu številu ljudi (Igralniški turizem – bogati, 2. 7. 2008).

Gospodarske koristi, ki se jih lahko z razvojem turizma pričakuje, so gospodarska revitalizacija, nova davčna reforma, ustvarjanje novih delovnih mest, spodbujanje investicij ... Druge družbene koristi pa so legalizacija igralništva, pravna zaščita obiskovalcev in lastnikov igralnic in zmanjšanje razvoja nelegalnega igranja na srečo (Eadington, 1. 7. 2008, str. 2). V Tabeli 2, ki sledi v nadaljevanju, pa zgolj za ilustracijo navajam gibanje števil v slovenskem igralništvu v letih med 2003 in 2007 (Igralniško-zabavišni turizem, 28. 4. 2008).

Tabela 2: Slovensko igralništvo v številkah

	2003	2004	2005	2006	2007
Bruto prihodek skupaj (mio €)	243,1	285,5	331,9	361,9	372,1
Dajatve skupaj (mio €)	72,8	87,2	105,7	117,1	121,6
Koncesijska dajatev (mio €)	35,3	40,1	49,2	55	57,5
Davek od iger na srečo (mio €)	37,5	47,1	56,6	62,1	64,1
Št. igralnih avtomatov	4.347	5.153	5.893	6.694	8.649
Št. obiskovalcev (mio)	2,7	3,4	3,8	4,3	4,8
Obiskovalci			%	2006	2007
- domači			28,8	1,2	1,5
- tuji			71,2	3,0	3,3

Vir: Igralniško-zabavišni turizem, 28. 4. 2008.

Turizem opredeljuje široka paleta pojavov in akterjev ter njihovih medsebojnih odnosov, povezanih s povpraševanjem in ponudbo storitev na turističnem trgu in v konkretnem geografskem prostoru (okolju). Predpogoj za nastanek oziroma razvoj turizma in z njim povezanih dejavnosti je obstoj turističnega povpraševanja (potencialnega in realnega) na eni strani (emitivno turistično območje) ter turističnih privlačnosti in ustreznega menedžmenta teh na drugi strani (receptivno turistično območje oziroma turistična destinacija) (Tkalčič, 2002, str. 2).

Turistična dejavnost kot sestavljena gospodarska dejavnost poleg osnovnih turističnih dejavnosti (dejavnosti gostinskih prehrabnih in nastanitvenih obratov ter organiziranja in prodaje turističnih potovanj) obsega tudi dopolnilne turistične dejavnosti (igralništvo, zabava, kongresi, prireditve, rekreacija itd.) in dejavnosti javnega turističnega sektorja (turistična promocija, kakovost okolja, zagotavljanje informacij in tehnične pomoči turistom itd.).

Neposredni in posredni učinki turizma so očitni tudi v drugih gospodarskih (promet, trgovina, kmetijstvo, živilska industrija, obrtne storitve, komunalne dejavnosti, bančništvo, zavarovalništvo itd.) in negospodarskih dejavnostih (kultura, šport, zdravstvo, znanost, izobraževanje itd.). Pri tem ne smemo spregledati povratnega vpliva in učinkov teh dejavnosti (gospodarskih in negospodarskih) na turizem (Tkalčič, 2002, str. 2).

Poleg storitev in blaga, ki jih na turističnem trgu ponujajo navedene turistične in s turizmom povezane dejavnosti (sekundarna turistična ponudba), trži turizem tudi prostor oziroma okolje v širšem smislu besede (naravne vrednote, kulturna dediščina, kulturna krajina, kakovost življenja prebivalstva, organiziranost države in lokalne skupnosti ter njen odnos do okolja in do gostov – turistov itd.). To je (okolje v širšem smislu besede) kot osnovna turistična privlačnost podlaga in pogoj za razvoj sekundarne turistične ponudbe. Obstoj oziroma delovanje te povratno vpliva na osnovne turistične privlačnosti in jih spremeni v primarno turistično ponudbo, s čimer se ponudba neke geografske regije zaokroži in oblikuje v turistično destinacijo kot cilj potovanja turistov (Tkalčič, 2002, str. 2).

Igralniška industrija je danes sestavljanka igralnic, trgovin, restavracij, predstav, koncertov, wellness centrov, igrišč za golf; takšno pa je tudi gibalno turističnega razvoja območja, kjer posluje. Igralništvo zmeraj poraja čustvene odzive, a so ti večinoma povezani z nepravilnimi informacijami o njem. Igralništvo je veliko bolj sprejemljivo v družbi, kjer so dohodki na gospodinjstvo višji. Današnji vzorec igralništva, ki se je začel razvijati konec osemdesetih let, se vrti predvsem okoli zabave. Igralništvo je navadno le izgovor za prihode. Ko so gostje v takšnem središču, porabijo več denarja za drugo ponudbo. V Las Vegasu so včasih ljudje igrali na srečo štiri dni na teden, sedaj samo še en dan. Čas, ki ga preživijo tam, se v povprečju ni spremenil za veliko, spremenila pa se je njegova poraba: za kupovanje oblačil, igranje golfa, predstave, koncerte (Gruden, 27. 5. 2008).

Igralniško-zabavišna središča so zlata gos za turizem nasploh. Zagotavljajo ogromno mednarodnih turističnih prihodov. Las Vegas, v zadnjih letih pa tudi Macau, Avstralija in Singapur, so začeli sistematično razvijati igralništvo za privabljanje več tujih gostov. Poleg tega spodbujajo turizem v regiji in druga ponudba v igralništvu pridobiva z njimi. Vprašanje lokacije takšnih zabavišč pa je vselej občutljivo (Gruden, 27. 5. 2008).

Največjo rast zasledimo v nekdanji portugalski koloniji Macao, ki je danes del Kitajske. Po rasti delovnih mest in prihodka naj bi prekosili celo Las Vegas, ki pa že dlje časa razširja svojo dejavnost z bogato dodatno ponudbo. Njihov cilj je vsestransko zadovoljiti gosta z doživljajskimi programi; z virtualno in realno zabavo. Leta 2006 je bilo med obiskovalci Las Vegasa le 11 % tistih, ki so mesto obiskali le zaradi klasičnih iger na srečo, vsi drugi pa so bili klasični počitnikarji ter obiskovalci prijateljev in znancev. Mesto Las Vegas je celo nekajkrat pridobilo nagrado za družinsko destinacijo leta (Gunčar, 15. 7. 2008).

Ko se mesto odloča za razvoj igralniškega turizma, je dobro, da si kljub vsem finančno in razvojno pozitivnim dejstvom zastavi in odgovori na nekaj ključnih vprašanj (Eadington, 1. 7. 2008, str. 1):

1. Kakšna oblika igralništva naj bo dovoljena?
2. Kako dostopno naj bo igralništvo krajanom in obiskovalcem?
3. V kolikšni meri in na kakšen način naj bo dovoljena promocija igralništva?
4. Kateri varnostni ukrepi naj se uporabljajo za omejitev zlorab in ublažitev socialnih in osebnih stroškov, povezanih z igralništvom?
5. Kakšni naj bodo cilji igralniške zakonodaje?
6. Kakšne koristi bodo prinesle storitve, povezane z igralništvom?
7. Kakšna bo lastniška in tržna struktura podjetja?

Ločimo tri različne tipe igralniških destinacij, ki se lahko razvijejo, in sicer: (1) igralniška destinacija na podeželju ali na oddaljenih območjih, (2) urbane igralnice znotraj mesta ali v okolici mesta in (3) razširjena namestitvev igralniških storitev po celotnem mestu ali območju. Od vseh treh prvi tip prinaša največ koristi na področju zaposlovanja in hkrati ublaži negativne socialne posledice, povezane z igralništvom. Zaradi oddaljenosti od mestnega vrveža pa so manj ustrezne za same obiskovalce. Iz zgodovinskega gledišča so bile igralnice ločene od mestnih središč zato, da so varovale ljudi pred negativnimi socialnimi vplivi. Urbane igralnice pa so bližje ljudem in so jim tako tudi bolj dostopne. Zaradi tega je njihov obisk tudi večji. Obiskovalci urbanih igralnic so običajno tudi bolj odločni in njihova primarna motivacija je igranje in ne pridobitev vtisov celotne destinacije. Urbane igralnice se ne osredotočajo na ponudbo turistom, ampak so bolj usmerjene k stalnim obiskovalcem. S široko razširjenim slogom igralništva pa je sposobnost varovanja vse težja. Z razvojem takšnega igralniškega sloga se začnejo ustvarjati socialni problemi. Z namestitvijo neigralniških aparatov pa bi zagotovili manjšo možnost nastajanja tovrstnih problemov (Eadington, 1. 7. 2008, str. 6-7).

Pri razvoju igralniškega turizma imamo opravka tudi s konkurenco čez našo mejo. Ko se ugotovi, da državljani prečkajo mejo le zato, ker je tam igralništvo dovoljeno, potem je potrebna legalizacija igralništva ali pa odprtje igralniškega kompleksa tudi znotraj 'naših' meja. S takšno reakcijo se zadrži denar znotraj meja in ne odteka v tujino. Takšen primer sta Kanada vs. Združene države Amerike in Izrael vs. Egipt. Seveda pa vprašanje, ali odpreti igralnico ali ne, ni lahko, saj na to ne smemo vedno gledati le z ekonomskega vidika, ampak je treba pogledati tudi socialno plat. Vedno obstaja možnost, da igralništvo preraste v odvisnost, podobni odvisnosti od alkohola in tobaka, in to prinese zaskrbljujoče socialne težave. Da pa do tega ne bi prišlo ali pa zgolj v blažji obliki, lahko že na začetku postavimo strog nadzor nad tem (Eadington, 1. 7. 2008, str. 8-9).

3.1 Slovensko igralništvo v Evropski uniji

Slovensko igralništvo je v začetku 90. let postalo po vsebini in obsegu dovolj močan konkurent zahodni in severni konkurenci. Nič čudnega torej, da je Casino Avstrija leta 1991 poslal slovenski vladi predlog za nakup slovenskega igralništva oziroma za vstop na slovenski igralniški trg. Podobno je ta družba vstopila na srednje in vzhodnoevropske trge. Zaradi močne reakcije domačih igralniških družb ta poskus ni uspel, neposredno zatem so se začele razvojne travme slovenskega igralništva. Neposredno korist od razvojnega moratorija in preprečitve slovenskim igralniškim družbam, da vstopijo na trge srednjeevropskih držav, je imela konkurenca. Država in slovenski turizem sta veliko izgubila. Po analizi strategije slovenskega igralništva je nedosežen obseg igralniškega priliva ocenjen na milijardo mark. Še težji od te izgube pa je zamujeni cikel razvoja (Igralništvo in EU, 2000).

Tudi v prihodnje lahko pričakujemo različne oblike vplivanja konkurence na razvoj te dejavnosti pri nas. Predvsem zato, ker zajema goste na istem trgu. Naša konkurenca ima prednost, saj so ji gostje lokacijsko bližje in so zato prodajni kanali cenejši. Ker naša igralniška industrija pridobiva 95 % gostov na tujih trgih, ki so za našo konkurenco domači trgi, je celoten splet marketinških storitev naših igralnic bistveno dražji. Za vzdrževanje konkurenčnosti bi potrebovali razvojno usmerjeno fiskalno politiko. Tak pristop je v strategiji tudi predviden, v resnici pa je ravno nasprotno. Tudi po vstopu Slovenije v EU lahko pričakujemo 'prefinjeno več nivojsko' konkurenčno tekmo. Upamo, da bo slovenska 'ne dovolj izkušena' politika znala zavarovati razvojne interese domače igralniške ponudbe. Da bi slovensko igralništvo ostalo konkurenčno tujemu, potrebuje možnosti za razvojne naložbe. To bo mogoče samo ob primerni davčni obremenitvi. Obstoječa progresivna koncesijska lestvica ni stimulatívna. Casino Avstrija kot naš neposredni konkurent ima na domačem trgu približno 30 % nižje obremenitve kot HIT, d.d., ki je največja igralniška družba v Sloveniji. Sočasno ima tudi veliko finančno in politično podporo za širitev po svetu, zato je Casino Avstrija lahko pristal med največjimi in po svetu najbolj razširjenimi prireditelji iger na srečo (Igralništvo in EU, 2000).

Odgovor na čedalje močnejšo konkurenco je oblikovanje takega sklopa igralniško-zabavišne ponudbe, ki bo privlačna za čim širši krog gostov in jim bo omogočala tudi večdnevno bivanje. Dolgoročneje se ne moremo opirati samo na krog z oddaljenostjo do dveh ur vožnje, kot smo se doslej. Pripravljenost za dnevno prevažanje do doživetij usiha. Zdaj lahko govorimo o časovnem terminu nekaj več kot ura vožnje. Novi centri bodo morali biti tako privlačni, da se bo ljudem splačalo priti od dlje in za več časa. Tako zasnovani centri bodo omogočali porabo za različne storitve in s tem bo turistični multiplikator razvoja prišel v celoti do izraza. Programsko je slovenska igralniška industrija sposobna izpeljati ta kakovostni in količinski preskok v ponudbi. Potrebuje pa podporo ekonomske in fiskalne politike (Igralništvo in EU, 2000).

Igralniški turizem je v svetu v velikem porastu. Pomembno vpliva tudi na razvoj druge turistične ponudbe v okolju. Dokazan je velik multiplikativni učinek, ki ga ima izvozno usmerjeno igralništvo na ekonomski razvoj v regiji. Geografska pozicija je ob bogatem trgu, nagnjenem k uživanju, pomembna komponenta za razvoj tega proizvoda. V okviru EU dejavnosti igralniškega turizma ne ureja nobena skupna direktiva, temveč je vsaki državi prepuščeno, da to področje ureja samostojno. Smiselno je izrabiti tržne možnosti in pridobljeni 'know-how' ter izkoristiti pozitivne ekonomske učinke v smeri graditve celovite turistične igralniško-zabaviščne destinacije, ki bo maksimalno ovrednotila tudi druge turistične danosti posameznega okolja. V Sloveniji je smiselno slediti tudi naravnosti državne turistične politike, ki opredeljuje igralniški turizem kot eno od treh razvojnih turističnih prioritet, kot tudi novemu zakonu o spodbujanju razvoja turizma, ki uvaja različne razvojne spodbude in podrobneje ureja namenskost koriščenja koncesijskih sredstev (RRA Severne Primorske, 2003, str. 57-58).

3.2 Igralništvo v Evropi in Ameriki

Igralništvo, ki se je razvilo v svetu, lahko v grobem razdelimo na dva koncepta: ameriškega in evropskega. Ameriški koncept igralništva temelji na konceptu zabave, namenjene širšemu segmentu prebivalstva. Igralniška dejavnost pomembno prispeva k uspešnemu gospodarskemu razvoju v državah, v katerih je prisotna. Tako je v letu 2004 v Združenih državah Amerike poslovalo 445 komercialnih igralnic, ki so zaposlovale 349.210 delavcev. Komercialne igralnice so prispevale 4,74 milijarde ameriških dolarjev koncesijskega denarja državnim in lokalnim skupnostim (približno 16 % prihodkov od igralniške dejavnosti). Skupni prihodki komercialnih igralnic v Združenih državah Amerike so v letu 2004 znašali 28,93 milijarde ameriških dolarjev. V letu 2004 je bilo komercialno igralništvo dovoljeno v 11 državah Amerike (Prašnikar, Pahor & Knežević, 2005, str. 3-4).

Evropsko igralništvo lahko definiramo kot bolj 'konzervativno'. Skozi zgodovino se je razvijalo v smeri elitnih igralnic, namenjenih ozkemu krogu družbene smetane (t. i. petičnim gostom) ali pa premožnejšim turistom. V ponudbi iger je prevladovala igralniška 'klasika', namenjena 'veščim' gostom. Po letu 1990 se evropska igralniška ponudba vse bolj 'amerikanizira'. Sledi trendu oblikovanja ponudbe, ki bi jo lahko označili kot koncentracijo doživetij na enoto časa, prostora in denarja. Igralni avtomati vse bolj zamenjujejo igranje na mizah. V skladu s trendom sproščujočega igranja za majhne vsote so igralni avtomati za igralce veliko bolj vabljivi – vložki so nižji, igranje je preprosto, igralec sam določa tempo igranja, ne čuti pritiska s strani drugih igralcev in krupjeja. Igralni avtomati so lažje obvladljivi tudi za igralnice: donos je vnaprej nastavljen in prinaša konstanten vir prihodka, stroški dela pa so manjši kot na mizah (igralne avtomate je potrebno le polniti in prazniti in jih vzdrževati). Torej, tradicionalne igre na srečo niso več tako zanimive. Sicer pa mora sodoben igralniški produkt zadostiti vsem štirim osnovnim elementom igre, kar pomeni ponujati igralcem tekmovalnost, naključje, 'show' in adrenalin (Prašnikar et al., 2005, str. 4).

Prihodki evropskih igralnic so v primerjavi z ameriškimi manjši, tako v povprečju in kot tudi skupaj. Uradni podatki o skupnem prihodku vseh evropskih igralnicah žal niso na voljo, ocene pa kažejo, da prihodek vseh evropskih igralnic znaša približno pet milijard ameriških \$. Letni prihodki vseh evropskih igralnic torej znašajo le dobro petino letnega prihodka, ki ga ustvarijo ameriške igralnice. Pri tem pa je v Evropi kar za 60 % več igralnic kot v Združenih državah Amerike. Razlago lahko iščemo v velikosti evropskih igralnic, ki so manjše, in jih na letni ravno obišče manjše število obiskovalcev, ki ustvarijo bistveno manj prometa kot igralci v Ameriki (Prašnikar et al., 2005, str. 5).

3.3 Primer goriškega turizma

Na podlagi virov Goriškega muzeja Kromberk se lahko sklepa, da je Gorica sodila med pomembnejša turistična središča v tem delu Evrope. V 19. stoletju najdemo javne igralnice le v najbolj prestižnih termalnih in klimatskih turističnih središčih. Gorica je bila pomembno središče že v 18. stoletju. Takrat je že deloval 'Casino dei Nobili', v katerem se je zabavala tedanja družbena smetana. Iz vseh dejstev je mogoče sklepati, da je imela Gorica nekoč dobro organizirano in razvejano turistično ponudbo. Privlačila je premožne turiste iz oddaljenih krajev. V tedanji monarhiji ni bilo veliko konkurenčnih krajev, ki bi nudili možnosti aktivnega preživljanja prostega časa, zabavo, aktivnosti za krepitev zdravja, družabna in poslovna srečanja ter lov na srečo obenem (Reberšak, 2006, str. 26-27).

Razvoj dogodkov skozi desetletja je prispeval, da so v Gorici vse igralnice zaprli in z zakonodajo preprečili odpiranje novih. V Novi Gorici pa so izkoristili obmejno lego in bližino igralniškega trga ter začeli graditi na temeljih bogate igralniške tradicije iz preteklih stoletij. Danes je za Novo Gorico značilna razvejana turistična ponudba, saj je njen daleč najprivlačnejši produkt igralništvo. Kraj je postal prepoznaven po igralništvu po zaslugi podjetja HIT, d.d. (Reberšak, 2006, str. 27).

HIT, d.d., v svojih strateških izzivih razmišlja o širitvi ponudbe igralniško-zabaviških proizvodov. Z Goriškim turističnim centrom bi se predstavil osrednji igralniški projekt v državi, s katerim bi bile urejene vse oblike tovrstne zabave, vzpostavljeno pa bi bilo tudi prvo središče zabaviškega turizma pri nas in največji tovrstni turistični cilj v Evropi. Projekt bi bil povezan s tehnološkim stebrom, s katerim bi se zagotavljali visokotehnološki igralniški proizvodi ter povečevale tuje naložbe in znanje, pridobivale pa bi se tudi nove veščine trženja (Slovenija jutri, 2. 7. 2008).

Učinki projekta bi bili znatni, saj bi povečal obseg turistične dejavnosti in svetovne konkurenčnosti slovenskega turizma. Ob tem so strokovnjaki načrtovali milijon nočitev letno, kar bi bilo približno 10 % vseh ustvarjenih nočitev v Sloveniji. Vpliv na lokalno okolje bi bil s socialnega vidika pozitiven, saj bi to pomenilo 2.500 novih zaposlitev, spodbudilo bi razvoj turizma v širšem okolju ter pozitivno vplivalo na razvoj trgovine in storitev (Slovenija jutri, 2. 7. 2008).

Ocenjuje se tudi pozitiven vpliv na nastajanje visokotehnoloških podjetij s področja video-telekomunikacijskih tehnologij. Vpliv na širše okolje: investicija bi zagotovila nove neposredne in posredne davke v slovenski proračun, omogočila nove poslovne priložnosti zamejskim Slovencem ter visoko umestila trženjsko znamko slovenskega turizma v svetovnem prostoru. Značilnost razvoja turistične dejavnosti je močna povezanost z okoljem (Slovenija jutri, 2. 7. 2008).

Zabaviščni center bi privabljal popolnoma drugačen profil gostov – tujce od povsod. Igralnice bi bile bolj lokalno usmerjene, igralniška središča pa bi merila neprimerljivo širše. In tisti, ki bi prišli v to zabavišče, ne bi zapravljali ne časa ne denarja samo v njem, ampak bi se razpršili po regiji in državi.

Turistična podjetja praviloma potrebujejo za svoj uspeh veliko boljše odnose, kakor to velja za proizvodna podjetja. Nosilec turizma praviloma podpira razvoj drugih dejavnosti s področja kulture in športa, kar nedvomno bogati lokalno okolje. Središče kot oblika zabavišnega turizma je postalo vse bolj privlačno, saj klasične igralnice ne zagotavljajo več posebnega doživetja. V Evropi podobne igralniške ponudbe še ni, zato Evropa kot kraj igralniškega turizma ni posebej visoko uvrščena. V središčih se najbolj uveljavlja t. i. izvozno igralništvo, saj njegova uresničitev sloni pretežno na tujih gostih (Slovenija jutri, 2. 7. 2008).

Tovrstne oblike po izkušnjah Združenih držav Amerike in npr.: Macaa ustvarjajo največ prihodkov in davkov. Uresničitev projekta bi pomenila preboj pri ponudbah zabavišnega turizma ter bi bistveno prispevala k večji turistični prepoznavnosti Slovenije kot turističnega cilja. To pomeni tudi nadaljnji razvoj turizma ter drugih področij gospodarstva v širšem prostoru. Omeniti je treba predvsem koristi in poslovne priložnosti za mnoga partnerska podjetja in podeželje (Slovenija jutri, 2. 7. 2008).

Naložba Harrah's Entertainment, povezana s postavitvijo zabavišnega centra, ni bila omejena zgolj na igralništvo, predstavljala je le manjši del tega. Tu bi bili še wellness program, ki zaposluje ogromno ljudi, odlična slovenska kulinarika oziroma gastronomija, trgovina, izleti v notranjost države. Naložba v takšen mega center bi lahko popolnoma repozicionirala Slovenijo kot turistično destinacijo, od česar bi imele korist vse regije (številni gostje bi od tam potovali na druge turistične destinacije po Sloveniji: v Ljubljano, Postojno, Lipico, na smučanje v Alpe, na Pohorje, Primorsko, na ogled slovenskih gradov). Že danes je v Novi Gorici 90 % igralniških gostov Italijanov. To so le nekateri od razlogov, ki potrjujejo tezo, da še kako potrebujemo naložbe kot je naložba Hita in Harrah's Entertainment (Grošelj, 19. 7. 2008).

Kljub vsem zanimivim dejstvom pa se še vedno ukvarjamo z vprašanjem, 'kako naprej'. V prihodnje je nujno potrebno vse pomembne odločitve glede razvoja igralništva prilagoditi tujim gostom, ki pa bodo imeli možnost poleg igranja početi še marsikaj. Vse, kar bo podaljšalo čas bivanja ter potrošnjo tudi drugih zanimivosti, je treba zapakirati v proizvod. Gre za razvoj močne dodatne ponudbe. Z vstopom Slovenije v EU in vzpostavitvijo

Šengenske meje nam je marsikaj olajšano pri nagovarjanju 'fly in' gostov. Rešitev bi torej lahko bila v novi strategiji, ki bo od malih igralnih salonov zahtevala prilagoditev ponudbe tujim gostom. Od njih bi morali zahtevati, da skupaj z okolico pripravljajo programe. Tako kot lahko primere vidimo po svetu, na primer v Las Vegasu, po katerem se radi zgledujemo (Gunčar, 15. 7. 2008).

3.4 Primer Las Vegasa

Najslavnejši predstavnik 'ameriškega stila' igralništva je Las Vegas. Celotno mesto je ena sama igralnica oziroma zabavišni center. Kompleksi so moderni in namenjeni predvsem zabavi za vsakogar (danes je v Las Vegasu več zabaviščnih kot igralniških površin). Kdor v igralnicah igra, brezplačno dobi pijačo. Registriranje gostov ni potrebno. Cene prenočevanja in prehranjevanja so neverjetno nizke, saj je namen ponudbe v Las Vegasu, da ljudje trošijo za zabavo in ne za osnovne storitve. S tem tudi omogočijo vsem, da obiščejo Las Vegas. Za mnoge je Las Vegas 'meka zabave'.

Las Vegas je bil osnovan v letu 1905, uradno pa je postal mesto leta 1911. S svojim razvojem si je prislužil tudi laskav naslov najpopularnejšega ameriškega mesta v 20. stoletju (v 19. stoletju je bil to Chicago). Na začetku je bilo to le mesto za postanke, potem pa je postalo popularno železniško mesto ter gradbena cona za vse okoliške rudnike. S porastom turizma in legalizacijo igralništva pa je kasneje prerasel v mesto, ki je znano po vsem svetu (Wikipedia, 19. 7. 2008).

V zadnjih 30. letih je namreč v Ameriki zacvetelo 'komercialno igralništvo'. Iz nezakonite industrije je nastala industrija modernih zabavišč - igralnice so se razširile po vsej državi. To je bilo opazno tudi na Wall Streetu in Main Streetu. Do velike spremembe je prišlo zlasti leta 1978, ko so se na vzhodni obali v Atlantic Cityju odprle nove igralnice in je Nevada izgubila monopol. To je ameriškemu igralništvu postavilo dokončno obliko in mesto - novo igralniško-zabaviščno dejavnost. Število igralni se je večalo tudi na rečnih ladjah in na indijanskih ozemljih, in sicer zlasti po letu 1989. Do tega leta je bilo igralništvo zakonito le v Nevadi in New Jerseyju, v letu 1999 pa so bile igralnice dovoljene že v tridesetih državah Amerike. Igralniška industrija v Ameriki je tako konec 20. stoletja postala ena najhitreje rastočih, kjer so bili zaslužki skoraj tako veliki kot v filmski industriji, število obiskov v igralnicah pa je bilo primerljivo s številom udeležencev na tekmah ameriškega nogometa, koncertih ipd. V letu 1989 je bilo tako zunaj Nevade 53 igralnic in njihov letni prihodek je znašal 2,8 milijarde ameriških \$, Nevada pa je imela skoraj 5 milijard ameriških \$ prihodkov (Eadington & Cornelius, 1999, str. 31).

Las Vegas je danes najbolj znano in dinamično igralniško-turistično področje na svetu. Leta 1983 ga je obiskalo 12,3 milijonov ljudi, leta 1993 pa že 23,5 milijonov ljudi (Eadington & Cornelius, 1999, str. 45). Letna rast obiska je torej znašala 9 % oziroma vsako leto približno 1 milijon obiskovalcev več. Kar 85 % vseh obiskovalcev je Američanov (večinoma prebivalcev

Kalifornije). V teh desetih letih se je spremenil tudi profil obiskovalcev Las Vegasa. Do premikov je prišlo v obisku žensk, ki so v letu 1993 že pomenili večino (51 %). Prišlo je do socio-demografskih sprememb obiskovalcev te destinacije, sprememb v obnašanju, porabi itd. Najpomembnejši premiki v povpraševanju pa so bili naslednji (Eadington & Cornelius, 1999, str. 47):

- poraslo je število samskih obiskovalcev (ločenih, ovdovelih),
- poraslo je število upokojencev,
- poraslo je število starejših od 65 let (v letu 1995 ima že 30 % gostov nad 60 let),
- poraslo je število visoko izobraženih, hkrati pa tudi neizobraženih,
- povečalo se je število tujih obiskovalcev (manj obiskovalcev iz zahodne Amerike),
- povečalo se je število novih obiskovalcev,
- zmanjšala se je povprečna poraba na obiskovalca, saj se je zmanjšal delež igralcev, ki so obiskovali Las Vegas,
- povečala se je pogostnost obiskov (z 2,1 na 2,5 na leto),
- zmanjšala se je povprečna dolžina bivanja v Las Vegasu (s 4,5 na 3,1 noči),
- zmanjšala se je najpogostejša doba bivanja s 3 na 2 noči,
- povečal se je delež obiskovalcev, ki potujejo z družinami (s 6 % na 8 %),
- povečala se je povprečna velikost družbe, ki pride v Las Vegas (z 1,8 na 2,9 osebe),
- povečalo se je povpraševanje družin po ponudbi v Las Vegasu,
- mlajših od 21 let (z 21 leti je dovoljen vstop v igralnice), ki so leta 1993 obiskali Las Vegas, je bilo kar 1,7 milijonov (7 % vseh obiskovalcev).

Ker se v Las Vegasu zavedajo, da ponudba ne sme sloneti izključno na raziskavah o kupčevih potrebah in pritožbah, temveč mora biti cilj ustvariti tudi novo ponudbo, ki bi zadovoljevala kupčeve latentne potrebe, so z investicijami maksimalno izpolnili pričakovanja kupcev. V desetih letih so povečali število igralniških površin za 94 %, sob za 64 %, igralnih avtomatov za 71 %, igralnih miz za 20 %, igralniški kapital za 158 %, celotne prihodke za 183 %, število zaposlenih za 92 %, ROI se je povečal za 14 %, ROE za 17 % itd. (Eadington & Cornelius, 1999, str. 45).

Las Vegas zdaj predstavlja svetovni center igraništva, velikih kongresov, srečanj, zabave, rekreacije, filmov, muziklov in podobno. Zadovoljuje torej potrebe različnih skupin ljudi (kongresnikov, turistov, igralcev, družin in drugih), to pa vodi v vedno bolj osredotočene in prilagojene marketinške programe. Razmišljajo o skupnih vlaganjih z državo in o graditvi pravih tematskih parkov. Da bi ohranili rast tudi v prihodnje, neprestano iščejo nove priložnosti in izzive. Las Vegas se namreč neprestano spreminja glede na spremembe v okolju. Ker je večina njegovih kupcev prav domače prebivalstvo, so analizirali spremembe v njihovi potrošnji in ugotovili, da bodo izdatki za igraništvo v naslednjih 5. do 10. letih še naprej ena najhitreje rastočih sestavin končne potrošnje prebivalstva (na njihovem obstoječem trgu). To dokazujejo naslednja dejstva (Eadington & Cornelius, 1999, str. 27):

- povečujejo se izdatki za osebno porabo v Združenih državah Amerike in od te porabe najbolj naraščajo izdatki za storitve - zdravstvene, rekreacijske (s 5 % celotne porabe v letu 1950 na 9,3 % v letu 1994, padajo pa izdatki za prehrano),

- narašča delež izdatkov za igralništvo v izdatkih za rekreacijo in prosti čas (zaradi staranja prebivalstva), v letu 1956 so znašali izdatki za igralništvo 0,8 % celotne porabe za rekreacijo, danes pa 4,3 % - če vključimo še izdatke za loterijo, se odstotek dvigne na 8,4 %,
- prebivalstvo se stara in zmanjšuje se rast prebivalstva,
- možna rast v prihrankih igralniške dejavnosti zaradi ekspanzije legalizacije igralništva in naraščanja udeležbe privatnega sektorja v tej dejavnosti,
- visoko napovedljivi, nadpovprečni zaslužki v tej panogi,
- rast tržnega potenciala in sposobnost udeležbe v rasti novih trgov – možnost za agresivno rast Las Vegasa,
- ugodne bilance uspeha in podpovprečni stroški kapitala.

Poleg Las Vegasa in Atlantic Cityja kot glavnih igralniških središč so seveda igralnice tudi v drugih državah Amerike, nimajo pa vse enakega sloga. V Kaliforniji na primer obstajajo že od leta 1850 mali igralni saloni in danes je v celotni Kaliforniji čez 200 igralnih klubov. Gradijo se sicer tudi večje luksuzne igralnice. Veliko držav dovoljuje igralnice v rezervatih za Indijance, na rečnih ladjah, križarkah ali pa drugod z namenom povečevati sklade v dobrodelne in humanitarne namene. V drugih državah pa so glavne nosilke iger na srečo loterije, konjske stave in rečne ladje. Stave na dirkališčih in loterije so sedaj dovoljene v tri četrt državah v Združenih državah Amerike. Po prihodkih iz loterijskih iger dosegajo Združene države Amerike prvo mesto na svetu, in sicer so v letu 1999 vsi prihodki znašali 37,3 milijarde ameriških \$ (Cabot et al., 1999, str. 97).

3.5 Primer Macaa

Dejstvo je, da so najboljši igralci/hazarderji Kitajci, Japonci in drugi prebivalci vzhodnih držav. Ko gre za igre na srečo, napravijo najvišje vsote. Kljub temu, da vzhodne države oziroma vse prevladujoče religije s tega območja prikazujejo igralništvo kot prekletstvo, tamkajšnji prebivalci strastno igrajo. Zakonitih igralnic je na teh območjih malo, zaradi tega prebivalci vzhoda 'podpirajo' igralnice na zahodu. Z izjemo Filipinov in Macaa (portugalska kolonija v Hongkongu, ki je pravi igralniški raj od leta 1850) je igralništvo na vzhodu strogo kontrolirano ali prepovedano. V Indiji so razširjene loterije, konjske stave in igralni avtomati v hotelih s petimi zvezdicami. Japonci so lastniki nekaterih igralnic v Združenih državah Amerike, *'top rated quality players'* pa igrajo le v tujini. Tudi na Japonskem je igralništvo zelo prisotno. Poteka na avtomatih v 18.000 igralnih halah. Zgolj za primerjavo naj navedem, da je v Združenih državah Amerike na vsakega 400. prebivalca en igralni avtomat, na Japonskem pa imajo en igralni avtomat na vsakih trideset prebivalcev (Cabot et al., 1999, str. 28). Ti igralni avtomati (po vsej državi jih je 4 milijone) prinesejo približno 32 milijard ameriških \$ letnega prihodka, kar znaša skoraj toliko kot prihodki vseh loterijskih iger na srečo v Združenih državah Amerike.

Macao je bila najstarejša evropska kolonija na Kitajskem. Poleg zgodovinskih ostankov kolonializma so največja atrakcija Macaa igralnice. Legalnih je mnogo oblik hazardiranja, a najpopularnejša igra je 'pai gow', to je igra, ki se igra s kitajskimi dominami. Hazarderji iz Hong Konga si pogosto privoščijo enodnevni izlet v to mesto, zato obstaja tudi redna trajektna linija med obema mestoma.

Macao je igral pomembno vlogo v odnosu med Kitajsko in Zahodom še posebej v poznem 16. in 19. stoletju. Nekoč je bil znan po deželi polni ponarejevalcev, vohunov in preprodajalcev drog. Ironično, vendar danes ima Macau legalizirano igralništvo in navsezadnje mu lahko rečemo Las Vegas. Macao je razdeljen na mesta in dva izmed njih sta igralniška mesta, v katerih je na razpolago 26 legaliziranih igralnic in drugih iger na srečo (The Casinos of Macau, 19. 7. 2008).

Igralnica 'Sands Macau' je največja igralnica v Macau in je pozicionirana v centru mesta. Svoja vrata je odprla leta 2004. Zajema 277 igralnih miz in 405 igralnih avtomatov. To je bila prva igralnica v lasti Američanov. Igralnica je povrnila investirani kapital že v prvem letu svojega delovanja. Kmalu za tem je odprla svoja vrata tudi igralnica 'Wynn Macau', ki je še ena izmed igralnic z zahodnim slogom. Veliko navdihujočih projektov pa se bo vzdolž Cotai Stripa uresničilo do leta 2009. Macao bo na takšen način skoraj podvojil število že obstoječih igralnic (The Casinos of Macau, 19. 7. 2008).

Veliko ljubiteljev in privržencev Azijskih igralnic pravi, da je Macao že postal drugi Las Vegas. Tam imajo na voljo živahno nočno življenje, igralnice, lokale, restavracije oziroma eno izmed svetovno največjih zabav. Najbolj priljubljena središča so 'Casino Lisboa', 'Galaxy Rio Casino' in 'Sands Casino'. Igralnice v Macau privabljajo 'močne' igralce, medtem ko je Las Vegas ostal bolj družinsko orientirana destinacija, čeprav tja prav tako zahajajo 'močni' igralci. Macao se je odločil staviti na hazarderje v pravem pomenu besede. Igralci se gredo v Las Vegas zabavati, medtem ko igralci v Macau, predvsem pa Kitajci, prestopijo vrata igralnice zato, da na kocko postavijo svojo srečo (The Casinos of Macau, 19. 7. 2008).

3.6 Primer Singapurja

Singapur je država na daljnem vzhodu Azije, ki precej zasluži s turizmom, čeprav se ne ponaša z zanimivostmi svetovnega formata. Letno ga obišče okrog 7,5 milijonov turistov, hoteli pa so zasedeni 76,3 odstotno. Še najbolj cveti nakupovalni turizem, saj so trgovine v Singapurju založene mnogo bolje kot v okoliških državah, pa tudi cene so konkurenčne.

Marca 2004 je Singapurska vlada naznanila, da obstaja možnost razvoja igralniške destinacije v Singapurju. Ta bi ustvarila novo in učinkovitejšo ekonomijo obsega, še posebej v turističnem sektorju, čeprav s Kitajske in iz drugih jugovzhodnih držav Azije prihaja močna konkurenca. Model, ki ga je imela v mislih vlada, je 'top' destinacija kot sta to 'Atlantis' na

Paradise Islandu na Bahamih in 'Bellagio' v Las Vegasu. Tovrstna destinacija bi v Singapur privabljala vse več turistov, med njimi tudi boljše situirane in ti bi bili pripravljeni v mestu ostati dlje. Država je maja 2006 izbrala 'Las Vegas Sands' za graditev Singapurske igralnice. Ta se bo odprla, če bo vse potekalo po načrtih, julija 2009. Analitiki pravijo, da bo to do zdaj najdražji igralniški projekt na svetu. Igralniški kompleks se bo razprostiral na 51 jutrih obalnega območja, nasproti mestnega središča Singapurja. Las Vegas Sands bo za upravljanje igralnice dobil 30-letno koncesijo in po ocenah mu bo ta prinesla 3,4 bilijonov ameriških \$ letnega dohodka (Koh, 2004, str. 1 in Pathela, 2007).

Obseg gospodarskega vpliva bo odvisen od vrste predvidenega letovišča. Primeri takšnih letovišč so Atlantis v Paradise Islandu na Bahamih (ki je tropsko letovišče z marino, velikim vodnim parkom, spa storitvami) in Bellagio kompleks v Las Vegasu (z izjemno arhitekturo, restavracijami za gurmane in prireditvami). Atlantis in Bellagio sta leta 2003 skupaj ustvarila 500 milijonov ameriških \$ letnega dohodka in vsak zaposluje blizu 8.000 ljudi. Ta letovišča imajo tudi izjemno konferenčno opremo in tako lahko organizirajo velike poslovne dogodke. Obe destinaciji si tudi konkurirata in ponujata igre na srečo, hotel, restavracije, zabavo, trgovine in druge udobnosti. Številke kažejo, da so prihodki iz naslova spremljevalnih dejavnosti znatno višji (Koh, 2004, str. 11-12).

Tudi Singapurska igralnica temelji na enakih predpostavkah in konkurira na mednarodnem turističnem tržišču. Z odprtjem te igralnice je povezana velika investicija v infrastrukturo in odprtje novih delovnih mest ter možnost prelitja denarnih sredstev v čezmorske igralnice. Raziskave, ki so bile narejene za igralnico v Nebraski in tudi vse druge raziskave so pokazale, da razvoj igralništva lahko ali poveča število obiskovalcev v krajevnem območju ali pa tako vpliva na krajana, da ta zmanjša svojo porabo zunaj krajevnega območja. (Koh, 2004, str. 12).

Nekatere ocene celo govorijo, da 1.000 Singapurčanov dnevno prestopi meje svoje države z namenom igranja iger na srečo na križarkah ali v Batamu, Gentingu in v drugih igralnicah po svetu. Tako potrošijo letno 400 milijonov ameriških \$ na križarkah in 140 milijonov ameriških \$ v igralnici Batam (Koh, 2004, str. 13). Iz tega lahko sklepamo, da naj bi v celoti potrošili približno od 1,8 bilijona do 2,0 bilijona ameriških \$ v igralnicah zunaj Singapurja. Kakor koli že, odprtje igralniškega letovišča v Singapurju bi zadoščalo, da bi se ti veliki zneski lahko zadržali doma, vendar le v primeru, če bi bila ponudba primerljiva s ponudbo v Las Vegasu ali kje drugje. S tem bi gospodarstvu pomagali zaustaviti odlive sredstev iz države. Mogoče je predpostavka, da se bodo vsi ti veliki zneski potrošili le v Singapurju, preveč nerealna, vendar, če bi lahko vsaj polovico od 2,0 bilijonov ameriških \$, ki jih potrošijo čez mejo, obdržali doma, bi to prihranilo 0,63 % BDP-ja.

Prisotnost igralnice v Singapurju bo najverjetneje tudi podaljšala letovanje turistov. Njihova poraba sredstev pa se bo tudi nekoliko razporedila, namesto da bi hodili po nakupih in trošili za druge vrste zabave, bodo svoj denar potrošili v igralnici (Koh, 2004, str. 14-17).

Singapur se bo pri privabljanju 'močnih' igralcev spoprijel s težavno konkurenco, tu imam predvsem v mislih Macau, ki ima agresiven marketing in je v prostoru že dobro pozicioniran kot družinska in poslovna destinacija. Do nedavnega so prebivalci celinskega dela Kitajske lahko obiskali Macau le kot turistična skupina. Kitajska pa zdaj dovoljuje vsem svojim prebivalcem, da se tja odpravijo tudi samostojno. Skupno število turistov celinskega dela Kitajske, ki je obiskalo Macau, je v prvih šest mesecih leta 2004 znašalo 1,4 milijone (vseh obiskovalcev skupaj pa je bilo 7,7 milijonov). Obiskovalcem s Kitajske je dovoljeno v Macau imeti s seboj največ 3.000 ameriških \$. Z graditev drugega največjega mostu na svetu, ki bo dolg 19 milj in bo potekal čez Kitajsko morje z namenom povezati Macau, Hong Kong in Zhuahi, pa bo igralniška industrija v Macau postala še močnejša (Koh, 2004, str. 17).

Večina velikih podjetij, ki se ukvarjajo z igrami na srečo, se zanima za investiranje v Južno Korejo, saj pravijo, da v radiju treh ur zračne linije živi več kot 400 milijonov ljudi. Igralnica v slogu Las Vegas igralnic, z golf igriščem, s tematskimi parki in konferenčnimi dvoranami bi bila pravi magnet za 'vikend' oddih prebivalcev in poslovnežev Kitajske in Japonske. Za povečanje tovrstnega turizma v Aziji je korejska vlada novembra 2003 sklenila, da dovoli tujim podjetjem investirati 500 milijonov ameriških \$ za odprtje igralnice (Koh, 2004, str. 17-18).

Druga igralniška destinacija, katere odprtje načrtujejo v letu 2010, se bo nahajala na Sentosa Islandu in se bo razprostira na 121 jutrih. Gradnja omenjenega igralniškega kompleksa je zaupana malezijskemu podjetju 'Genting International'. Podjetje namerava ustvariti turistom prijazno destinacijo, ki bo obsegala tematski park Universal studia, veliki zunanji morski park in morski muzej, šest hotelov, katerih zmogljivost bo več kot 1.800 sob. S to destinacijo nameravajo privabiti azijske igralce in nove obiskovalce. Številka naj bi se gibala okoli 17 milijonov obiskovalcev, ki bodo prinašali turistične dohodke. Vsekakor pa bo močno konkurenco predstavljal Walt Disneyjev tematski park v Honk Kongu in Macau, edini kraj na Kitajskem, kjer so igralnice dovoljene. To bi Singapurju lahko predstavljalo veliko oviro pri uresničitvi načrtov, saj nameravajo do leta 2015 potrojiti dohodke iz naslova turističnih storitev (Pathela, 2007).

Omenjena igralniška destinacija se bo enostavno imenovala 'Resorts World at Sentosa' in se bo potegovala, da postane ena izmed najočarljivejših družinskih destinacij. Za različne filmske in tematske predstave bodo zaposlili največje talente iz Združenih držav Amerike. Z graditvijo kompleksa bo ustvarjenih 45.000 novih delovnih mest. Še več, za mnoge Singapurčane bo to zagotavljalo nove izzive, poslovne možnosti ter možnosti napredovanja (Sentosa Casino Resort, 19. 7. 2008).

Na Ministrstvu za razvoj pravijo, da je vse kar si želijo to, da bi ustvarili navdušenje, kritično maso atrakcij in storitev, ki bodo v Singapur privabliale zadostno število obiskovalcev in pripomogle, da vse načrtovano in ustvarjeno zaživi (Sentosa Casino Resort, 19. 7. 2008).

3.7 Primer Kanade

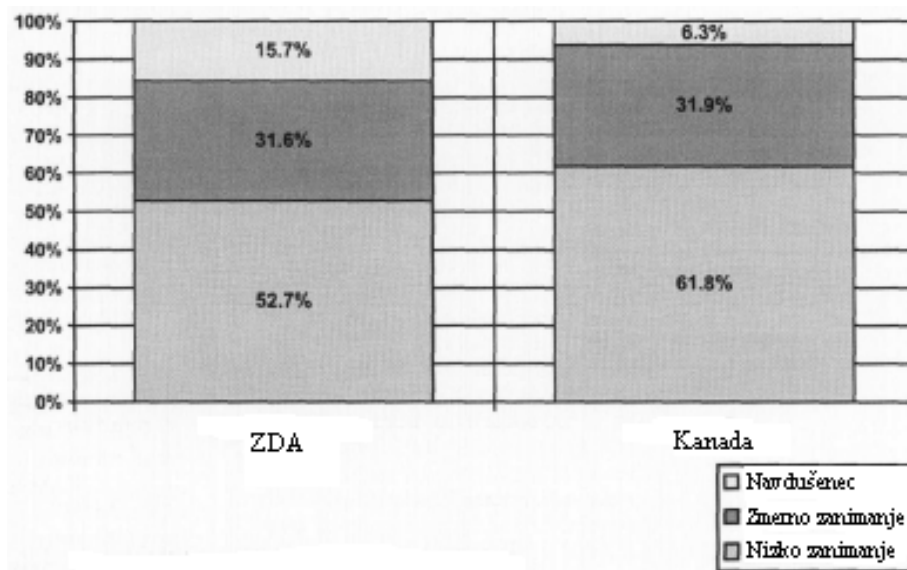
Kanada, pionir v igralništvu, je svoje igralništvo zgradila s konceptom dobrodelnosti te dejavnosti. Navedeno pa je tudi prednost igralniške dejavnosti v Kanadi. To vejo gospodarstva so vzeli zelo resno in se do nje vedejo zelo odgovorno. Igralnice ima v vseh provincah, nekje v slogu Las Vegasa - komercialne igralnice (Nova Scotia, Quebec, Ontario idr.), drugje pa kot dobrodelne igralnice. Dobrodelne organizacije namreč lahko zaprosijo za dovoljenje in nato delujejo kot prave igralnice (npr.: poletni otroški tabor). Do leta 1970 so bile v Kanadi prepovedane vse igre na srečo. Leta 1970 so najprej dovolili loterijsko dejavnost, leta 1985 pa so bile dovoljene tudi igre na srečo v igralnicah. Igre na srečo vseh vrst so zdaj dovoljene v vseh desetih provincah, z izjemo igralniškega sloga iger, ki ni dovoljen v New Brunswicku, Prince Edward Isladu, Newfoundlandu in Labradoru. Najnovejša raziskava igralništva v Kanadi govori o tem, da je več kot 135.000 prebivalcev zaposlenih v igralniški industriji, ki je v državi največja in ekonomsko zelo pomembna zabavna industrija (The benefits of gaming in Canada, 19. 7. 2008).

Gospodarstveniki so pred legalizacijo igralništva pričeli opazati veliki čezmejni igralniški turizem in s tem tudi odliv dohodkov. Z ekspanzijo elektronskega in dobrodelnega igralništva pa se je igranje iger na srečo razširilo z veliko hitrostjo. Septembra 2002 je bilo v Kanadi prisotnih že 64 igralnic, pri čemer so mišljene le igralnice z igralnimi mizami. Nekatere province, kot sta Alberta in Ontario pa so imele igralnice, v katerih je bilo moč igrati tudi na igralnih aparatih in staviti na konjske dirke. Igre s kockami, ki so najpopularnejša igra v Združenih državah Amerike, pa so bile v Kanadi prepovedane vse do marca 1999 (MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 1).

Kanadska statistika poroča, da je povprečna poraba kanadskega obiskovalca iz 370 kanadskih \$ v letu 2000 narasla na 424 kanadskih \$ na obisk v letu 2001 (MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 1-2). Dejstvo je, da moški potrošijo dvakrat več kot ženske. Obiskovanje igralnic in poraba na obisk naraščata z dohodki na gospodinjstvo. Svetovna turistična organizacija je za leto 2001 Kanado uvrstila na seznam 15 svetovno najboljših destinacij. Kanadska turistična industrija in kanadska vlada sta zaskrbljeni nad primanjkljajem v izletniškem turizmu. Leta 2001 je mednarodni turistični primanjkljaj znašal 1,3 bilijone kanadskih \$, od tega so jim Američani prevzeli 15,6 milijonov potovanj oziroma 2,5 % dodatnih potovanj v Kanado.

Raziskave so pokazale, da Američani raje obiščejo igralnice, ko potujejo, in manj, ko niso na oddihu. Večkrat so bili tudi razglašeni za ljubitelje hazardiranja kot Kanadčani. Iz tega lahko sklenemo, da je igralništvo bolj razširjeno v Združenih državah Amerike kot v Kanadi, kar prikazuje tudi naslednja slika (MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 2-3).

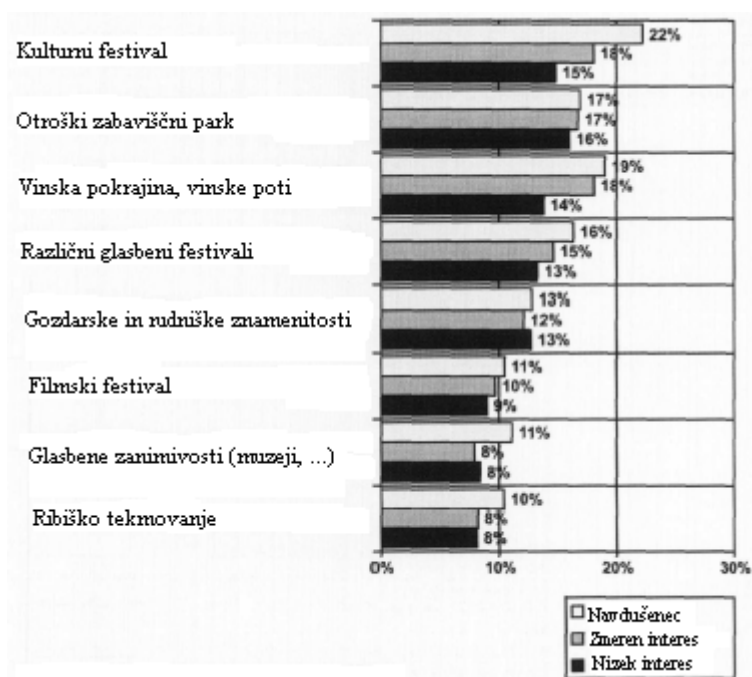
Slika 6: Zanimanje za igralništvo (Kanada vs. Združene države Amerike)

Vir: MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 3.

Tisti Kanadčani, ki potujejo v krogu družine, so nekoliko bolj nagnjeni k temu, da na svoji poti obiščejo tudi igralnico, kot tisti, ki ne potujejo z družinami. Kakor koli že, Američani, ki so v letih od 2001 do 2003 odšli na izlet v Kanado, so v 69 % večji igralniški navdušenci od tistih, ki jih pot ni vodila v Kanado. Anketiranci so bili tudi vprašani o njihovem zanimanju za nove turistične proizvode, in igralniški navdušenci ter nekateri posamezniki se predvsem zanimajo za razne kulturne festivale in odkrivanje vinskih poti. Iz tega je mogoče sklepati, da bo kombinacija spremljevalnih aktivnosti in igralniškega turizma v Kanado privabila več igralniških navdušencev (MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 3). Iz slike 7 lahko razberemo, katere spremljevalne aktivnosti mora Kanada še razviti, da bo privabila goste ter s tem povečala obisk igralniških kompleksov in dohodke igralniške industrije.

Slika 7: Zanimanje v nove spremljevalne dejavnosti igralnštva

Vir: MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 4.

Investitorji in podjetniki so se odzvali na potrebe trga in spomladi leta 2004 odprli 'Niagara Falls Casino'. Omenjeni projekt je bil do sedaj največji komercialni gradbeni in investicijsko razvojni projekt v Kanadi. Razprostira se na 2,5 milijonih kvadratnih čevljev in zajema 3.000 igralnih avtomatov, 150 igralnih miz, 386 sob v hotelu s petimi zvezdicami, vrhunske restavracije, ogromen konferenčni prostor, spa storitve, trgovinice in gledališče s 1.500 sedeži, iz katerih pogled seže na Niagarske slapove. Celoten kompleks je omogočil 5.000 novih delovnih mest. Rast igralniške dejavnosti bo v Kanadi omogočila priložnost razvoja spremljevalnih dejavnosti, na katerih poudarek do sedaj ni bil velik, je pa nujno potreben za pridobitev večjega števila obiskovalcev (MacLaurin & MacLaurin, 2003, str. 4).

3.7.1 Primer Biloxija iz Zvezne države Misissippi

To je kraj, ki je bil turistično in gospodarsko v zatonu, vendar je z legalizacijo igralnštva prineslo nova delovna mesta. 'Razvoj igralnštva v tem kraju' je revitaliziral celotno področje, povečal zneske za humanitarne namene, v treh letih povečal število prebivalstva za 8 % ter zvišal priliv davkov v mestno in državno blagajno. Raziskava, ki so jo izvedli v tem kraju, je še pokazala, da so v igralnicah najpogostejše igrali gostje s srednje visokimi prihodki ter da igralnštvo ni imelo neposrednega vpliva na kriminal, ločitve, samomore ali druge družinske težave. Pač pa so na tem območju in v s mestu narasle cene nepremičnin in najemnine, zrasla je cena delovne sile, bistveno se je povečal tudi priliv v lokalno blagajno z naslova gradbenih dovoljenj. Raziskava je tudi pokazala, da bodo za nadaljnji ekonomski razvoj odločilni nizki davki v igralništvu in druge spremljevalne dejavnosti, ki bodo pritegnile še druge turiste (zabava, restavracije). Če prenesemo te učinke (in dejansko to skoraj v celoti lahko tudi

naredimo) na slovenska tla, vidimo, da ima dobro usmerjeno igralništvo lahko pozitiven učinek na določeno regijo, pa tudi na celotno nacionalno gospodarstvo, in to tako v socialnem in ekonomskem smislu. To seveda zahteva ne samo pravi odnos igralnic, temveč tudi podporo in ustrezní odnos na nacionalni ravni (Igralništvo – več kot le hazard, 11. 3. 2008, str. 1-2).

3.8 Primer Izraela

Države, v katerih postaja vpliv religije vse večji, se odločajo igralništvo omejiti ali pa celo prepovedati. Še posebej so v tem primeru pomembna pravila islamske vere, ki prepoveduje igranje iger na srečo, saj verjamejo, da naj bi bilo to delo hudiča. Države, ki so pod vse večjim vplivom islama, kot na primer Turčija, so se odločile omejiti ali pa ustaviti razvoj legalne igralniške industrije. Druge države, kot na primer Iran, pa prepovedujejo kakršno koli obliko iger na srečo in so celo določile vrsto kazni za tiste, ki bodo to prekršili. V tem primeru je Izrael prav poseben primer. Po eni strani ima v sebi nekaj vzhodne kulture in kot v vseh vzhodnih državah igralništvo v zasebni lasti pridobiva pomen. Po drugi strani pa je bila država ustanovljena kot židovska država in ne pozna delitve na državo in cerkev. V izraelski politiki je tako, da velike stranke ne morejo imeti večine v parlamentu, če nimajo podpore številnih majhnih verskih strank. Te verske skupine so nasprotovale legalizaciji igralništva in s številnimi pogajanji jim je uspelo ustaviti razpravo na to temo (Israeli & Mehrez, 2000, str. 2).

Izraelska državna loterija je zelo uspešna in ima veliko privržencev, vendar Izraelci ne uživajo le pri loteriji, temveč pri vseh oblikah iger na srečo. Zaradi tega v Izraelu nastaja edinstvena priložnost za razvoj igralniške industrije. Glede na priljubljenost iger na srečo bi bilo dobro, da bi tako politiki kot investitorji preučili potencialne možnosti razvoja, ki se ponujajo, in legalizirali igralniško dejavnost. Raziskave so pokazale, da je Izraelcem najljubša destinacija Bližnji vzhod, saj se tam lahko sproščajo ob igrah na srečo. Leta 1995 se je 34 % Izraelcev, ki so turistično obiskali Turčijo, poskusilo tudi v igralništvu. V povprečju je vsak potrošil 500 ameriških \$ na obisk (Israeli & Mehrez, 2000, str. 2). Če upoštevamo dejstvo, da je tega istega leta Turčijo obiskalo 300.000 Izraelcev, potem znaša odliv tuje valute iz države med 400 in 500 milijoni ameriških \$. Leta 1998 se je Turška vlada odločila zapreti vse dejavnosti, ki so se ukvarjale z igralništvom in ki so bile povezane z evropskimi lokacijami, še posebej z Grčijo. Kmalu zatem se je v Grčiji poročalo o veliki rasti dohodkov in masovni rasti turizma, še posebej o 'navalu' turistov iz Izraela. Še ena zelo popularna lokacija je igralnica 'Taba' v Egiptu, kjer je 97 % obiskovalcev Izraelcev.

Ker zaradi igralništva Izraelci zahajajo v tujino, je odliv tuje valute iz Izraela ogromen in je povezan z upadanjem domačega turizma. Pomanjkanje igralniške industrije v tem primeru pomeni tudi, da je Izraelski trg manj konkurenčen od drugih. Odločitev o tem, ali v Izraelu legalizirati igralništvo ali ne, bi morala temeljiti na 'cost benefit' analizi, s katero se pretehta otipljive in neotipljive stroške in koristi zato, da se določi, ali ima pobuda pozitivno vrednost (Israeli & Mehrez, 2000, str. 2-4).

Že pri iskanju primerne lokacije za razvoj igralništva bi se v Izraelu srečali s kar nekaj težavami. Za umestitev igralnice v prostor je pogosto treba kombinirati geografsko, demografsko, prostorsko in druge analize. V tem primeru pa mora lokacija zagotavljati kontrolo nad celotnim procesom. Obstajata dve začetni zahtevi. Prva je ta, da lokacija ne sme negativno vplivati na tradicionalni izraelski turizem. Na primer, večina obiskovalcev Jeruzalema je romarjev, zaradi tega bi igralnica v Jeruzalemu negativno vplivala na 'sveto mesto' in zanimanje romarjev za obisk Jeruzalema bi upadel. Druga zahteva pa je ta, da si v Izraelu želijo legalizirati igralništvo postopoma, in bi v prvi fazi začeli z odprtjem ene lokacije. Prednost tega pristopa je v tem, da bi zagotavljal boljšo kontrolo in analizo procesa. Če bi bil poskus uspešen, bi nato na podlagi izkušenj nadaljevali z razvojem igralniške industrije, v primeru, da bi bil poskus neuspešen, pa bi morali upajati popravke le na eni lokaciji (Israeli & Mehrez, 2000, str. 6).

3.8.1 Primer Izraela in Egipta

Državne ali nacionalne meje so pogosto lokacije ekonomskih priložnosti, še posebej takrat, ko je obstoj meje vir monopola ali nekonkurenčnih pogojev, ki dajejo prednost eni strani pred drugo. Drugačna davčna politika, poslovne spodbude in prepovedi gibanja dobrin ali ljudi pogosto obrnejo gospodarsko aktivnost iz ene strani meje na drugo. Meja je najboljša lokacija za razvoj igralnic, še posebej, če na drugi strani meje obstaja velika kupna moč. Za lastnika igralnice to pomeni velik vir povpraševanja ne le enega naroda, temveč dveh. Za krajane mejna igralnica predstavlja najboljšo izvozno aktivnost. Za vlado pa mejna igralnica pomeni uvoz davčnih prihodkov in ponovni izvoz negativnih eksternalij, kot so odvisnost od igralništva, bankrot, zmanjšana produktivnost dela. Vse te negativne zadeve spremljajo igralca v svojo domovino, to je čez mejo. Seveda pa je postavitve mejne igralnice tudi zelo tvegana (Felsenstein & Freeman, 2001, str. 1).

Takšen primer predstavljata turistični lokaciji na izraelsko-egipčanski meji (mejni mesti sta Eilat v Izraelu in Taba v Egiptu). Uspeh je igralnici zagotovljen tako dolgo kot se bodo nadaljevali ugodni pogoji čez mejo. V trenutku, ko pa bodo ta pravila popustila, se bo situacija monopola obrnila na visoko konkurenčno raven. V primeru razvoja igralnic na obeh straneh meje pa je očitno, da bo imela ena igralnica več stroškov kot druga. Očitna rešitev za takšno situacijo je obojestranski dogovor, da se igralnici z namenom obvarovati tržne deleže na obstoječi stopnji enakovredno razvijata na obeh straneh meje. V praksi do takšnega dogovora težko pride, saj so običajno vodilni tako na državni kot na zasebni ravni ozkogledi (Felsenstein & Freeman, 2001, str. 2-3).

Taba je Egipčanska turistična destinacija na severu puščave Sinai ob Izraelski meji. Taba je predvsem hotelsko naselje, ki nima značilnosti urbanega področja, masovnega turizma, transporta in turistične infrastrukture, ki so značilni za izraelski Eilat. Med pet in osem igralniških ladij deluje zunaj pristanišča Eilat in sodeluje v igralništvu zunaj teritorialnih voda Izraela, ker je tovrstno igranje iger na srečo na celini prepovedano. Obiskovalci teh ladij so predvsem počitnikarji, ki pridejo v Eilat zgolj z namenom preizkušanja sreče. To dejstvo

govori o tem, da večina obiskovalcev igralnice Taba počitnikuje v Eilatu, kar pomeni, da mesto Eilat omogoča ugodno infrastrukturo za lokalne hazarderje in se spoprijema s socialnimi eksternalijami ne da bi od tega imela kakšen viden prihodek ali korist. Omenjeni vzroki so pripeljali izraelski turizem tako daleč, da so začeli razmišljati o odprtju igralnice (Felsenstein & Freeman, 2001, str. 3-4).

Možni so štirje primeri razpleta (Felsenstein & Freeman, 2001, str. 4):

1. Obe strani se strinjata o odlogu igralništva, tako se na nobeni strani meje ne bo razvila igralniška industrija.
2. Taba ima igralnico, medtem ko je Eilat nima. To predstavlja obstoječi, nestabilni položaj.
3. Eilat ima igralnico, medtem ko je Taba nima. To je zrcalni primer prejšnje točke in predstavlja za Egipt zeleni položaj.
4. Taba in Eilat imata igralnico. To predstavlja najbolj mogoči izid in dolgoročno rešitev. Glede na pomanjkanje zaupanja med tema dvema lokacijama, bosta obe promovirali igralništvo kljub dejstvu, da sta v takem primeru lahko obe na slabšem.

3.9 Vplivi igralništva na gospodarsko in družbeno okolje v tujini in pri nas

Vplivi igralništva na okolje so različni. Zagovorniki razvoja igralništva izpostavljajo predvsem pozitivne vplive na gospodarsko okolje, pri čemer poudarjajo povečanje koristi igralcev zaradi bližine igralnice, zmanjševanje brezposelnosti, razvoj turizma in povečanje prihodkov od davkov. Nasprotniki pa opozarjajo na družbene probleme, kot so rast kriminala, rast števila ločitev, povečanje števila odvisnikov in spremembe življenjskih vrednot na ravni lokalne skupnosti. Rezultati raziskav kažejo, da je dejanski vpliv igralniške dejavnosti na lokalne skupnosti zelo različen. Skupni imenovalec vseh raziskav je ugotovitev, da igralništvo ne vpliva na okolje na enostaven in lahko merljiv način.

Dejavnost igralništva je namenjena zadostitvi potreb ljudi po igri. Zaradi spremembe življenjskega sloga ter načina preživljanja prostega časa so predsodki do iger na srečo čedalje manjši. Igralniška dejavnost je sledila trendom in je poskušala približati igralniški proizvod čim večjemu številu igralcev. Tako se je igralništvo, ki je bilo v preteklosti namenjeno in dostopno elitnemu krogu ljudi, spremenilo v dejavnost, namenjeno sprostitvi in zabavi širokega kroga ljudi. S stališča države igralništvo danes predstavlja predvsem pomemben vir prihodka in gonilno silo razvoja turistične dejavnosti. Igralcem pa predstavlja predvsem način sprostitve in vzpostavljanja ravnotežja po napetostih, ki jih prinaša vsakdanje življenje (Prašnikar et al., 2005, str. 2).

Sodobni trendi razvoja dejavnosti prirejanja iger na srečo poleg igre na srečo ponujajo tudi celovit turistični proizvod z nastanitvijo, kulinariko, zabavnimi, športnimi, kulturnimi in kongresnimi programi. Celoviti turistični, igralniški in zabaviščni centri so se v svetu začeli pojavljati po letu 1990, v Evropi pa takega centra še ni. Uresničitev takega projekta

pomembno poveča obseg turistične dejavnosti ter prispeva k turistični prepoznavnosti države, zaradi česar je ta oblika igralniške ponudbe zanimiva tudi za Slovenijo.

Razvoj turistične in igralniške ponudbe v Sloveniji podpirajo strateški dokumenti na ravni države. Že v strategiji razvoja igralništva v Sloveniji iz leta 1997 je zapisano, da je načrtovan zabaviščni center na Goriškem, ki bi nudil raznovrstno, ne le igralniško, ponudbo, in omogočil večdnevno bivanje tujih gostov. Projekt igralniško-zabavišnega centra upošteva usmeritve iz Strategije razvoja Slovenije, ki med ključne razvojne prioritete uvršča konkurenčno gospodarstvo in hitrejšo gospodarsko rast, ki se dosega tudi s pospeševanje razvoja nosilnih storitvenih dejavnosti, med katerimi je turizem. Tudi Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011 med temeljna področja turistične ponudbe uvrščajo zabavo in igralništvo, temeljna strategija slovenskega turizma pa se uresničuje tudi z oblikovanjem turističnih destinacij (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo).

Študije projekta igralniško-zabavišnega centra kažejo, da veliki ekonomski učinki v fazah izgradnje in delovanja igralniško-zabavišnega centra, pa tudi z velikostjo hotelskih zmogljivosti pogojena obsežnost investicije ter večji stroški poslovanja (zaradi privabljanja in oskrbovanja večdnevnik turistov) opravičujejo stimulatивно davčno okolje za delovanje igralniško-zabavišnega centra. Poleg tega pa je treba upoštevati, da država z davčno politiko vodi in usmerja razvoj gospodarskih dejavnosti v skladu s strateškimi cilji. Ta usmeritev se zagotavlja s predlaganimi spremembami in dopolnitvami Zakona o igrah na srečo in Zakona o davku od iger na srečo (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo).

Ljubljanski igralni saloni so skupaj s Casinojem Kongo v Grosupljem brez napitnin in vstopnin v letu 2007 zaslužili dobrih 24 milijonov evrov, obiskalo pa jih je 480.000 gostov (Pahor, 12. 4. 2008). Čeprav v širši okolici Ljubljane živi skoraj pol milijona ljudi, nimajo ljubljanski igralni saloni v slovenskem merilu - tudi skupaj s Kongom - niti 7 odstotnega tržnega deleža, obišče pa jih le 9,8 % vseh igralcev.

Če primerjamo ves igralniški trg, je poraba v Ljubljani majhna, saj večino igralniške porabe v Sloveniji ustvarijo tujci. Če pa pogledamo samo slovenske igralce, se v Ljubljani ustvari več kot 50 % porabe. Pri tujih gostih imajo prednost igralnice ob meji, saj Ljubljana ne ponuja nič več od novogoriških igralnic, ki imajo zelo kakovostno ponudbo. Če bi hoteli v Ljubljano privabiti tujce, bi morali zgraditi res veliko igralniško zabavišče, ki bi imelo še številne druge aktivnosti. Casinoju Kongo je uspelo z agresivnejšim pristopom na trgu, predvsem z oglaševanjem. Poleg igralništva so ponudili še široko paleto drugih vsebin, goste privabljajo še s prireditvami in koncerti. Videti je, da so novi igralni saloni zasebne družbe, bolj prilagodljivi in inovativni kot Casino Ljubljana, v katerem se borijo s prevelikimi stroški glede na ustvarjene prihodke (Pahor, 12. 4. 2008).

Z razvojem dejavnosti prirejanja iger na srečo in spremembami načina življenja se spreminja tudi zanimanje udeležencev iger na srečo za posamezne vrste iger na srečo in načine prirejanja iger na srečo. Na področju iger, ki se uvrščajo med klasične igre na srečo, prihaja v evropskem prostoru do povezovanja in sodelovanja več prirediteljev iger na srečo pri skupnih igrah (po vzoru igre Euromillions). Vsak nacionalni prireditelj na podlagi koncesije oziroma dovoljenja pristojnega organa svoje države prireja skupno igro po skupno dogovorjenih in potrjenih pravilih na svojem teritoriju ter po nacionalni zakonodaji. Del vplačanih sredstev daje v skupni sklad za dobitke in s tem omogoča večje dobitke, ki jih pričakujejo udeleženci iger na srečo (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo).

Pri klasičnih igrah na srečo velja ureditev, da se koncesijska dajatev od trajnega prirejanja teh iger v celoti nameni za financiranje invalidskih in humanitarnih ter športnih organizacij, vendar pa je delež financiranja posamezne dejavnosti odvisen od vrste igre na srečo. Za financiranje dejavnosti invalidskih in humanitarnih organizacij se uporablja 80 % koncesijske dajatve za trajno prirejanje številčne loterije, loterije s trenutno znanim dobitkom in lota, za financiranje dejavnosti športnih organizacij pa 20 %. Obrnjeno razmerje velja za športne napovedi, druge športne stave in kviz loterije.

Ne glede na to, da iz določb Zakona o igrah na srečo izhaja skrb države, da se igre na srečo izvajajo v urejenem in nadzorovanem okolju, da se zagotavlja varstvo potrošnikov in javni red, pa je zaradi narave dejavnosti iger na srečo treba posvetiti posebno skrb udeležencem iger na srečo oziroma igralcem, in sicer z namenom preprečiti njihovo odvisnost od iger na srečo in s tem povezane posledice zanje, za njihove družine in celotno družbo.

Urad RS za nadzor prirejanja iger na srečo je v letu 2004 zaprosil vse centre za socialno delo v Republiki Sloveniji za podatke in informacije o zasvojenosti z igrami na srečo. Odgovore je posredovalo 53 od zaprosenih 62 centrov oziroma 85 %. Iz odgovorov izhaja, da so centri v zadnjih štirih letih obravnavali 45 primerov odvisnosti od iger na srečo (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo). Pomoč so v večini primerov poiskale žene oziroma partnerke zasvojenih igralcev, medtem ko zasvojenci pomoči navadno ne iščejo. V ambulantni za zdravljenje odvisnosti v Novi Gorici se je leta 2008 zdravilo 24 igralcev, odvisnih od iger, in 15 oseb, ki so zaposlene v dejavnosti prirejanja iger na srečo. V obravnavo so vključeni tudi njihovi družinski člani. V ambulantni za zdravljenje odvisnosti v Novi Gorici tudi opažajo, da so pri odvisnosti od iger na srečo bolj kot igralnice problematični igralni saloni, v katerih ni nadzora.

Pri vsem tem se ne sme pozabiti na družbene stroške prirejanja iger na srečo, ki nastajajo zaradi odvisnosti od iger na srečo. Ta se kaže v pojavu problematičnih in patoloških igralcev. Ocenjeni skupni letni družbeni stroški zaradi pojava odvisnosti od iger na srečo v obstoječih igralnicah Perla in Park v Novi Gorici znašajo 261.000 € (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo). Večina ameriških študij odvisnosti od iger na srečo kot problematične obravnava tiste igralce, ki obiskujejo igralnice vsaj enkrat tedensko in kot patološke igralce tiste, ki obiskujejo igralnice več kot dvakrat tedensko. Ameriške raziskave

kažejo, da je približno 2,4 % odraslih prebivalcev, ki živijo na območju 70 km od igralnice, odvisnih od iger na srečo, od tega je 1,3 % patoloških igralcev in 1,1 % problematičnih igralcev.

Dramatičen razrast hazardiranja ob koncu 20. in začetku 21. stoletja, pa nas poziva, da se osredotočimo na posledice ter na zdravje posameznika in skupnosti. Igralništvo je že globoko poseglo v življenje prebivalcev Slovenije, vendar za zdaj ostaja njegov pečat še popolnoma neraziskan. V svetu, zlasti v razvitih državah, je problem hazardiranja že dobro raziskan, javne zdravstvene institucije so na tem področju že marsikaj storile. V Sloveniji je bila leta 2003 izvedena do zdaj edina raziskava o patološkem hazardiranju na Slovenskem. Izvedel jo je Inštitut za varovanje zdravja (IVZ) v sodelovanju s Psihiatrično kliniko v Ljubljani, in sicer na osnovi vprašalnika o iskanju psihiatrične pomoči zaradi posledic iger na srečo (Zavod za zdravstveno varstvo NG, 2006, str. 4).

Po podatkih Urada RS za nadzor prirejanja iger na srečo je igralnice in igralne salone v letu 2003 obiskalo 2,7 milijone ljudi, od tega je bilo 90 % tujih gostov. Večja udeležba državljanov Slovenije je pri klasičnih igrah na srečo, ki jih prirejata Loterija Slovenija in Športna loterija, saj je kar 12 do 20 % populacije rednih igralcev, kar pomeni, da najmanj enkrat sodelujejo pri eni od iger, 45 % pa je takšnih, ki igrajo občasno (Zavod za zdravstveno varstvo NG, 2006, str. 4).

V svetovni strokovni literaturi je mogoče razbrati javno zdravstveno stališče, da igralništvo prinaša tako koristi kot slabosti. Slabosti ali škode, povezane s hazardiranjem, vključujejo kriminal, bankrote, nasilje v družini in patološko hazardiranje, torej negativne socialne, psihološke in zdravstvene posledice. Hazardiranje pa prinaša tudi koristi za družbo, ki lahko izboljšajo duševno zdravje in ekonomski razvoj (Zavod za zdravstveno varstvo NG, 2006, str. 4).

Skoraj 11 milijonov Američanov ali približno 1 od 20 odraslih izkusi v življenju katero od težav zaradi hazardiranja (Zavod za zdravstveno varstvo NG, 2006, str. 4). V Italiji ocenjujejo, da že več kot 150.000 ljudi trpi zaradi posledic patološkega hazardiranja. Prevlada patološkega hazardiranja naj bi bila po nekaterih ocenah nekje med 1-3 %. Kljub relativno nizkim stopnjam prevalence, ima patološko hazardiranje potencial, da povzroči hude posledice tako za hazarderja kot za ljudi, s katerimi je ta v odnosih, vključno z zakonci, drugimi družinskimi člani, prijatelji in sodelavci. Kakšna je prevalenca patološkega hazardiranja v Sloveniji, v Goriški regiji, ne vemo.

Podobno kot stroške lahko opredelimo tudi skupne koristi igralništva. Te razdelimo v dve kategoriji: a) zasebne koristi in b) družbene koristi. Zasebnih koristi igralništva je deležen posameznik (kot na primer dobiček od igre na srečo; plača zaposlenih, ki je višja od povprečne plače v drugi dejavnosti ipd.), družbenih koristi pa je deležna celotna družba (npr.: ekonomski razvoj, ki pomeni povečanje dohodka in blaginje in vodi do višje koristnosti vseh članov v družbi) (Prašnikar et al., 2005, str. 25).

Med pozitivnimi vplivi, ki jih igralništvo prinaša lokalni skupnosti so (Prašnikar et al., 2005, str. 25-27):

1. **Ekonomski razvoj.** Eden od pglavitnih argumentov za spodbujanje razvoja igralništva je trditev, da igralništvo spodbuja ekonomski razvoj. Ekonomski razvoj pomeni povečanje dohodka in blaginje, ki vodi do višje koristnosti vseh članov v družbi. Če igralnice obiskujejo večinoma tujci (prebivalstvo iz druge države ali vsaj drugih regij), pa lahko ravno tako govorimo o ekonomskem razvoju, ker gre v tem primeru za neto priliv denarja iz tujine ali drugih regij.
2. **Zmanjšanje brezposelnosti.** Kratkoročno igralnice večinoma prispevajo h gospodarstvu, predvsem s povečanjem zaposlenosti, dolgoročno pa ni dovolj dokazov za to trditev. Na kratek rok razvoj igralništva poveča število zaposlenih, na dolgi rok pa bi se v lokalni skupnosti verjetno tako ali tako razvile druge gospodarske dejavnosti, ki bi zaposlovale prebivalce lokalne skupnosti. Povečanje števila zaposlenih zaradi odprtja igralnice še ne pomeni ekonomskega razvoja. Zaposleni v igralništvu bi namreč lahko našli zaposlitev v drugih gospodarskih dejavnostih. O ekonomskem razvoju lokalne skupnosti lahko govorimo le, če igralnice izplačujejo večje dohodke in se zaradi tega poveča blaginja zaposlenih.
3. **Koristi zaradi bližine.** Koristi zaradi bližine se največkrat pojasnjujejo za primer, ko se na nekem relevantnem območju uvede prvo igralnico. Koristi so pri tem na strani posameznika, ki ima željo igrati. Ker mu nova igralnica približa možnost zabave, je njegovo zadovoljstvo večje in se tako pomakne na višjo indiferenčno krivuljo. Pri tem posameznik igralnico (zaradi bližine) lahko obišče večkrat letno. Zaradi lažje dostopnosti se poraba na obisk v tem primeru zmanjša. Raziskave kažejo, da imajo povprečni obiskovalci (kamor ne štejemo odvisnikov od iger na srečo) največje koristi od igralnic, ki so postavljene v njihovi neposredni bližini, torej na območju 50 km od kraja prebivališča. Ameriške raziskave kažejo, da take igralnice igralci v povprečju obiščejo tri do štirikrat letno. Dvesto kilometrov oddaljeno igralnico povprečen igralec obišče le dvakrat vsake tri leta, pri vsakem obisku pa porabi približno dvakratnik vsote, ki jo porabi ob obisku bližje igralnice.
4. **Povečanje (zmanjšanje) dobičkov in davkov.** Pri dobičkih in davkih je treba poleg dobičkov, ki jih ustvarjajo igralnice, ter davkov, ki jih plačujejo, upoštevati še vpliv igralnic na ekonomske subjekte v bližini. Igralnice po eni strani dajejo posel številnim podjetjem – dobaviteljem (med katere lahko štejemo tudi 'dobavitelje' kapitala, torej lastnike), torej posredno povečujejo njihove dobičke. Za določeno regijo (v kateri se nahaja igralnica) je seveda z vidika učinka multiplikacije optimalno, da so dobavitelji pretežno iz te regije, saj se v nasprotnem primeru dobički (in z njimi tudi precej davkov) odlivajo v druge regije. Igralnice pa po drugi strani velikokrat tudi zmanjšujejo dobičke drugih ekonomskih subjektov ali povzročijo celo njihov propad. To se v največji meri dogaja zaradi t. i. procesa kanibalizacije. V splošnem pa velja, da v relevantni okolici igralnice bistveno ne povečajo in tudi ne zmanjšajo dobičkov vseh ekonomskih subjektov – nova ali dodatna igralnica pomeni le redistribucijo dobičkov.

Podobno kot za dobičke velja tudi za davke. Potrebno je preučiti vse davke, ki jih plačujejo ekonomski subjekti v relevantni regiji. V splošnem velja, da uvedba nove (prve) igralnice poveča celotno količino pobranih davkov, saj so igralniški prihodki praviloma bolj obdavčeni od prihodkov ostalih podjetij (predpostavljamo ničel vpliv na dobičke). To ne velja nujno pri odprtju dodatne igralnice. V primeru progresivne obdavčitve igralniških prihodkov (kot na primer velja v Sloveniji), lahko pomeni razdelitev prihodkov med obstoječo in dodatno igralnico in celo zmanjšanje celotnih pobranih davkov.

5. **Druge koristi.** Med drugimi koristmi, ki jih igralništvo prinaša lokalni skupnosti, smo zasledili: promocijo lokalne skupnosti (posebej v primeru izvozno usmerjenega igralništva), povečevanje cen nepremičnin, povečevanje kakovosti življenja prebivalstva (zaradi večjih plač zaposlenih, koristi bližine ipd.). Kot potencialne koristi igralništva avtorji navajajo tudi povečanje prihodkov od turizma. Empirične študije kažejo, da je ta učinek prisoten le v krajih, v katerih turizem pred tem ni bil razvit, v turistično razvitih krajih pa gre v večini primerov le za redistributivni učinek (denar, ki ga ti turisti porabijo v igralnici, gre na račun zmanjšane porabe za drugo turistično ponudbo v kraju).

Po opredelitvi pozitivnih in negativnih vplivov, ki jih igralništvo prinaša lokalni skupnosti, ostaja še vedno vprašanje, ali je več pozitivnih kot negativnih vplivov oziroma ali igralništvo prinaša več koristi kot stroškov. Na daljši rok družbene koristi igralništva presegajo družbene stroške, ko je relevantno območje igralnice zelo veliko. V tem primeru se igralnica spremeni v turistično destinacijo, ki zajema igralce iz geografsko tako širokega območja, da se družbeni stroški razpršijo, koristi pa ostajajo na razmeroma ozkem območju. Tak primer sta na primer igralniški mesti Las Vegas in Atlantic City v Združenih državah Amerike. Resnični pozitivni gospodarski učinki, ki so višji od negativnih družbenih stroškov, nastanejo v primeru, ko so obiskovalci igralnice večinoma tujci, ko igralnica zaposluje domače lokalno prebivalstvo in ko ustvarja ekonomski razvoj lokalne skupnosti, ki se odraža v povečanju zaslužkov zaposlenih in drugih podjetij v lokalni skupnosti, povečanju cen nepremičnin ter povečanju prihodkov od davkov v državni in lokalni blagajni (Prašnikar et al., 2005, str. 27-28).

4 OCENA POMENA IGRALNIŠTVA PO METODOLOGIJI SATELITSKIH RAČUNOV ZA TURIZEM

Igralništvo je ključni element turistične ponudbe v Sloveniji. Gre za panogo z visoko dodano vrednostjo. Povprečna poraba igralniškega gosta za 40 % presega porabo povprečnega gosta v Sloveniji. Zgolj za primerjavo: v letu 2003 je panoga ustvarila 263 milijonov evrov, 83 % od tega pa se nanaša na tuje goste; v letu 2006 pa je skupna dodana vrednost panoge znašala 234 milijonov evrov, k čemur je treba dodati še vsaj dvakratni multiplikator bruto domačega proizvoda (Pahor, 2007, str. 1).

4.1 Satelitski računi za igralništvo

Posebni satelitski računi za igralništvo služijo kot podlaga za pripravo nove strategije igralništva.

4.1.1 Izhodišče satelitskih računov za igralništvo

Satelitske račune za igralništvo sem izdelala za leto 2006. Pri izdelavi sem upoštevala periodiko izdelave nacionalnih TSA in zagotovila primerljivost obsega in pomena igralništva s celotno 'turistično dejavnostjo'. Izračuni za leto 2006 so pomembni, saj se je po spremembi v igralniški zakonodaji iz leta 2001 in dopolnitvi zakona iz leta 2003 šele takrat dokončno oblikovala obstoječa struktura igralniške ponudbe, v kateri so dobili pomembno mesto številni igralni saloni (Sirše, 2007, str. 6-7).

Pri vsem tem pa je pomembna še razlaga treh osnovnih pojmov, in sicer, da razlikujemo tri vrste turizma (Vidjen, 2005, str. 3):

1. Domači turizem vključuje dejavnosti rezidentov neke države, ki potujejo in se zadržujejo samo v krajih znotraj države, vendar zunaj svojega običajnega kraja.
2. Receptivni oziroma v državo usmerjeni turizem vključuje dejavnosti nerezidentov neke države, ki potujejo in se zadržujejo v krajih zunaj te države in zunaj svojega običajnega okolja.
3. Emitivni oziroma iz države usmerjeni turizem vključuje dejavnost rezidentov neke države, ki potujejo in se zadržujejo v krajih zunaj te države in zunaj svojega običajnega okolja.

4.1.2 Metodologija in pristop k izdelavi

Metodološka osnova so definicije in klasifikacije, ki omogočajo izdelavo serije tabel, izpeljanih iz tabel ponudbe in porabe dobrin in storitev. Vsaka izmed tabel pa prikaže različen vidik turizma.

4.1.2.1 Igralniški obiskovalec

Igralniški obiskovalec je oseba, ki potuje v nek kraj, ki ni njeno običajno okolje, in katere glavni motiv potovanja je potrošnja storitve iger na srečo. Igralniške družbe imajo (odvisno od njihove strukture ponudbe) poleg izključno igralskih obiskovalcev tudi določen obisk domačih in tujih obiskovalcev, katerih glavni motiv potovanja ni igra na srečo. Gre za obiskovalce poslovnih, kongresnih, kulturnih in drugih prireditev, ki del svojega denarja potrošijo znotraj igralske ponudbe (Sirše, 2007, str. 7). Turistična potrošnja in turistična ponudba sta že bili omenjeni v drugem poglavju.

4.1.2.2 Temeljni agregati

Gospodarski agregati so del in ne najpomembnejša značilnost TSA, njihov pomen je zelo velik, saj merijo pomen turizma (po obsegu) v dani državi. Temeljni agregati morajo biti primerljivi znotraj gospodarstva z drugimi makro-kazalci in med gospodarstvi. Lahko so merjeni v nacionalni ali kateri drugi valuti. Agregati so lahko sestavljeni v tekočih ali stalnih cenah (Ministrstvo za gospodarstvo, 2004, str. 49).

WTO predlaga izračunavanje naslednjih makroekonomskih agregatov, ki so ustrezni kazalci ekonomskega pomena turizma:

- notranja turistična potrošnja,
- dodana vrednost turistične dejavnosti,
- turistična dodana vrednost in
- turistični bruto domači proizvod, ki ga ustvari notranja turistična potrošnja.

Igralniška potrošnja so vsi izdatki obiskovalcev za storitev prirejanja iger na srečo, vključno z vstopninami, ki jih obiskovalci plačajo ob vstopu v igralnico, in napitninami (Sirše, 2007, str. 8).

Igralniško-turistična potrošnja so vsi izdatki obiskovalcev za storitve prirejanja iger na srečo in izdatki obiskovalcev za druge storitve igralniških družb v Sloveniji (poleg prirejanja iger na srečo tudi izdatki za nastanitev, hrano in pijačo ter izdatki za storitev turističnih agencij in organizatorjev potovanj, ki so v lasti slovenskih igralniških družb) (Sirše, 2007, str. 8).

Notranja igralniško-turistična potrošnja so vsi izdatki (ali po naročilu) igralniškega obiskovalca za in v času trajanja potovanja in bivanja zunaj kraja stalnega bivanja oziroma zunaj običajnega okolja (ko govorimo o izletih). Notranja igralniško-turistična potrošnja je seštevek potrošnje v državi, ki jo povzročijo domači igralniški obiskovalci in tuji igralniški obiskovalci v tej isti državi (Sirše, 2007, str. 8).

Ker je turizem v osnovi kategorija povpraševanja ali, natančneje, kategorija potrošnje, so značilnosti obiskovalcev (potrošnikov) tiste, ki določajo, ali so izdatki potrošnje za proizvod povezani s turizmom ali ne. Zaradi tega je upravičeno, da agregatom, ki se osredotočajo na potrošnjo, pripišemo določen pomen. Ena izmed kategorij potrošnje, ki je predlagana kot temeljni agregat, je interna oziroma notranja turistična potrošnja, v gotovini in naturalni obliki. Ta celoviteje označuje pomen potrošnje obiskovalcev znotraj meja dane države ter obsega (World Tourism Organization, 2001, str. 68):

- potrošnjo, ki jo povzročijo domači turisti v državi in
- potrošnjo, ki jo v državi povzročijo tuji turisti.

Dodana vrednost turističnih dejavnosti je vsota celotne dodane vrednosti vseh za turizem značilnih proizvajalcev (ne glede na delež proizvodnje, ki je namenjen turistični potrošnji obiskovalcem) in ne upošteva učinka potrošnje obiskovalcev na druge proizvodne dejavnosti. Običajno se agregat uporablja za merjenje pomena proizvodnih dejavnosti, je pa precej neprimeren kazalec velikosti turizma v narodnem gospodarstvu (World Tourism Organization, 2001, str. 57).

Dodana vrednost turizma je definirana kot vrednost, ki jo v gospodarstvu ustvarijo turistična dejavnost ter druge s turizmom povezane dejavnosti, in je rezultat interne oziroma notranje turistične potrošnje. Vključuje delež dodane vrednosti vseh dejavnosti v procesu preskrbe dobrin in storitev obiskovalcem ali tretjim osebam v njihovo korist, pa naj pripadajo turistični dejavnosti ali ne. To pomeni, da dodana vrednost turističnih dejavnosti vključuje vso dodano vrednost, ki jo proizvedejo restavracije, medtem ko dodana vrednost turizma vključuje dodano vrednost, ki jo proizvede postrežba obrokov obiskovalcem v restavracijah, izključuje pa dodano vrednost postreženih obrokov teh restavracij drugim rezidentom. Prav tako izključuje dodano vrednost restavracij v kateri drugi sekundarni aktivnosti (v primeru kateringa lokalnim podjetjem, najema prostorov tretjim osebam ...) in katerem drugem proizvodu, ki ni dostavljen obiskovalcem. Na drugi strani pa vključuje še ustrezno dodano vrednost v proizvodnji sekundarnih aktivnosti, sicer značilnih za turizem, a obenem del podjetij, katerih glavna dejavnost ni značilna za turizem. Dodana vrednost turizma lahko le ocenjujemo (World Tourism Organization, 2001, str. 69-70). Dodana vrednost igralništva pa je vrednost, ki jo v gospodarstvu ustvarijo igralniške in druge dejavnosti in je rezultat igralniško-turistične potrošnje (Sirše, 2007, str. 8).

Bruto domači proizvod igralništva je vsota dodane vrednosti (v osnovnih cenah), ki jo ustvarijo igralniške in druge dejavnosti kot rezultat igralniško-turistične potrošnje, in zneska neto davkov na proizvode in uvoz, vključenih v vrednost tega izdelka (Sirše, 2007, str. 8).

World Tourism Organization (WTO) poleg že naštetih temeljnih makroekonomskih agregatov predlaga tudi merjenje naslednjih izvedenih makroekonomskih agregatov (Commission of the European Communities et al., 2001, str. 72-74):

- zaposlenost v turizmu,
- bruto investicije v osnovna sredstva v turizmu,
- turistična kolektivna potrošnja,
- celotno turistično povpraševanje.

4.1.2.3 Zbiranje podatkov

Glavni vir potrebnih podatkov so bile pripravljene delovne tabele o igralniško-turistični potrošnji po vrsti obiskovalcev, po proizvodih, podatki o proizvodnji/realizaciji prihodkov v igralništvu, o številu zaposlenih, vrednosti osnovnih sredstev v igralništvu, kolektivni potrošnji in fizičnih kazalnikih. Podatke sem zbirala s pomočjo že obstoječih statističnih in

računovodskih podatkov, raziskav, študij ter analiz. Informacije, za katere še ni bilo zbranih podatkov, sem predpostavila na podlagi že znanih.

4.1.3 Rezultati satelitskih računov za igralništvo

Leta 2006 je v Sloveniji delovalo 13 igralnic in 33 igralnih salonov. V igralnicah je bilo 246 igralnih miz in 3.317 igralnih avtomatov, v igralnih salonih pa je delovalo 3.377 igralnih avtomatov. Skupaj je tako v igralnicah in igralnih salonih s koncesijo bilo 6.694 igralnih avtomatov.

Tabela 3: Slovensko igralništvo v letu 2006

	Igralnice	Igralni saloni	Skupaj
Število možnih koncesij	15	45	60
Dodeljene koncesije	14	40	54
Delujoče igralnice	13	33	46
Število redno zaposlenih	2.117,10	529,28	2.646,38
Število igralnih miz	246	0	246
Število igralnih avtomatov	3.317	3.377	6.694
Število obiskovalcev	2.300.000	2.000.000	4.300.000
Prihodek od iger (v mio EUR)	325,26	91,74	417,00
Davek od iger (v mio EUR)	52,04	15,60	67,64
Koncesijska dajatev (v mio EUR)	24,64	24,16	48,80
Skupaj davek + koncesnina (v mio EUR)	76,68 mio (54 %)	39,76 mio (28 %)	142,00 (notri je všteti tudi 18 % = 25,56 mio za klasične igre na srečo)

Vir: Bonitete.si; Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo; Statistične informacije št. 106, 2006; št. 161, 2006; št. 192, 2006; 25, 2007; Zagoršek et al., 2008, str. 46.

Podatek o številu redno zaposlenih (2.646,38) v dejavnosti igralništva v letu 2006 sem pridobila iz razpoložljivega vira, o razporeditvi/razmerju zaposlenih glede na igralnico in igralni salon pa sem sklepala iz predhodnih raziskav. Tako sem vzela razmerje 80:20 (80 % zaposlenih je v igralnicah, 20 % zaposlenih je v igralnih salonih).

Koncesijsko dajatev sem izračunala tako, da sem od postavke »Skupaj davek + koncesnina« odštela že pridobljeni podatek »Davek od iger«.

Podatki, na podlagi katerih sem predpostavila podatke za leto 2006, so med prilogami – Priloga 4.

Tabela 3 prikazuje, da je skupni prihodek igralniških ponudnikov leta 2006 znašal 417 milijonov €, od tega ustvarijo igralnice 80 % skupnega prometa, igralni saloni pa le 20 %. V igralnicah predstavlja potrošnja gostov iz tujine po vsej verjetnosti približno 90 % igralniškega prometa, medtem ko je ta odstotek v igralnih salonih, z izjemo tistih, ki stojijo neposredno ob meji, bolj v korist domačih gostov. Povprečna poraba tujcev je nekoliko višja od povprečne porabe domačih obiskovalcev. Tuji gostje imajo tudi raje igranje v igralnicah kot pa igranje v igralnih salonih, kar pomeni, da igrajo raje v večjih igralnih enotah z bolj raznovrstno ponudbo in pričakujejo tudi spremljajoče dejavnosti v obliki zabave in raznovrstnih prireditev.

Povprečni gost v igralnici na obisk potroši približno 141,00 € za igro, v igralnem salonu pa 45,87 € za igro. Podatek sem pridobila z izračunom tako, da sem prihodek od iger delila s številom obiskovalcev. Iz tega lahko sklenemo, da je prihodek igralnice enak porabi obiskovalcev. S tega vidika je povprečni prihodek igralniškega operaterja na obiskovalca enak povprečni porabi obiskovalca pri tem operaterju.

K tej neposredni potrošnji igralniških gostov lahko prištejemo še potrošnjo za različne turistične storitve. Igralništvo je leta 2006 redno zaposlovalo približno 2.650 ljudi. Če prištejemo še tiste, ki delajo občasno, lahko rečemo, da je v igralništvu zaposlenih nad 3.000 ljudi.

Skupno število obiskovalcev igralnic in igralnih salonov se je v letu 2006 gibalo okoli števila 4.300.000, od tega je bilo 3.090.000 tujih obiskovalcev (1.990.000 v igralnicah, 1.100.000 v igralnih salonih) in 1.210.000 domačih obiskovalcev (310.000 v igralnicah, 900.000 v igralnih salonih).

Igralniška dejavnost veliko prispeva tudi v državni in lokalni proračun. Leta 2006 so neposredni davki od iger na srečo skupaj s koncesijsko dajatvijo znašali 142 milijonov €. Sredstva iz koncesijskih dajatev naj bi bila v pretežni meri namenjena spodbujanju turističnega razvoja okolij, del pa tudi invalidskim in športnim organizacijam. Leta 2006 je samo igralniška dejavnost prispevala 23,8 %, oziroma skoraj četrtno vsega slovenskega turističnega priliva.

Podatki, na podlagi katerih sem predpostavila podatke za leto 2006 pri tabelah od 3 do 12 (TSA tabele od 1 do 10), so med prilogami – Priloga 5.

Študija Ekonomske fakultete pravi, da izvozno usmerjene igralniške družbe ustvarijo večji prihodek na obiskovalca kot domače usmerjene. To je posledica atraktivne ponudbe ter spremljajočih dejavnosti, ki jih take igralnice ponujajo. Ugotavljajo tudi, da rast prihodka izvozno usmerjenih igralnic skoraj v celoti izvira iz povečane porabe na obiskovalca in ne iz povečanega števila obiskovalcev. Drugače je pri izvozno usmerjenih igralnih salonih. Tam rast prihodkov izvira predvsem iz povečanja števila obiskovalcev. V primerjavi z izvozno

usmerjenimi operaterji, domače usmerjeni operaterji ustvarijo precej nižje prihodke na obiskovalca (Zagoršek et al., 2008, str. 52-53).

Tabeli 4 in 5 temeljita na predpostavki, da se je potrošnja v primerjavi z letom 2000 povečala za 38 %. Iz predhodnih analiz je bilo namreč razvidno, da sta se domača in tuja potrošnja v letu 2003 v primerjavi z letom 2000 povečali za 23 %, v letu 2004 glede na leto 2000 pa za 28 %. Med letoma 2000 in 2003 je bila zaznana velika rast, ki pa se je v naslednjih letih višala konstantno. Zaradi tega sem sklepala, da je bila vse do leta 2006 letna rast potrošnje 5 odstotna. Tako je bila v letu 2006 turistična potrošnja za 38 % višja kot v letu 2000. Večino te rasti gre pripisati ustanavljanju novih igralnic in igralnih salonov, ki so jih omogočile spremembe zakonodaje iz leta 2001 in 2003.

Tabela 4: Tabela 1 – mednarodni receptivni turizem s potrošnjo

LETO 2006	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	56.426.589,88 €	34.214.371,56 €	90.640.961,44 €
Nespecifični proizvodi	31.200.876,31 €	5.498.347,52 €	36.699.223,84 €
SKUPAJ	87.627.466,20 €	39.712.719,08 €	127.340.185,28 €
Število nočitev	6.170.511,30		

Vir: Povzeto po različnih virih.

Tabela 5: Tabela 2 - domači turizem s potrošnjo

LETO 2006	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	22.451.201,80 €	29.537.781,67 €	51.988.983,48 €
Nespecifični proizvodi	5.818.527,79 €	4.406.693,37 €	10.225.221,17 €
SKUPAJ	28.269.729,59 €	33.944.475,05 €	62.214.204,64 €
Število nočitev	8.298.636,90		

Vir: Povzeto po različnih virih.

Tabela 6 prikazuje deleže tujih gostov, in sicer kateri tuji gostje in koliko teh je v letu 2006 obiskalo igralne enote in koliko je znašala njihova potrošnja. Iz razpoložljivih letnih poročil je razvidno, da je v letu 2006 v povprečju obiskalo igralne enote 34 % domačih gostov in 66 % tujih gostov. Med slednjimi prevladujejo italijanski gostje, in sicer tvorijo kar 81 % odstotkov, drugi gostje pa si delijo 19 %. Iz tega lahko sklepamo, da so italijanski gostje v letu 2006 v povprečju potrošili 132.026.203,10 €, drugi tuji gostje pa le 30.969.133,06 €.

Tabela 6: Tabela 3 - mednarodni emitivni turizem s potrošnjo

Specifikacija tujih gostov	Število tujih gostov	Potrošnja tujih obiskovalcev v letu 2006
Italijanski gostje → 81 %	2.502.900,00	132.026.304,10
Drugi gostje → 19 %	587.100,00	30.969.133,06
SKUPAJ = 100 %	3.090.000,00	162.995.437,16

Vir: Povzeto po letnih poročilih.

Pri Tabeli 7 sem uporabila enake predpostavke kot pri Tabeli 3 in Tabeli 4. V igralniški potrošnji je všteta potrošnja storitev prirejanja iger na srečo, vključno z vstopninami in napitninami. Druge za turizem specifične in nespecifične storitve pa zajemajo:

- potrošnja nastanitvenih storitev = 2,4 %,
- potrošnja storitev strežbe hrane in pijače = 4,6 %,
- potrošnja storitev turističnih agencij, organizatorjev potovanj in storitve turističnega vodenja = 1 % ter
- raznovrstne storitve in nespecifične proizvodne = 1 %.

Tabela 7: Tabela 4 - interna oziroma notranja turistična potrošnja po proizvodih in vrstah turizma

Notranja turistična potrošnja	
Tuja	249.009.263,90 €
Domača	33.952.929,39 €
Igralniška potrošnja	256.109.664,50 €
Druge za turizem specifične in nespecifične storitve	26.852.528,79 €
Skupaj potrošnja	282.962.193,29 €

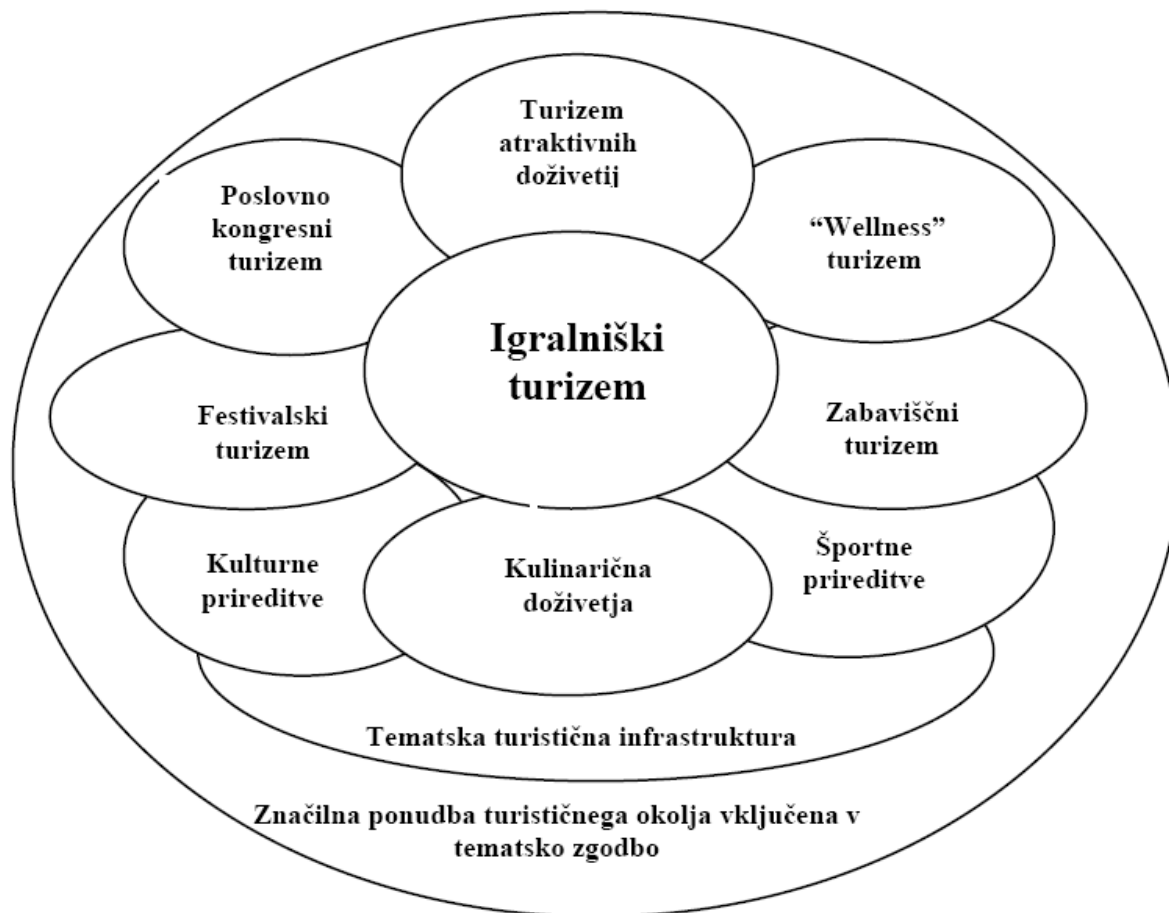
Vir: Povzeto po različnih virih.

Notranja oziroma interna turistična potrošnja predstavlja eno izmed temeljnih turističnih kategorij v analizi satelitskih računov za turizem ter pomenu turizma za nacionalno gospodarstvo. Je seštevek vseh izdatkov, ki so jih tuji in domači turisti porabili na ozemlju Slovenije v povezavi s turizmom.

Javna igralniška ponudba je že od nekdaj bila povezana s potovanji oziroma tedanjimi oblikami turizma. Napoleon je prvi zakonsko opredelil poslanstvo igralniške dejavnosti, ko je leta 1806 z dekretom dovolil, da so igralnice delovale le v letoviških in zdraviliških krajih. Njihov namen je bil popestritev družabnega življenja bogatih letoviških gostov. Z učinkovitimi ukrepi je preprečil, da bi igrala revnejša populacija. Najbolj značilna turistično igralniška destinacija je nedvomno Las Vegas. S svojo strukturo ponudbe, zabaviščno, estradno, športno, trgovsko, kulturno, kulinarično in tudi poslovno-kongresno, si zagotavlja širok spekter gostov. Ni samo največje igralniško, je tudi največje kongresno središče na

svetu. Strukturo ponudbe sodobnega igralniško-zabaviškega centra grafično prikazuje slika v nadaljevanju (Sirše, 2006, str. 4-6).

Slika 8: Prikaz povezanosti različnih ponudb v celovito zgodbo igralniško zabaviškega centra

Vir: Sirše, 2006, str. 7.

Kot je razvidno iz Slike 8 struktura igralniške ponudbe zadovoljuje potrebe gostov, bolj večjih in manj večjih igranja. Jasno je, da se zahteva organizacijska in tehnična brezhibnost ter kakovosten in visoko profesionalen odnos do gostov. Začetki sodobne igralniške ponudbe v Republiki Sloveniji segajo v leto 1964, ko je bila v Portorožu odprta prva slovenska igralnica 'Casino Portorož'. Uvedena je bila elitna ponudba po vzoru Monte Carla oziroma San Rema. Igralnica je bila namenjena najelitnejšim gostom izključno iz tujine. V naslednjem letu je Portorožu sledil še Bled kot drugi slovenski turistični center (Sirše, 2006, str. 7-9).

Tabela 8: Tabela 5 - ponudba in računi proizvodnih dejavnosti, ki so značilni za turizem

Igralniška ponudba	leto 2006
Število obiskov igralniških enot	4.300.000
Število dodeljenih koncesij	54
Število igralnih miz v igralniških enotah	246
Število igralnih avtomatov v igralniških enotah	6.694
Nastanitvene zmogljivosti – sobe	30.794
Nastanitvene zmogljivosti – ležišča	80.737
Število prenočitev turistov skupaj	7.722.267
Število prenočitev tujih turistov	4.488.829

Vir: Povzeto po različnih virih.

Iz Tabele 8 je razvidno, da je število obiskov igralniških enot skoraj enako številu skupnih prenočitev turistov in da je odstotek tujih turistov tako po obisku igralniških enot kot tudi številu prenočitev višji od domačih. Iz zgornjih podatkov lahko izračunamo, da bi ob 100 odstotni zasedenosti zmogljivosti, število nočitev znašalo 29.469.005, dejansko pa imamo le 26 odstotno zasedenost zmogljivosti. Iz tega lahko sklepamo, da se mora turizem povezati z dopolnilnimi dejavnostmi (zdraviliški turizem, golf, igralništvo, obisk znamenitosti kulturne dediščine ...), s katerimi bo privabljal večje število gostov. Glede na dejstvo, da je kar 81 % tujih gostov Italijanov, bi se lahko po drugih regijah, ne zgolj na Goriškem, osredotočili na dodatno ponudbo, ki privablja italijanske goste, saj bi jih s tem enodnevni obiskovalci postali večdnevni.

Tabela 9: Tabela 6 – domača ponudba ter interna oziroma notranja turistična potrošnja po proizvodih

Proizvodi	Domača ponudba v letu 2006	Notranja turistična potrošnja v letu 2006
Tuja	n. p.	249.009.263,90 €
Domača	n. p.	33.952.929,39 €
Igralniška dejavnost	n. p.	256.109.664,50 €
Druge za turizem specifične in nespecifične storitve	n. p.	26.852.528,79 €
Skupaj	n. p.	282.962.193,29 €

Vir: Povzeto po različnih virih.

Sklepi za notranjo turistično potrošnjo v letu 2006 so enaki kot pri Tabeli 3 in Tabeli 4. Predpostavila sem, da se je notranja turistična potrošnja v letu 2006 v primerjavi z letom 2000 povečala za 38 % in tako znaša 282.962.193,29 €. Sestavljajo jo različni proizvodi, in sicer: tuja ponudba, domača ponudba, igralniška dejavnost ter druge za turizem specifične in nespecifične storitve. V postavki 'Igralniška dejavnost' je zajeta potrošnja storitev prirejanja

iger na srečo, vključno z vstopninami in napitninami; v postavki 'Druge za turizem specifične in nespecifične storitve' pa so vključene storitve, ki sem jih omenila že pri Tabeli 7.

Podatkov za domačo ponudbo v letu 2006 ni bilo mogoče razbrati ali predpostaviti iz literature, ki sem jo lahko pridobila.

Tabela 10: Tabela 7 - zaposlenost v turistični dejavnosti

Dejavnost	Skupaj zaposlenost v letu 2006
Turizem	30.238,62
Igralništvo – igralnice	2.117,10
Igralništvo – igralni saloni	529,28
SKUPAJ	32.885,00

Vir: Povzeto po različnih virih.

Število redno zaposlenih v igralnicah in igralnih salonih sem povzela iz Tabele 3, število zaposlenih v turizmu kot celoti pa sem povzela iz povzetka ocene satelitskih računov za turizem (SRT) za leto 2003 ter ekstrapolacije za leto 2006, kjer je zapisano, da se je zaposlenost v turizmu v obdobju 2003 – 2006 povečala za nekaj več kot 7 % , na 32.885 zaposlenih.

Podatkovni viri, kot je že zapisano v dokumentu Ministrstva za gospodarstvo, so za bruto investicije v osnovna sredstva v turizmu zelo omejeni, zato so tudi ocene zelo okvirne. Države še vedno ne razpolagajo z dovolj informacijami za sestavo ustrezne tabele. Enako velja za pridobitev podatkov o turistični kolektivni potrošnji po funkcijah in ravneh. Ocenjevanje omenjenih podatkov pa je potrebno zaradi njihovega pomena za turistične analize.

Tabela 11: Tabela 8 - bruto investicije turistične dejavnosti v osnovna sredstva v turizmu

Dejavnost	Bruto investicije v osnovna sredstva v letu 2006
Gostinstvo in Turizem	128.713.904,19
Igralniška dejavnost	78.742.415,44

Vir: Povzeto po letnih poročilih.

Bruto investicije v osnovna sredstva so sestavljene iz investicij v nova osnovna sredstva, stroškov transakcij rabljenih osnovnih sredstev in povečanja vrednosti neproizvedenih nefinančnih sredstev. V letu 2006 so podjetja, družbe in organizacije ustvarili investicije v približni vrednosti 5,39 milijarde €; največ vlaganj je bilo v industriji (področja C, D, E in F). Nominalna rast bruto investicij glede na leto 2005 je bila 14,2 odstotna. To pomeni realno povečanje, saj je bila povprečna stopnja inflacije v letu 2006 2,5 odstotna. Bruto investicije v osnovna sredstva so v letu 2005 znašale 24,8 % BDP.

Iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije je razvidno, da so bruto investicije v osnovna sredstva v letu 2006 v dejavnosti gostinstva in turizma znašale 128.713.904,19 €. Iz razpoložljivih letnih poročil za leto 2006 pa lahko sklepamo, da so bruto investicije v osnovna sredstva samo v igralniški dejavnosti znašale 78.742.415,44 €. Ta podatek sem izračunala na podlagi petih igralniških enot, ki so v letnem poročilu podale omenjeni znesek. Te igralniške enote predstavljajo 60,24 % vseh prihodkov v panogi in s tem skupaj tvorijo 47.437.472,88 € bruto investicij v osnovna sredstva. Iz tako pridobljenega podatka sem sklepala, da vse delujoče igralniške enote in s tem 100 % vseh prihodkov v panogi tvori 78.742.415,44 € bruto investicij v osnovna sredstva.

Predlagan poskusni seznam postavk za merjenje turističnih kolektivnih netržnih storitev je naslednji: turistična promocija, splošno javno urejanje področja turizma, splošno načrtovanje in usklajevanje zadev, povezanih s turizmom, oblikovanje statistike in osnovnih informacij o turizmu, upravljanje informacijskih uradov, nadzor in urejanje podjetij, ki so v stiku z obiskovalci (hoteli, restavracije, rekreacijski parki ipd.), specifični nadzor obiskovalcev mednarodnega receptivnega turizma (izdajanje vizumov in nadzor na mejah) ter posebne storitve civilne obrambe, ki se nanašajo na zaščito obiskovalcev (Sirše, 2004, str. 5).

Pri preučevanju potrošnje je pomembno pogledati tudi strukturo potrošnje po namenu proizvodov in po trajnosti. Struktura potrošnje je eden od kazalnikov gospodarstva in tudi blaginje, saj se z njenim večanjem izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine manjšajo, povečuje pa se delež luksuznih dobrin in storitev (kultura, rekreacija, komunikacije, izobraževanje ipd.) (Turk, 1962, str. 26).

Tabela 12: Tabela 9 - turistična kolektivna potrošnja

Leto 2006	v mio EUR
Kolektivna potrošnja po tekočih cenah	2.418,85
Kolektivna potrošnja po stalnih cenah preteklega leta	2.344,41

Vir: Povzeto po različnih virih.

Podatki, s pomočjo katerih sem izpolnila Tabela 12 se nahajajo med prilogami - Priloga 6 in iz njih je razvidno, da je kolektivna potrošnja po tekočih cenah v letu 2006 znašala 2.418,85 milijonov € oziroma 7,9 % BDP-ja.

Tabela 13: Tabela 10 – količinski kazalniki

Leto 2006	Število prihodov
Igralniška enota (moški) – 54,2 %	2.330.600
Igralniška enota (ženske) – 45,8 %	1.969.400
Prihodi v nastanitvene objekte	2,48 mio
Nočitev	7,71 mio
Gostinske storitve znotraj igralniških enot (ustvarjen prihodek)	117.291.916,67 €

Vir: Povzeto po letnih poročilih.

Iz Tabele 13 je razvidno, da je 54,2 % (2.330.600) vseh obiskovalcev igralniških enot moških in 45,8 % (1.969.400) žensk. Omenjena procentualna podatka sem pridobila iz letnega poročila Casinoja Kobarid, d. d., in ker je bil to edini tovrstni pridobljeni podatek, sem iz njega sklepala tudi za večino. Iz razpoložljivih letnih poročil za leto 2006 pa lahko sklepamo, da je ustvarjeni prihodek iz gostinskih storitev v igralniških enotah znašal 117.291.916,67 €. Ta podatek sem izračunala na podlagi dveh igralniških enot, ki sta v letnem poročilu podali omenjeni znesek. Ti igralniški enoti predstavljata 15,91 % vseh gostinskih storitev glede na prihodke v panogi in s tem skupaj tvorita 18.657.152,40 € gostinskih storitev glede na prihodke. Iz tako pridobljenega podatka sem sklepala, da vse delujoče igralniške enote tvorijo 117.291.916,67 € gostinskih storitev.

4.1.4 Ključni agregati TSA – igralništvo za leti 2005 in 2006

Tabela 14 vsebuje ključne podatke za primerjavo med poslovnima letoma 2005 in 2006. Podatki nam kažejo, da se je število obiskovalcev v letu 2006 v primerjavi z letom 2005 povečalo za skoraj 74 odstotnih točk; celotna igralniška potrošnja pa se je leta 2006 glede na leto 2005 povečala le za približno 4 odstotne točke. Razlog za povečano število obiskov in ne tudi proporcionalno povečanje igralniške potrošnje je v tako imenovanih na novo oblikovanih igralcih, ki jih igralniške enote imenujejo 'nomadi'. Ti navadno slučajno zaidejo v igralno enoto in zgolj iz radovednosti. Pridobivanje teh igralcev pa je potekalo predvsem z oglaševanjem in s promocijskimi akcijami.

Podatkov, ki bi nazornejše prikazovali ustvarjeno dodano vrednost v letih 2005 in 2006, ni bilo mogoče razbrati ali predpostaviti iz literature, ki sem jo lahko pridobila.

Tabela 14: Ključni agregati TSA

	2005	2006	Indeks 2006/2005
Število obiskovalcev			
Število obiskovalcev	2.473.332	4.300.000	173,85
Domači obiskovalci	598.717,52	1.210.000	202,10
Tuji obiskovalci	1.874.614,48	3.090.000	164,83
Igralniška potrošnja			
Igralniška potrošnja	272.709.939,91 €	282.962.193,29 €	103,76
Potrošnja domačih obiskovalcev	32.722.750,79 €	33.952.929,39 €	103,76
Potrošnja tujih obiskovalcev = igralniški izvoz	239.987.189,12 €	249.009.263,90 €	103,76
Domača turistična potrošnja	60.119.729,59 €	62.214.204,64 €	103,48
Specifični proizvodi	50.105.324,65 €	51.988.983,48 €	103,76
Nespecifični proizvodi	10.014.404,94 €	10.225.221,17 €	102,11
Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma	122.726.410,45 €	127.340.185,28 €	103,76
Specifični proizvodi	87.356.868,64 €	90.640.961,44 €	103,76
	2005	2006	Indeks 2006/2005
Nespecifični proizvodi	35.369.541,81 €	36.699.223,84 €	103,76
Ustvarjena dodana vrednost			
Delež dodane vrednosti igralništva v celotni turistični dodani vrednosti (v %)	n.p.	n.p.	-
BDP igralništva, osnovne cene (v mio EUR)	n.p.	n.p.	-
Delež v celotnem BDP gospodarstva (v %)	n.p.	n.p.	-
Delež BDP igralništva v celotnem turističnem BDP (v %)	n.p.	n.p.	-

Vir: Povzeto po različnih virih.

4.1.5 Izračun multiplikacijskih učinkov

V preteklosti so se analize zanašale predvsem na izračun Keynesianskih multiplikatorjev, ki so dokaj preprosti za izračun in omogočajo hiter in preprost način za merjenje sprememb v makroekonomskih agregatih zaradi sprememb v turističnih izdatkih. Kljub temu dajejo omejeno in delno perspektivo turističnega vpliva, saj se osredotočajo na preproste agregate in ne upoštevajo medsektorskih odnosov (posrednih učinkov). Poleg tega je mednarodna

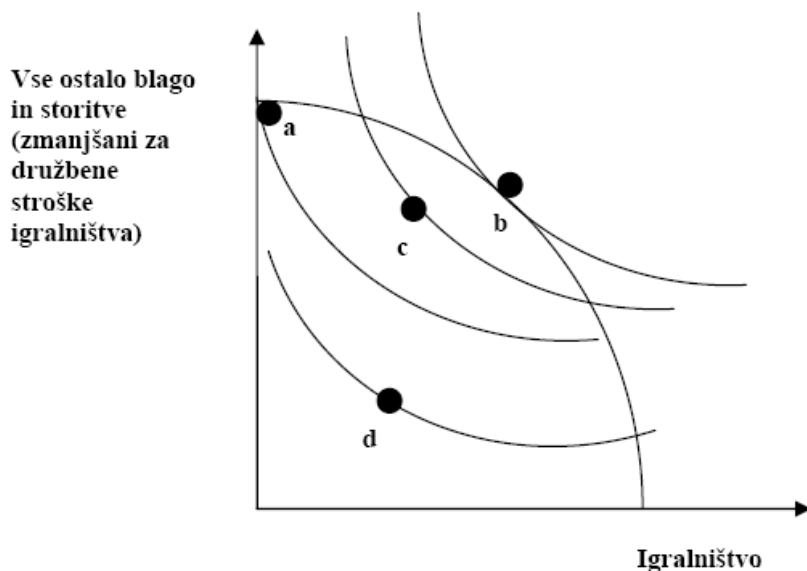
primerjava na podlagi tovrstnih multiplikatorjev skoraj nemogoča. Posledično se je fokus obrnil na uporabo modelov splošnega ravnotežja, ki eksplicitno prepoznajo medsebojno odvisnost med posameznimi sektorji. Največkrat se uporablja I/O analiza, ki v nasprotju s Keynesianskim multiplikatorjem omogoča izračun direktnih, indirektnih in induciranih učinkov (Vidjen, 2005, str. 20).

Slovenski turizem ima enega največjih proizvodnih panožnih multiplikatorjev (1,7), saj povezuje številne gospodarske dejavnosti, pospešuje regionalni razvoj in povečuje ekonomsko dodano vrednost prostora z vidika naravnih vrednot ter kulturne dediščine (Kovač et al., 2002, str. 7).

5 PRIMERJAVA IGRALNIŠKE DEJAVNOSTI Z NAJUSPEŠNEJŠIMI DEJAVNOSTMI V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU

V Strategiji trženja slovenskega turizma 2003 – 2006 je zapisano, da je turistična industrija in s tem tudi igralništvo izpostavljena močni in naraščajoči konkurenci. Za uspešno pozicioniranje in doseganje konkurenčnih prednosti na trgu je treba nenehno skrbno opazovati spremembe na trgu in poznati najpomembnejše trende in usmeritve.

Slika 9: Družbeni stroški in prednosti igralništva

Vir: Pahor, 2007, str. 3.

V točki *a* ni nobene igralske dejavnosti v lokalni skupnosti in prebivalci porabijo vsa svoja razpoložljiva denarna sredstva za drugo blago in storitve. Če se igralništvo legalizira, se iz točke *a* pomaknemo v točko *b*. V točki *b* pa je porazdelitev porabe drugačna. Prebivalci namenijo del svojih denarnih sredstev, ki so jih prej porabili za drugo blago in storitve, igranju na srečo. S tem pa dosežejo višjo krivuljo indiference, kar pomeni, da se jim povečajo

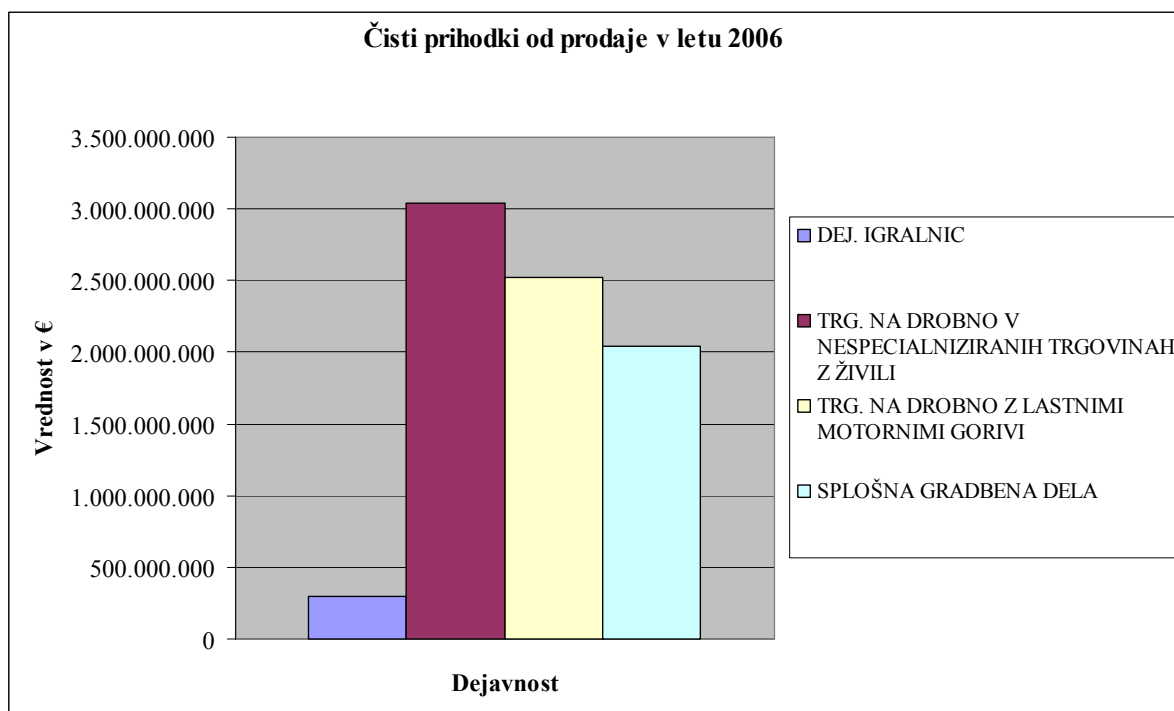
prednosti. Ko bi lahko ostali v točki *b*, bi bil položaj idealen. Zaradi problematičnega in patološkega igranja ter povezanih družbenih stroškov pa se premaknemo v točko *c*. Del razpoložljivih sredstev se nameni zmanjševanju negativnih učinkov igralnštva, na primer za povečanje varnosti, ustanovitev terapevtskih centrov ipd. S tem pa ostane manj sredstev na razpolago za igre na srečo ter drugo blago in storitve, s čimer se torej zmanjšajo prednosti. Končni učinek je odvisen od velikosti negativnih vplivov. V točki *c* so prednosti večje od stanja v točki *a*, vendar se človek lahko znajde tudi v točki *d*. V tej situaciji so družbeni stroški igralnštva tako visoki, da bi bilo pametno prepovedati igralnštvo, da bi se povečale prednosti (Pahor, 2007, str. 3).

V nadaljevanju bom s pomočjo ekonomskih kazalnikov primerjala dejavnost igralnštva s tremi dejavnostmi, ki so v letu 2006 ustvarile najvišje čiste prihodke od prodaje, in sicer: (1) trgovina na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili, (2) trgovina na drobno z lastnimi motornimi gorivi in (3) splošna gradbena dela. Tabela z ekonomskimi kazalniki po posamezni dejavnosti je med prilogami – Priloga 7.

5.1 Čisti prihodki od prodaje

Čisti prihodki od prodaje so prihodki od prodaje proizvodov, blaga in materiala ter prihodki od opravljenih storitev na domačem in tujem trgu. So prodajna vrednost prodanih količin, zmanjšana za vse popuste (Bonitete.si).

Graf 1: Primerjava čistih prihodkov od prodaje med dejavnostmi za leto 2006

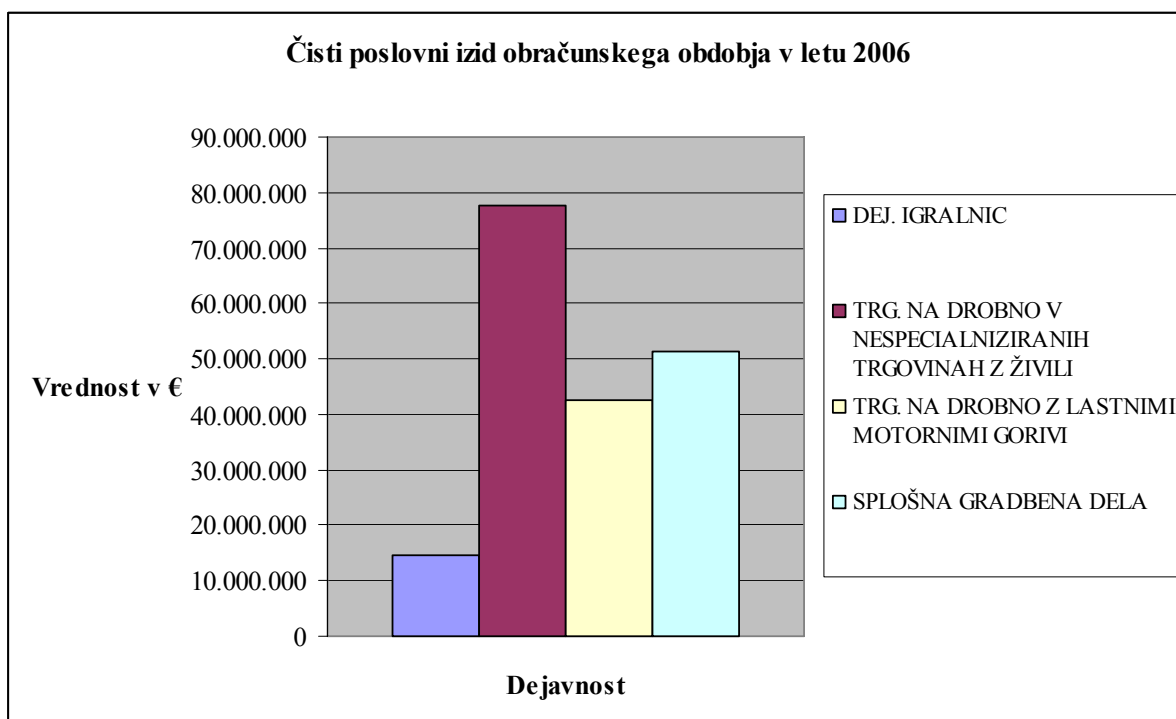
Vir: Bonitete.si

Čisti prihodki od prodaje za igralniško dejavnost za leto 2006 so znašali 297.407.368,00 €, za dejavnost trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili 3.037.943.450,00 €, za dejavnost trgovine na drobno z lastnimi motornimi gorivi 2.518.922.314,00 € in za dejavnost splošnih gradbenih del 2.046.486.676,00 €.

5.2 Čisti poslovni izid obračunskega obdobja

Čisti poslovni izid obračunskega obdobja je razlika med celotnim poslovnim izidom in obračunanim davkom iz dobička kot deležem države v njem. To je poslovni izid, s katerim podjetje razpolaga (Bonitete.si).

Graf 2: Primerjava čistega poslovnega izida obračunskega obdobja 2006 med dejavnostmi

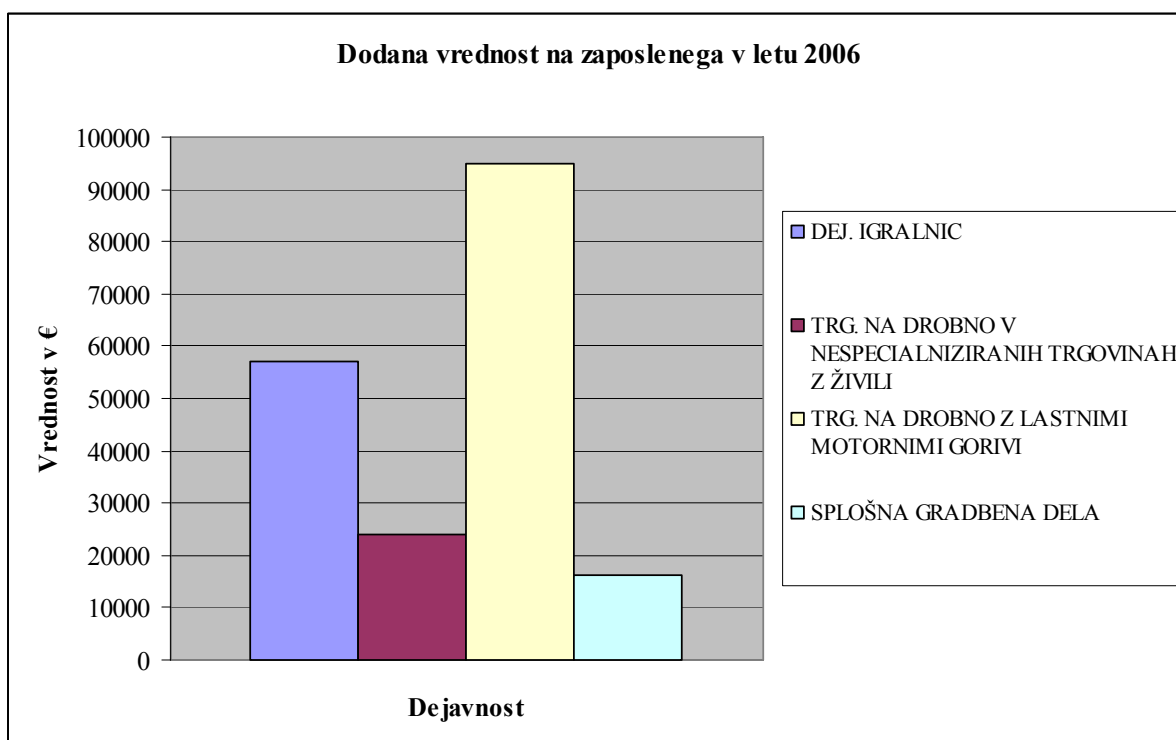
Vir: Bonitete.si

Čisti poslovni izid obračunskega obdobja za igralniško dejavnost za leto 2006 je znašal 14.736.877,00 €, za dejavnost trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili 77.660.259,00 €, za dejavnost trgovine na drobno z lastnimi motornimi gorivi 42.639.689,00 € in za dejavnost splošnih gradbenih del 51.456.098,00 €.

5.3 Dodana vrednost na zaposlenega

Dodana vrednost na zaposlenega je kazalnik, ki kaže produktivnost dela v gospodarskih družbah. Izračunan je na osnovi podatkov iz poslovnih izidov gospodarskih družb. Dodano vrednost na zaposlenega izračunamo tako, da od čistih prihodkov prodaje odštejemo stroške materiala in storitev. Tako dobimo dodano vrednost, ki jo delimo s številom zaposlenih in dobimo dodano vrednost na zaposlenega. V dodano vrednost na zaposlenega je torej vključena amortizacija, dobiček in stroški dela.

Graf 3: Primerjava dodane vrednosti na zaposlenega med dejavnostmi za leto 2006

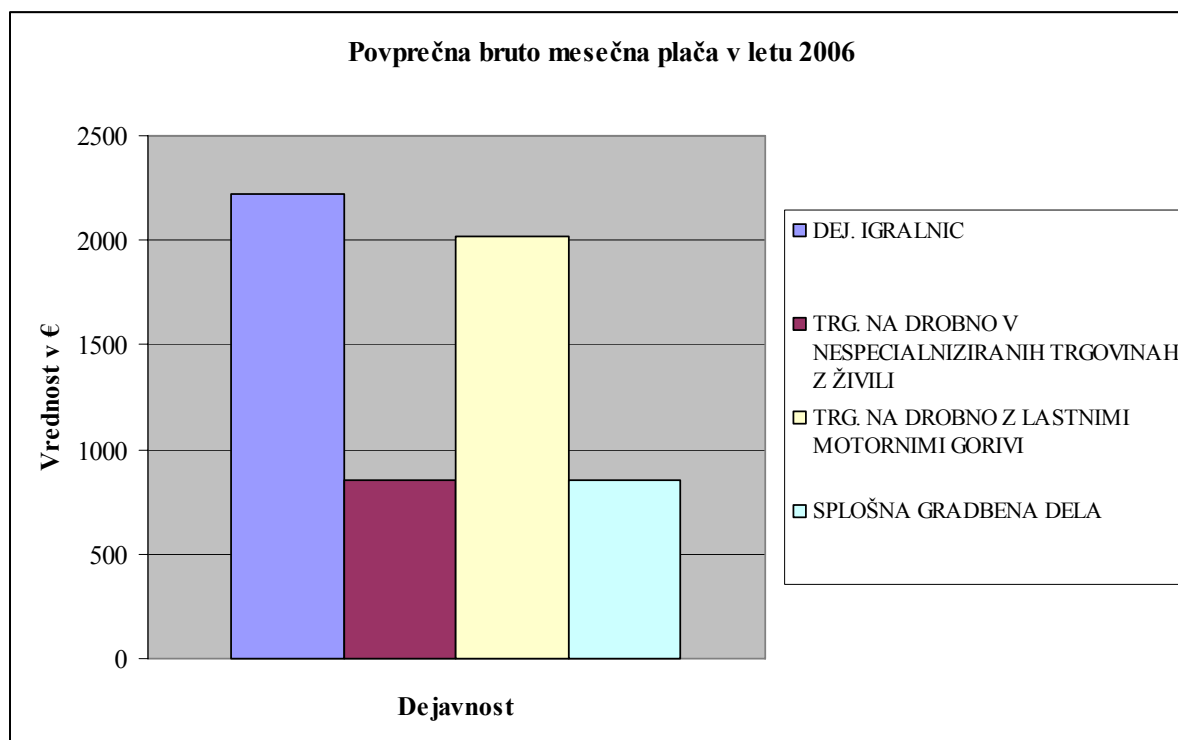
Vir: Bonitete.si

Dodana vrednost na zaposlenega za igralsko dejavnost za leto 2006 je znašala 57.039,36 €, za dejavnost trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili 24.025,45 €, za dejavnost trgovine na drobno z lastnimi motornimi gorivi 94.802,69 € in za dejavnost splošnih gradbenih del 16.129,90 €.

5.4 Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega

Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega za igralniško dejavnost za leto 2006 je znašala 2.219,93 €, za dejavnost trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili 854,12 €, za dejavnost trgovine na drobno z lastnimi motornimi gorivi 2.020,62 € in za dejavnost splošnih gradbenih del 849,17 €.

Graf 4: Primerjava povprečne bruto mesečne plače med dejavnostmi za leto 2006

Vir: Bonitete.si

5.5 Obrat denarja

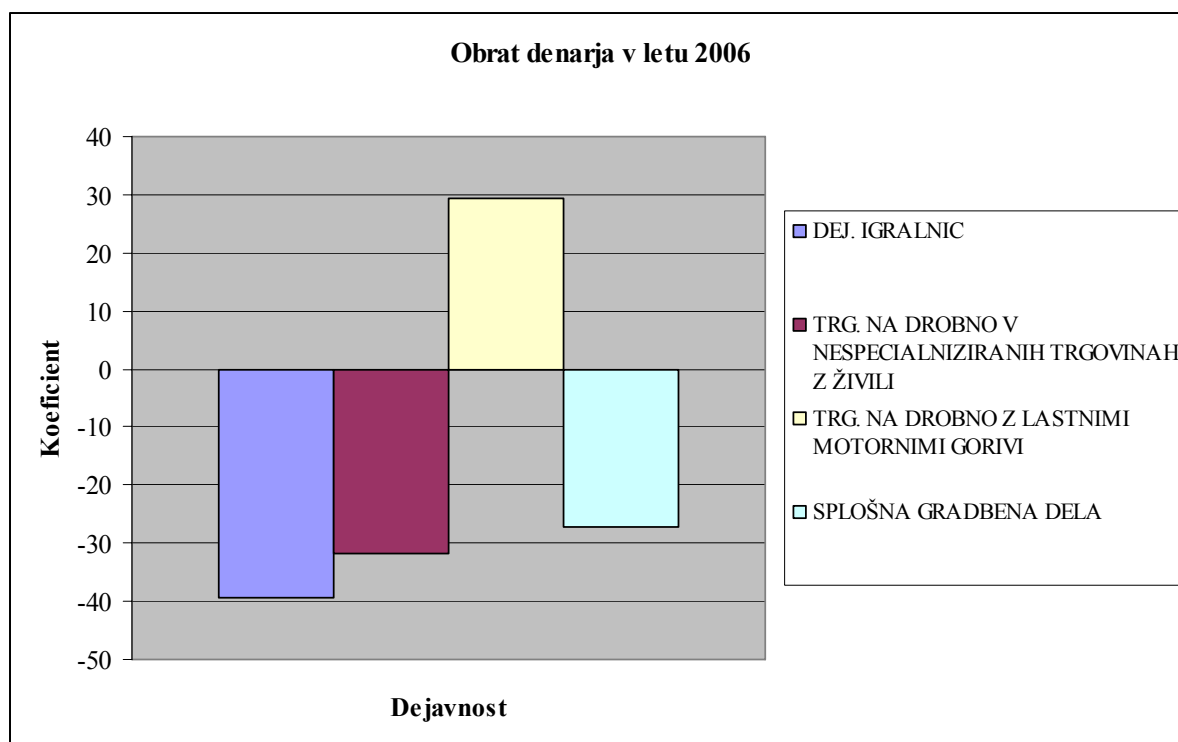
Podjetje v splošnem sledi ciklu, v katerem najprej kupuje zaloge materiala, ustvarja nedokončane in dokončane proizvode, prodaja te proizvode z odlogom plačila in na koncu prejme denar. Ta cikel se imenuje obrat denarja. Od hitrosti obrata denarja je precej odvisno, koliko denarja podjetje potrebuje. Z obratom denarja pa so povezani tudi dnevi vezave.

Dnevi vezave denarja nam povejo število dni, ki pretečejo od dneva, ko ima podjetje izdatke z nakupom potrebnih proizvodnih virov (delo in material), do dne, ko ustvari priliv denarnih sredstev od prodaje proizvodov. Dnevi vezave nam torej povejo povprečno število dni vezave denarja v gibljivih sredstvih oziroma kratkoročnih sredstvih (Brigham & Houston, 2001, str. 700).

Prosti denarni tok je tisti denarni tok, ki ostane na voljo investitorjem po tem, ko je podjetje že vložilo denar v opredmetena sredstva in kapital, ki je potreben za delovanje. Manjši obrat denarja zagotavlja nižji dobiček. Izračun kazalnika se nahaja med prilogami – Priloga 8 (Bonitete.si). Ko kapital opravi en svoj krožni tok, se vrača v prvotno obliko in je sposoben ponoviti proces. Ko pride kapital zopet v prvotno obliko (lahko denarno, proizvodno ali blagovno) pravimo, da je napravil en obrat. Čim več obratov bo naredil, tem večkrat bo prinesel presežno vrednost. Od tod tudi težnja kapitalistov, da bi bilo obračanje kapitala nenehno, brez zastojev in čim hitreje. Zaradi tega se tudi borijo, da bi skrajšali čas obračanja kapitala (Opredelitev politične ekonomije kot znanosti o gospodarstvu družbe, str. 9).

Obrat denarja za igralniško dejavnost za leto 2006 je znašal -39,46, za dejavnost trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili -31,82, za dejavnost trgovine na drobno z lastnimi motornimi gorivi 29,31 in za dejavnost splošnih gradbenih del -27,34.

Graf 5: Primerjava obrata denarja med dejavnostmi za leto 2006

Vir: Bonitete.si

Iz primerjav med dejavnostmi je razvidno, da so čisti prihodki od prodaje najvišji v trgovini na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili in najnižji v dejavnosti igralnic, kjer njihova višina dosega le 9,79 % čistih prihodkov od prodaje najvišje uvrščene dejavnosti. Čisti poslovni izid obračunskega obdobja je ponovno najvišji v trgovini na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili in najnižji v dejavnosti igralnic. Višina dobička v igralništvu dosega 18,98 % ustvarjenega dobička trgovine na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili. Dodana vrednost na zaposlenega je najvišja v trgovini na drobno z lastnimi

motornimi gorivi in najnižja v dejavnosti z najvišjim čistim prihodkom in dobičkom, dejavnost igralnic pa se uvršča na drugo mesto in je za 1,6-krat nižja od najvišje dodane vrednosti. Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega je najvišja v dejavnosti igralnic, z 9 % manj ji sledi trgovina na drobno z lastnimi motornimi gorivi in s kar 61,52 % nižjo plačo se na tretje mesto uvršča trgovina na drobno v nespecializiranih trgovinah z živili in kot zadnja sledijo še splošna gradbena dela. Obrat denarja je pozitiven le v trgovini na drobno z lastnimi motornimi gorivi, druge dejavnosti imajo predznak minus. Najvišjo negativno izkazuje dejavnost igralnic.

Iz vsega navedena lahko sklenemo, da se dejavnost igralnic lahko primerja z najdonosnejšimi oziroma najmočnejšimi dejavnostmi v slovenskem gospodarstvu in da pri nekaterih kazalnikih izkazuje celo boljše rezultate. V nasprotju s primerjanimi dejavnostmi zaposluje dejavnost igralnic višje izobražene ljudi, saj obsega tudi bolj strateška dela. Iz dodane vrednosti na zaposlenega je razvidno, da je vzpostavljen boljši sistem motiviranja, kar pa je pri višje izobraženem kadru nujno potrebno, kajti, če so zaposleni zadovoljni s svojim delom in plačilom, potem tudi izkazujejo pripadnost podjetju, in ta se odraža tudi preko kazalnika dodane vrednosti na zaposlenega in povprečne bruto mesečne plače na zaposlenega.

SKLEP

Satelitske račune za turizem lahko na kratko opredelimo kot nov mednarodni standard na področju celovitega merjenja ekonomskega pomena in obsega turizma. Satelitski računi za turizem merijo obseg ponudbe in povpraševanja v sektorju turizma in njegovo vlogo v narodnem gospodarstvu, vrednost blaga in storitev ter vpliv na zaposlovanje in posreden vpliv na druge gospodarske dejavnosti. S svojim analitičnim pristopom in rezultati vplivajo na boljše oblikovanje razvojnih politik in strategij in omogočajo mednarodno primerjavo podatkov.

Dejavnost igralništva je namenjena zadovoljevanju potreb ljudi po igri. Zaradi spremembe življenjskega sloga ter načina preživljanja prostega časa so predsodki do iger na srečo čedalje manjši. Igralniška dejavnost je sledila trendom in je poskušala približati igralniški proizvod čim večjemu številu igralcev. Tako se je igralništvo, ki je bilo v preteklosti namenjeno in dostopno elitnemu krogu ljudi, spremenilo v dejavnost, namenjeno sprostitvi in zabavi širokega kroga ljudi. Za državo igralništvo danes predstavlja predvsem pomemben vir prihodka in gonilno silo razvoja turistične dejavnosti. Igralcem pa predstavlja predvsem način sprostitve in vzpostavljanja ravnotežja po napetostih, ki jih prinaša vsakdanje življenje

Slovensko igralništvo predstavlja po izračunu celotnih ekonomskih učinkov z metodologijo Satelitskih računov za turizem 1,1 % dodane vrednosti, 2,1 % vseh davkov v Sloveniji in 25 % vsega slovenskega turizma. Potrošnja obiskovalcev igralnic multiplicira skupno dodano vrednost za 100 %, kar je med največjimi multiplikatorji v slovenskem gospodarstvu.

Pomen turizma je v svetu in tudi v Sloveniji vse večji, kar potrjujejo stopnje rasti turističnega obiska in izračuni ekonomskega obsega turizma. Po metodologiji Satelitskih računov za turizem, ki jo priporoča Evropska unija vsem članicam, je Direktorat za turizem že pridobil izračune, kolikšna je skupna turistična potrošnja tujih in domačih obiskovalcev v Sloveniji in koliko bruto proizvodnje in dodane vrednosti prispeva turizem k slovenskemu gospodarstvu. S projektom celovitega izračuna ekonomskih učinkov igralništva po metodologiji Satelitskih računov za turizem, ki ga je realiziral Mednarodni inštitut za turizem iz Ljubljane, pa je bila ta metodologija prvič na svetu uporabljena za eno pomembnih področij turizma, za igralništvo, rezultate pa so izvajalci predstavili na Gospodarski zbornici v Sloveniji.

Izračuni v različnih študijah in analizah so bili narejeni za leti 2000 in 2003, ko je v Sloveniji delovalo 13 igralnic in 27 igralnih salonov oziroma je bilo na razpolago 250 igralnih miz in 5.153 igralnih avtomatov. V letu 2003 je bilo 2.831 tisoč registriranih obiskov v igralnicah, od tega 625 tisoč v igralnih salonih. Skupna potrošnja teh igralcev je znašala 62,6 milijard SIT, od česar je bilo 83,4 % potrošnje tujih obiskovalcev.

Leta 2006 pa je v Sloveniji delovalo 13 igralnic in 33 igralnih salonov. V igralnicah je bilo 246 igralnih miz in 3.317 igralnih avtomatov, v igralnih salonih pa je delovalo 3.377 igralnih avtomatov. Skupaj je bilo tako v igralnicah in igralnih salonih s koncesijo 6.694 igralnih avtomatov. Skupno število obiskovalcev igralnic in igralnih salonov se je v letu 2006 gibalo okoli števila 4.300.000, od tega je bilo 3.090.000 tujih obiskovalcev (1.990.000 v igralnicah, 1.100.000 v igralnih salonih) in 1.210.000 domačih obiskovalcev (310.000 v igralnicah, 900.000 v igralnih salonih). Rezultati tudi kažejo, da je bilo v letu 2006 54,2 % (2.330.600) vseh obiskovalcev igralniških enot moških in 45,8 % (1.969.400) žensk.

Številni podatki za leto 2006, ki sem jih potrebovala, v času nastanka magistrske naloge še niso bili dostopni. Nekatere izmed njih sem poskušala pridobiti tudi neposredno, in sicer preko vodilnih kadrov igralnic in igralnih salonov, vendar je bila v večini primerov ovira pri pridobivanju informacij ali poslovna skrivnost ali Zakon o varstvu osebnih podatkov. Zaradi tega sem ključne kategorije obsega igralniške dejavnosti za leto 2006 ocenila na osnovi ocen iz prejšnjih let, in sicer sem jih ekstrapolirala oziroma pomnožila z ustreznimi faktorji rasti. Gre za približne ocene pomena igralniške dejavnosti v letu 2006. Natančnejše ocene za leto 2006 po metodologiji satelitskih računov za turizem bodo na državni ravni izdelane šele v letu 2009.

Rezultati satelitskih računov za igralništvo za leto 2006 tako kažejo na pozitivno prihodkovno rast igralniške dejavnosti tako na domačem kot tudi na tujem trgu. Povečuje se število obiskovalcev igralniških destinacij in dnevna potrošnja teh je iz leta v leto večja. V Sloveniji so najbolj obiskane in najbolj prihodkovno donosne igralnice ob mejah z Italijo in Avstrijo, kjer v povprečju prevladujejo tuji gosti (razmerje 80:20, v korist tujih gostov). V notranjosti države pa so po številu obiskov najbolj obiskani igralni saloni, kjer je razmerje tujih gostov enako razmerju domačih obiskovalcev. Tem igralnim salonom ne gre tako dobro kot drugim ob mejah, saj se tu povprečna dnevna potrošnja giblje okoli 50 € na obiskovalca, v igralnicah

ob mejah pa je ta številka trikrat večja. Število domačih obiskovalcev igralnih salonov v notranjosti države je iz leta v leto večje, vendar je treba dolgoročno razmišljati, kako pritegniti tuje goste, da obiščejo še kakšen drugi kraj v Sloveniji, ki prav tako ponuja igralniško zabavo.

Vse več je tudi vlaganj v igralniško dejavnost, kar pomeni ustvarjanje večjih prihodkov v prihodnosti. Slovenija ima še vedno premalo tujih obiskovalcev igralnic in igralnih salonov, saj so prenočišča preračunano na letno raven le 25 odstotno zasedena. Zaradi majhnosti tržišča se je treba v prihodnosti usmeriti v pridobivanje tujih gostov iz večjih okoliških mest v radiju 500 km. Večja evropska mesta imajo v povprečju toliko prebivalcev kot jih ima Slovenija, zato je treba našo ponudbo ob domačem trgu ponuditi tudi drugim, saj lahko le na takšen način povečamo obisk in s tem prihodke v prihodnosti. Notranja oziroma interna turistična potrošnja pa predstavlja eno izmed temeljnih turističnih kategorij v analizi satelitskih računov za turizem ter pomenu turizma za nacionalno gospodarstvo. Skupna notranja turistična potrošnja je v letu 2006 znašala 282.962.193,29 €.

Pomen sodobnega igralništva, ki poleg igre ponuja celovit turistični proizvod z nastanitvijo, kulinariko, wellnessom, kongresnimi programi, zabavišči in vključuje široko ponudbo iz okolja, se multiplikativno povečuje. Multiplikator dodane vrednosti v igralništvu je 2,1, kar po naših izračunih pomeni, da se lahko poveča skupna dodana vrednost iz naslova indirektnih, induciranih in investicijskih učinkov za več kot 100 % glede na direktno ustvarjeno dodano vrednost v igralniški proizvodnji.

V primerjavi z izbranimi, najbolj učinkovitimi gospodarskimi dejavnostmi v Sloveniji, je igralništvo v samem vrhu po deležu dodane vrednosti v proizvodnji, po produktivnosti, po izvoznem deležu, po pomenu izvoza potrošnje tujih obiskovalcev ter z vidika plačevanja davkov. Kar dobra polovica vse potrošnje tujih obiskovalcev slovenskih igralnic se prelije v davke.

V letu 2006 je bila v Sloveniji dosežena 5,2 odstotna gospodarska rast, ki jo je poleg mednarodne konjunktore krepil tudi pozitiven učinek vstopa v Evropsko unijo. Za Slovenijo predstavljata absolutno konkurenčno prednost pred evropsko konkurenco njena geografska lega na stičišču Alp in Jadrana ter širše področje Krasa. Relativne konkurenčne prednosti Slovenije pa so njena majhnost, raznovrstnost turistične ponudbe, uravnotežen razvoj turizma in okolja, policentrična razvitost manjših turističnih centrov, hitra dostopnost do raznovrstnih turističnih področij.

V letu 2006 smo zabeležili visoko gospodarsko rast, ki je znašala kar 5,7 %. Ta se je v letu 2007 še pospešila ter dosegla 6,1 % in je bila tako najvišja po osamosvojitvi. Podobno je bilo tudi z rastjo dodane vrednosti, ki je bila v letu 2007 po visoki rasti v letu 2006 (6,0 %) še nekoliko višja in dosegla 6,2 %. Struktura rasti pa je ostala skoraj nespremenjena.

Splošno je znano, da je turistični trg zasičen, povpraševanje je stabilno in pričakuje se le majhna rast, potrošniki postajajo vse bolj zahtevni zaradi vse večje ponudbe in rasti dohodka,

razpoložljivega za turistično potrošnjo. Slovenski hotelirji so glavni nosilci turistične dejavnosti in s tem se od njih pričakuje največ naporov za povečanje konkurenčnosti in s tem tudi razvoja celotnega slovenskega turizma.

Vplivi igralnštva na okolje so različni. Zagovorniki razvoja igralništva izpostavljajo predvsem pozitivne vplive na gospodarsko okolje, pri čemer poudarjajo povečanje koristi igralcev zaradi bližine igralnice, zmanjševanje brezposelnosti, razvoj turizma in povečanje prihodkov od davkov. Nasprotniki po drugi strani opozarjajo na družbene probleme, kot so rast kriminala, rast števila ločitev, povečanje števila odvisnikov in spremembe življenjskih vrednot na ravni lokalne skupnosti. Rezultati raziskav kažejo, da je dejanski vpliv igralniške dejavnosti na lokalne skupnosti zelo različen. Skupni imenovalec vseh raziskav je ugotovitev, da igralništvo ne vpliva na okolje na enostaven in lahko merljiv način.

Velikost pozitivnih ekonomskih učinkov od igranja na srečo je odvisna od deleža tujih obiskovalcev. Izvozno usmerjeno igralništvo bo vedno ustvarilo neto pozitivne ekonomske učinke, ki bodo precej večji od morebitnih negativnih učinkov. Domače usmerjeno igralništvo bo ustvarilo precej manjše pozitivne neto ekonomske učinke, ki bodo le nekoliko večji ali celo primerljivi z negativnimi učinki.

Iz vsega lahko razberemo, da so ekonomski učinki igralništva pokazali, da je razvoj celovite igralniško-turistične ponudbe, izvozno usmerjeno igralništvo in pospešeno investiranje v razvoj takega igralništva, pomemben generator dodane novo ustvarjene vrednosti, delovnih mest in razvoja celovite turistične ponudbe.

Ne glede na to, da iz določb Zakon o igrah na srečo izhaja skrb države, da se igre na srečo izvajajo v urejenem in nadzorovanem okolju, da se zagotavlja varstvo potrošnikov in javni red, pa je zaradi narave dejavnosti iger na srečo treba posvetiti posebno skrb udeležencem iger na srečo oziroma igralcem z namenom preprečiti njihovo odvisnost od iger na srečo in s tem povezane posledice zanje, za njihove družine in celotno družbo.

LITERATURA

1. Andrejčič, R. et al. (1997). *Management v turizmu*. Kranj: Moderna organizacija.
2. Babič, A. et al. (1998). *Management v turizmu 2*. Kranj: Moderna organizacija.
3. Brigham, F. E. & Houston, F. J. (2001). *Fundamentals of Financial Management*. Ninth Edition. Forth Worth: The Dryden Press.
4. Cabot, N. A. et al. (1999). *International Casino Law*. Reno, Nevada: University of Nevada, Institution for the Study of Gambling And Commercial Gaming.
5. Čibej, K. (2006). *Tržno komuniciranje in odnosi z javnostmi v podjetju Casino Ljubljana d.d.*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
6. Eadington, R. W. & Cornelius, A. J. (1999). *The business of gaming: Economic and Management Issue*. Reno, Nevada, USA: University of Nevada, Institute for the Study of Gambling and Commercial Gaming.
7. Ferk, B. (2007). *Zasebna potrošnja – teoretična izhodišča in analiza potrošnje v Sloveniji v obdobju 1995-2006*. Delovni zvezek št. 11/2007, let. XVI. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
8. Frangialli, F. (2005). *The TSA's relevance for policy-makers. Central Paper (Session I)*. World Conferece TSA: Understanding Tourism and Designing Strategies. Iguazu Falls, Argentina/Brazil/Paraguay. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.world-tourism.org/TSAconf2005/pdf/doc_1.pdf
9. Gizycki, J. & Gorny, A. (1970). *Človek in hazard*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
10. Gosar, A. (2007). *Igralniški turizem v kontekstu sodobnih turističnih tokov*. Nova Gorica, Univerza na primorskem: Simpozij o gospodarskih in družbenih vplivih zabavišnega in igralniškega kompleksa.
11. Gradišnik, B. (1993). *Igre: Volčje in ovčje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
12. Huizinga, J., Caillois, R. & Fink, E. (2003). *Teorije igre*. Ljubljana: Študentska založba.
13. Koh, W. (2004). *The Proposal and the Economic Case, An Integrated Resort – Casino Singapore: Assesing the Economic Impact*. Singapore: School of Economics and Social Sciences.

14. Kovač, B. et al. (2002). *Strategija slovenskega turizma 2002-2006*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Ministrstvo za gospodarstvo.
15. Lesjak, B. (2006). *Zapleti pri prirejanju iger na srečo preko interneta*. Pravna praksa, številka 40.
16. *Letni program javne službe javnega zdravja za leto 2007*. (2006). Nova Gorica: Zavod za zdravstveno varstvo Nova Gorica.
17. Luin, D. (2000). *Igralništvo in EU: Slovensko igralništvo bo v EU imelo močno konkurenco*. Ljubljana: Evrobilten, 15.
18. Maklič, I. (2005). *Primerjalna presoja poslovanja družb casino Portorož in Hit Nova Gorica*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. Mihalič, T. (2000). *Vodnik po ekonomiki turizma*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
20. Mihelič, D. (1993). *Hazard*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
21. *Ocena ekonomskega pomena turizma v Sloveniji v letu 2003 in ekstrapolacija za leto 2006 (po metodologiji Satelitskih računov za turizem)*. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo.
22. Pahor, M. (2007). *Vpliv igralništva na družbeno in gospodarsko okolje v Novi Gorici*. Nova Gorica: Simpozij o gospodarskih in družbenih vplivih zabavišnega in igralniškega kompleksa.
23. Pelengić, D. (2006). *Širše zunanje okolje mega zabavišča*. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
24. *Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008*. (2008). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
25. Prašnikar, J., Pahor, M. & Knežević, L. (2005). *Analiza vpliva igralniške dejavnosti na gospodarsko in družbeno okolje v občini Nova Gorica*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
26. *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo*. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.mf.gov.si/slov/zakon/NovelaZIS.pdf>
27. *Projekt 'Ocena satelitskih računov za turizem (SRT) za leto 2003 ter ekstrapolacija za leto 2006' - POVZETEK*. (2007). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo.

28. Reberšak, G. (2006). *Analiza kakovosti turistične ponudbe na igralniški destinaciji Nova Gorica in možnosti razvoja destinacije*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
29. Regoršek, I. (2006). *Internetno igralništvo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
30. *Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023*. (2006). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
31. *Satelitski računi za turizem v Sloveniji. Ocena ekonomskega obsega in pomena turizma v Sloveniji po metodologiji satelitskih računov za turizem*. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo.
32. Sirše, J. (2004). *Spremljanje ekonomskega obsega turizma s satelitskimi računi – aktivnosti v Sloveniji*. Povzetek.
33. Sirše, J. (2006). *Celovit izračun ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji po metodologiji TSA – satelitskih računov v turizmu*. Ljubljana: Mednarodni inštitut za turizem.
34. Sirše, J. (2007). *Uporaba satelitskih računov za turizem na področju igralništva*. Nova Gorica: Simpozij o gospodarskih in družbenih vplivih zabavišnega in igralniškega kompleksa.
35. *Strategija gospodarskega razvoja Mestne občine Nova Gorica*. (2003). Nova Gorica: RRA Severne Primorske.
36. Tkalčič, M. (2002). *Geografski prostor in turistična politika, Izvleček*. Portorož: Turistica – Visoka šola za turizem.
37. Turk, I. (1962). *Uvod v empirično analizo potrošnje*. Maribor: Založba Obzorja.
38. Vidjen, T. (2005). *Merjenje ekonomskega pomena in obsega turizma v narodnem gospodarstvu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
39. Zagoršek, H., Jaklič, M. & Zorić, J. (2008). *Analiza in usmeritve glede primerne obsega ponudbe klasičnih in posebnih iger na srečo v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
40. *Tourism Satellite Account: Implementation Project*. (2001). Madrid : World Tourism Organization.

41. *Tourism Satellite Accounts. Recommended Methodological Framework.* (2001). Luxembourg: Commission of the European Communities.

VIRI

1. *Analiza igralništva svetuje aktivno koncesijsko politiko.* Najdeno 11. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.ius-software.si/Novice/prikaz_Novica.asp?id=29898&Skatla
2. *Bonitete.si.* Najdeno leta 2007 in 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
3. Eadington, R. W. (1998). *Contributions of Casino Style Gambling to Local Economies.* Najdeno 1. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.jstor.org/pss/1049329>
4. Felsenstein, D. & Freeman, D. (2001). Estimating the impacts of crossborder competition: the case of gambling in Israel and Egypt. *Tourism Management*, 22, 511-521.
5. Grošel, M. (2008). *Gospodarstvo in pravičnost.* Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.gibanje.org/index.php?id=876>
6. Gruden, M. (2008, 27. maj). Novi koncept igralniške industrije. *Delo*, str. 11.
7. Gunčar, B. (2008, 15. julij). Alarm za igralništvo. *Finance*, str. 12.
8. *Igralniški turizem – bogati.* Najdeno 2. julija 2008 na spletnem naslovu <http://btpsinznanje.blogspot.com/2008/04/igralniki-turizem-bogati.html>
9. Igralniško-zabavišni turizem: Las Vegas pod Alpami? (2008, 28. april). *Kapital*, št. 441.
10. *Igralništvo – več kot le hazard.* Najdeno 11. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.revijakapital.com/kapital/podrobnogledom.php?idclanka=1910>
11. *Igralništvo & Zabava.* Najdeno 12. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.slovenia.info/si/Igralni%C5%A1tvo-Zabava.htm?zabava=0&lng=1>
12. Israeli, A. A. & Mehrez, A. (2000). From illegal gambling to legal gamig: casinos in Israel. *Tourism Management*, 21, 281-291.

13. *Izvleček iz registra koncesionarjev za igralni salon.* Najdeno 9. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.unpis.gov.si/slov/registri_evidence/register_igralnih_salonov.htm
14. *Izvleček iz registra koncesionarjev za igralnice.* Najdeno 9. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.unpis.gov.si/slov/registri_evidence/register_igralnic.htm
15. *Kratka predstavitev slovenskega turizma.* Najdeno 12. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.turisticna-zveza.si/referati/MarjanHribar.doc>
16. *Letno poročilo za leto 2006 za Casino Kobarid d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
17. *Letno poročilo za leto 2006 za Casino Kongo d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
18. *Letno poročilo za leto 2006 za Casino Ljubljana d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
19. *Letno poročilo za leto 2006 za Casino Maribor d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
20. *Letno poročilo za leto 2006 za Casino Portorož d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
21. *Letno poročilo za leto 2006 za Hit d.d..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
22. *Letno poročilo za leto 2006 za Inclub d.o.o..* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.bonitete.si>
23. Luin, D. (2000). *Igralništvo in EU*. Ljubljana: Evrobilten št. 15.
24. MacLaurin, T. & MacLaurin, D. (2003). *Casino gaming and tourism in Canada*. Ontario, Canada: International Journal of Contemporary Hospitality Management, 15/6.
25. *Opredelitev politične ekonomije kot znanosti o gospodarstvu družbe.* Najdeno 2. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.so-fov.org/forum/attachment.php?attachmentid=316&d=11280662> 35

26. Pahor, P. (2008, 12. april). Igralnice v Ljubljani nikakor ne zaživijo. *Dnevnik*. Najdeno 12. aprila 2008 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/311924
27. Pathela, E. (2007). *Singapore Casino Resort – The First in Singapore*. Najdeno 16. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.excelloz.com/Travel_guide/Singapore/Singapore_Casino.html
28. Podgoršek, D. (2007). *Vloga in položaj TIC-ev v luči novega razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma 2007-2011*. Ljubljana: Referat za Direktorat za turizem na MG.
29. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo. Najdeno 16. marca 2008 na spletnem naslovu <http://www.mf.gov.si/slov/zakon/NovelaZIS.pdf>
30. *Sentosa Casino Resort*. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.sentosacasinoresort.com/>
31. Sirše, J. (2004). *Spremljanje ekonomskega obsega turizma s satelitskimi računi – aktivnosti v Sloveniji*. Najdeno 17. julija 2007 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/radenci/referat/SIRSE.doc>
32. *Slovenija jutri*. Najdeno 2. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.slovenijajutri.gov.si/index.php?id=178&no_cache=1&tx_uvireforme_pi1%5Breforma%5D=35
33. *Statistične regije Slovenije*. Najdeno 13. marca 2008 na spletnem naslovu http://sl.wikipedia.org/wiki/Statisti%C4%8Dne_regije_Slovenije
34. Statistične informacije št. 106, 2006.
35. Statistične informacije št. 161, 2006.
36. Statistične informacije št. 192, 2006.
37. Statistične informacije št. 25, 2007.
38. *Statistični urad Republike Slovenije, Novice, Svetovni dan turizma*. Najdeno 20. junija 2007 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=726
39. *Statistični urad Republike Slovenije - raziskovanja statistike turizma*. Najdeno 31. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/doc/vsebina/02/portret/REGIJE/Gostinstvo%20in%20turizem/Gostinstvo%20in%20turizem%201995-2006.xls>

40. *Strategija trženja slovenskega turizma 2003 – 2006*. (2002). Ljubljana: Slovenska turistična organizacija.
41. *Stavite, prosim!* Najdeno 12. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.eu2008.si/si/Slovenia/Tourism/11_Bets/index.html
42. *System of National Accounts*. Washington: United Nations. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://unstats.un.org/unsd/sna1993/toctop.asp?L1=1>
43. *The benefits of gaming in Canada*. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.canadiangaming.ca/english/home/index.cfm>
44. *The Casinos of Macau*. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.worldcasinodirectory.com/macau>
45. *Trženje in promocija slovenskega turizma*. Najdeno 12. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.infosvet.si/index.php?option=com_content&task=view&id=1547&Itemid=84
46. Uran, M. & Ovsenik, R. (2006). *Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011 (predlog)*. Portorož: UP Turistica.
47. Zagoršek, H. (2007). Ocena ekonomskega pomena turizma v Sloveniji z metodo Satelitskih računov za turizem. *Slovenski turistični forum* (13 str.). Rogaška Slatina.
48. Zakon o igrah na srečo (2003). *Uradni list RS*. (Št. 134, 30. december. 2003).
49. *Wikipedia*. Najdeno 19. julija 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Las_Vegas,_Nevada

PRILOGE

PRILOGA 1: Delujoče igralnice in igralni saloni v Sloveniji

Seznam delujočih igralnic v Sloveniji

Z.št.	Firma in sedež	Igralnica	Veljavnost koncesije
1.	Casino Portorož, d.d.	Casino Portorož	30. 6. 2009
	Obala 75a	Obala 75a	
	6320 Portorož	6320 Portorož	
2.	Casino Portorož, d.d.	Casino Lipica	30. 6. 2009
	Obala 75a	Lipica 5	
	6320 Portorož	6210 Sežana	
3.	Casino Portorož, d.d.	Grand Casino Lido Čatež	30. 6. 2010
	Obala 75a	Topliška Cesta 35	
	6320 Portorož	8251 Čatež ob Savi	
4.	Hit, d.d.	Casino Perla	30. 6. 2009
	Delpinova 7a	Kidričeva 7	
	5000 Nova Gorica	5000 Nova Gorica	
5.	Hit, d.d.	Casino Park	30. 6. 2009
	Delpinova 7a	Delpinova 5	
	5000 Nova Gorica	5000 Nova Gorica	
6.	Hit, d.d.	Casino Korona	30. 6. 2009
	Delpinova 7a	Vršiška 23	
	5000 Nova Gorica	4280 Kranjska Gora	
7.	Hit, d.d.	Casino Fontana	30. 6. 2009
	Delpinova 7a	Zdraviliški trg 10	
	5000 Nova Gorica	3250 Rogaška Slatina	
8.	Hit, d.d.	Casino Kastel	30. 6. 2009
	Delpinova 7a	Grajska cesta 2	
	5000 Nova Gorica	8222 Otočec ob Krki	
9.	Casino Maribor, d.d.	Casino Maribor	31. 12. 2012
	Glavni trg 1	Glavni trg 1	
	2000 Maribor	2000 Maribor	
10.	Casino Bled, d.d.	Casino Bled	31. 12. 2012
	Cesta svobode 15	Cesta svobode 15	
	4260 Bled	4260 Bled	

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

Z.št.	Firma in sedež	Igralnica	Veljavnost koncesije
11.	Casino Ljubljana, d.d.	Casino Ljubljana	31. 12. 2012
	Miklošičeva 9	Dunajska 154	
	1000 Ljubljana	1000 Ljubljana	
12.	Casino Kobarid, d.d.	Igralnica Kobarid	31. 12. 2012
	Staro selo 60a	Staro selo 60a	
	5222 Kobarid	5222 Kobarid	
13.	Hit Šentilj, d.d.	Casino Mond	30. 10. 2010
	Pot na Novine 1	Pot na Novine 1	
	2212 Šentilj v Slovenskih Goricah	2212 Šentilj v Slovenskih Goricah	

Vir: Izvleček iz registra koncesionarjev za igralnice, 9. 3. 2008.

Seznam delujočih igralnih salonov v Sloveniji

Z.št.	Firma in sedež	Igralni salon	Veljavnost koncesije
1.	Dama, d.o.o.	Igralni salon casino Faraon, Kranj	15. 6. 2010
	Ul. Nikole Tesla 1	Koroška cesta 5	
	4000 Kranj	4000 Kranj	
2.	Oniks, d.d.	Igralni salon Casino Larix	15. 6. 2010
	Spodnji plavž 6	Borovška 99	
	4270 Jesenice	4280 Jesenice	
3.	Viva, d.o.o.	Casino Paquito – igralni salon	15. 6. 2010
	Volčja Draga 61	Volčja Draga 61	
	5293 Volčja Draga	5293 Volčja Draga	
4.	Mako, d.o.o.	Igralni salon Fortuna bar Rožna Dolina	12. 7. 2010
	Bevkov trg 6	Vipavska cesta 16b	
	5000 Nova Gorica	5000 Nova Gorica	
5.	Vis A Vis Club, d.o.o.	Igralni salon Vis A Vis Club	18. 7. 2010
	Krvavi potok 30	Krvavi potok 30	
	6240 Kozina	6240 Kozina	
6.	Portoroška, d.o.o.	Igralni salon Adonis Casino	31. 7. 2010
	Obala 114	Postajališka 2	
	6320 Portorož	6320 Portorož	

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

Z.št.	Firma in sedež	Igralni salon	Veljavnost koncesije
7.	AS-MB, d.o.o.	Igralni salon AS Radenci	31. 7. 2010
	Mlinska ulica 1	Panonska 1	
	2000 Maribor	9502 Radenci	
8.	Marwin, d.o.o.	Igralni salon Casino Faraon Celje	1. 9. 2010
	Koroška 56 c	Ljubljanska 39	
	3320 Velenje	3000 Celje	
9.	Andor, d.o.o.	Igralni salon Casino Andor	1. 9. 2010
	Klanec 19c	Vinogradniška 9	
	6240 Kozina	6280 Ankaran	
10.	Gasper Trade, d.o.o.	Kaval	1. 9. 2010
	Celovška cesta 34	Poljana 10	
	1000 Ljubljana	2391 Prevalje	
11.	Casino Portorož, d.d.	Igralni salon Osare Klub – Žusterna	1. 9. 2010
	Obala 75 a	Istrska cesta 67	
	6320 Portorož	6000 Koper	
12.	Hit, d.d.	Igralni salon Vrtojba	5. 12. 2010
	Delpinova 7	Mednarodni prehod 4	
	5000 Nova Gorica	5290 Šempeter pri Gorici	
13.	Hit, d.d.	Igralni salon Casino Dama	5. 12. 2010
	Delpinova 7	Cesta na stadion 2	
	5000 Nova Gorica	9250 Gornja Radgona	
14.	Igralni salon Karneval, d.o.o.	Igralni salon Karneval – Casino Carnevale	20. 12. 2010
	Spodnje Škofije 259	Spodnje Škofije 259	
	6281 Škofije	6281 Škofije	
15.	Hampy International, d.o.o.	Igralni salon Astra club Izola	20. 12. 2010
	Cankarjev drevored 16	Trg republike 4	
	6310 Izola	6310 Izola	
16.	Panox, d.o.o.	Igralni salon Astra Club	20. 12. 2010
	Dalatinova 2	Gosposka ulica 2	
	1000 Ljubljana	3000 Celje	
17.	Memoria, d.o.o.	Casino Poetovio igralni salon	20. 12. 2010
	Vinarski trg 5	Vinarski trg 5	
	2250 Ptuj	2250 Ptuj	

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

Z.št.	Firma in sedež	Igralni salon	Veljavnost koncesije
18.	Gold Club, d.o.o.	Igralni salon Gold Club Casino	20. 12. 2010
	Kraška cesta 4	Lipica 21	
	6210 Sežana	6210 Sežana	
19.	Hotel Žalec, d.o.o.	Salon igralnih avtomatov & zabavišče, Casino Rubin Žalec	20. 12. 2010
	Mestni trg 3	Mestni trg 3	
	3310 Žalec	3310 Žalec	
20.	Kongo Hotel & Casino, d.d.	Kongo Hotel & Casino – igralni salon	20. 12. 2010
	Ljubljanska 65	Ljubljanska 65	
	1290 Grosuplje	1290 Grosuplje	
21.	Stava, d.o.o.	Igralni salon Casino Joker	20. 1. 2011
	Mlinska ulica 2	Mlinska ulica 2	
	2000 Maribor	2000 Maribor	
22.	Game Star, d.o.o.	Igralni salon Evro Casino	20. 3. 2011
	Podutiška c. 158	Ljubljanska cesta 19	
	1000 Ljubljana	1330 Kočevje	
23.	Eximo, d.o.o.	Igralni salon Casino Jolly	20. 3. 2011
	Ajševica 53	Ajševica 53	
	5000 Nova Gorica	5000 Nova Gorica	
24.	Inclub, d.o.o.	Igralni salon Casino Princess	20. 3. 2011
	Bevkov trg 6	Bevkov trg 6	
	5000 Nova Gorica	5000 Nova Gorica	
25.	Aleatorium, d.o.o.	Igralni salon Casino Lev	30. 4. 2012
	Podutiška 158	Vošnjakova 1	
	1000 Ljubljana	1000 Ljubljana	
26.	Pigal, d.o.o.	Igralni salon Hotel Casino Castra	31. 7. 2012
	Goriška cesta 25č	Goriška cesta 25č	
	5270 Ajdovščina	5270 Ajdovščina	
27.	Trine, d.o.o.	Igralni salon Venko	1. 10. 2008
	Neblo 11	Neblo 11	
	5212 Dobrovo	5212 Dobrovo	
28.	Astraea, d.o.o.	Casino Astraea – igralni salon	1. 10. 2008
	Ulica borcev 1b	Mednarodni mejni prehod Lipica	
	2000 Maribor	6210 Sežana	

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

Z.št.	Firma in sedež	Igralni salon	Veljavnost koncesije
29.	Lev – Plus, d.o.o.	Casino Nebotičnik – igralni salon	1. 10. 2008
	Bleiweisova 7a	Bleiweisova 7a	
	4000 Kranj	4000 Kranj	
30.	Casino Ljubljana, d.d.	Casino Ljubljana – igralni salon AS	20. 11. 2008
	Miklošičeva 9	Miklošičeva 9	
	1000 Ljubljana	1000 Ljubljana	
31.	Onisac, d.o.o.	Casino Rio – igralni salon	20. 11. 2008
	Šmartinska 152	Šmartinska 152	
	1000 Ljubljana	1000 Ljubljana	
32.	P&P Marketing, d.o.o.	Igralni salon Casino Tivoli	20. 1. 2009
	Hraška cesta 21	Hraška cesta 21	
	4248 Lesce	4248 Lesce	
33.	Casino Bled, d.d.	Vulkan	20. 1. 2009
	Cesta svobode 15	Spodnji plavž 24c	
	4260 Bled	4280 Jesenice	
34.	B.G.S., d.o.o.	Casino Apolonij – igralni salon	20. 1. 2009
	Partizanska cesta 109	Partizanska cesta 149	
	6210 Sežana	6210 Sežana	
35.	Hoteli Bernardin, d.d.	Igralni salon Casino Bernardin	20. 1. 2009
	Obala 2	Obala 2	
	6320 Portorož	6320 Portorož	
36.	Nevada, d.o.o.	Casino Riviera – igralni salon	31. 7. 2010
	Obala 33	Obala 33	
	6320 Portorož	6320 Portorož	

Vir: Izvleček iz registra koncesionarjev za igralni salon, 9. 3. 2008.

PRILOGA 2: Grafični prikaz razporeditve igralnic in igralnih salonov v Sloveniji

Prikaz igralnic in igralnih salonov

Pozicioniranje igralnic v prostor

Pozicioniranje igralnih salonov v prostor

PRILOGA 3: Razdelitev igralnic in igralnih salonov po statističnih regijah

Z.št.	Igralnica	Statistična regija
1	Casino Portorož	Obalno-kraška
2	Casino Lipica	Obalno-kraška
3	Grand Casino Lido Čatež	Spodnjeposavska
4	Casino Perla	Goriška
5	Casino Park	Goriška
6	Casino Korona	Gorenjska
7	Casino Fontana	Savinjska
8	Casino Kastel	Jugovzhodna Slovenija
9	Casino Maribor	Podravska
10	Casino Bled	Gorenjska
11	Casino Ljubljana	Osrednjeslovenska
12	Igralnica Kobarid	Goriška
13	Casino Mond	Podravska
Z.št.	Igralni salon	Statistična regija
1	Igralni salon casino Faraon, Kranj	Gorenjska
2	Igralni salon Casino Larix	Gorenjska
3	Casino Paquito – igralni salon	Goriška
4	Igralni salon Fortuna bar Rožna Dolina	Goriška
5	Igralni salon Vis A Vis Club	Obalno-kraška
6	Igralni salon Adonis Casino	Obalno-kraška
7	Igralni salon AS Radenci	Pomurska
8	Igralni salon Casino Faraon Celje	Savinjska
9	Igralni salon Casino Andor	Obalno-kraška
10	Kaval	Koroška
11	Igralni salon Osare Klub – Žusterna	Obalno-kraška
12	Igralni salon Vrtojba	Goriška
13	Igralni salon Casino Dama	Pomurska
14	Igralni salon Karneval – Casino Carnevale	Obalno-kraška
15	Igralni salon Astra club Izola	Obalno-kraška
16	Igralni salon Astra Club	Savinjska
17	Casino Poetovio igralni salon	Podravska
18	Igralni salon Gold Club Casino	Obalno-kraška

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

Z.št.	Igralni salon	Statistična regija
19	Salon igralnih avtomatov & zabavišče, Casino Rubin Žalec	Savinjska
20	Kongo Hotel & Casino – igralni salon	Osrednjeslovenska
21	Igralni salon Casino Joker	Podravska
22	Igralni salon Evro Casino	Jugovzhodna Slovenija
23	Igralni salon Casino Jolly	Goriška
24	Igralni salon Casino Princess	Goriška
25	Igralni salon Casino Lev	Osrednjeslovenska
26	Igralni salon Hotel Casino Castra	Goriška
27	Igralni salon Venko	Goriška
28	Casino Astraea – igralni salon	Obalno-kraška
29	Casino Nebotičnik – igralni salon	Gorenjska
30	Casino Ljubljana – igralni salon AS	Osrednjeslovenska
31	Casino Rio – igralni salon	Osrednjeslovenska
32	Igralni salon Casino Tivoli	Gorenjska
33	Vulkan	Gorenjska
34	Casino Apolonij – igralni salon	Obalno-kraška
35	Igralni salon Casino Bernardin	Obalno-kraška
36	Casino Riviera – igralni salon	Obalno-kraška

Vir: Izvleček iz registra koncesionarjev za igralnice, 9. 3. 2008, Izvleček iz registra koncesionarjev za igralni salon, 9. 3. 2008, in Statistične regije Slovenije, 13. 3. 2008.

PRILOGA 4: Podatki iz predhodnih raziskav

Sirše Janez: 1.4. Uporaba satelitskih računov za turizem			
leto 2004	igralnice	igralni saloni	skupaj
število redno zaposlenih	1.970	490	2.460
razmerje (sklep za leto 2006)	80,08 %	19,92 %	

PRILOGA 5: Podatki iz predhodnih raziskav (tabele 3 do12)

Sirše Janez: Celovit izračun ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji			
LETO 2000	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	40.888.833,25 €	24.793.022,87 €	65.681.856,12 €
Nespecifični proizvodi	22.609.330,66 €	3.984.309,80 €	26.593.640,46 €
SKUPAJ	63.498.163,91 €	28.777.332,67 €	92.275.496,58 €
Število nočitev	4.471.385,00		

LETO 2000	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	16.268.986,81 €	21.404.189,62 €	37.673.176,43 €
Nespecifični proizvodi	4.216.324,49 €	3.313.303,29 €	7.529.627,77 €
SKUPAJ	20.485.311,30 €	24.717.492,91 €	45.202.804,21 €
Število nočitev	6.013.505,00		

Sirše Janez: Celovit izračun ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji			
LETO 2003	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	41.829.276,41 €	30.495.418,13 €	72.324.694,54 €
Nespecifični proizvodi	23.129.345,27 €	4.900.701,05 €	28.030.046,32 €
SKUPAJ	64.958.621,68 €	35.396.119,18 €	131.031.205,14 €
Število nočitev	glede na leto 2000 se je povečalo za 23 %		
	5.499.803,55		

LETO 2003	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	20.010.853,78 €	26.327.153,23 €	46.338.007,01 €
Nespecifični proizvodi	5.186.079,12 €	4.075.363,04 €	9.261.442,16 €
SKUPAJ	25.196.932,90 €	30.402.516,27 €	64.187.981,97 €
Število nočitev	7.396.611,15		

Sirše Janez: Celovit izračun ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji			
LETO 2004	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	52.337.706,56 €	31.735.069,27 €	84.072.775,83 €
Nespecifični proizvodi	28.939.943,25 €	5.099.916,54 €	34.039.859,79 €
SKUPAJ	81.277.649,81 €	36.834.985,81 €	118.112.635,62 €
Število nočitev	glede na leto 2000 se je povečalo za 28 %		
	5.723.372,80		

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

LETO 2004	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	20.824.303,12 €	27.397.362,71 €	48.221.665,83 €
Nespecifični proizvodi	5.396.895,34 €	4.241.028,21 €	9.637.923,55 €
SKUPAJ	26.221.198,46 €	31.638.390,92 €	57.859.589,38 €
Število nočitev	7.697.286,40		

Sklep			
LETO 2005	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	54.382.148,22 €	32.974.720,41 €	87.356.868,64 €
Nespecifični proizvodi	30.070.409,78 €	5.299.132,03 €	35.369.541,81 €
SKUPAJ	84.452.558,00 €	38.273.852,45 €	122.726.410,45 €
Število nočitev	predpostavka: 33 odstotno povečanje 5.946.942,05		

LETO 2005	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	21.637.752,46 €	28.467.572,19 €	50.105.324,65 €
Nespecifični proizvodi	5.607.711,57 €	4.406.693,37 €	10.014.404,94 €
SKUPAJ	27.245.464,03 €	32.874.265,57 €	60.119.729,59 €
Število nočitev	7.997.961,65		

Sklep			
LETO 2006	Turistična potrošnja mednarodnega receptivnega turizma		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	56.426.589,88 €	34.214.371,56 €	90.640.961,44 €
Nespecifični proizvodi	31.200.876,31 €	5.498.347,52 €	36.699.223,84 €
SKUPAJ	87.627.466,20 €	39.712.719,08 €	127.340.185,28 €
Število nočitev	predpostavka: 38 odstotno povečanje 6.170.511,30		

LETO 2006	Domača turistična potrošnja		
	Enodnevni obiskovalci	Turisti	Skupaj
Specifični proizvodi	22.451.201,80 €	29.537.781,67 €	51.988.983,48 €
Nespecifični proizvodi	5.818.527,79 €	4.406.693,37 €	10.225.221,17 €
SKUPAJ	28.269.729,59 €	33.944.475,05 €	62.214.204,64 €
Število nočitev	8.298.636,90		

Sirše Janez: Celovit izračun ekonomskih učinkov igralništva v Sloveniji					
Notranja turistična potrošnja	leto 2000	leto 2003	leto 2004	leto 2005	leto 2006
Tuja	180.441.495,58 €	217.730.762,81 €	230.965.114,34 €	239.987.189,12 €	249.009.263,90 €
Domača	24.603.572,02 €	43.335.837,09 €	31.492.572,19 €	32.722.750,79 €	33.952.929,39 €
Igralniška potrošnja	185.586.713,40 €	245.560.006,68 €	237.550.993,16 €	246.830.328,83 €	256.109.664,50 €
Druge za turizem specifične in nespecifične storitve	19.458.354,20 €	15.506.593,22 €	24.906.693,37 €	25.879.611,08 €	26.852.528,79 €
Skupaj potrošnja	205.045.067,60 €	261.066.599,90 €	262.457.686,53 €	272.709.939,91 €	282.962.193,29 €

Povzetek iz razpoložljivih letnih poročil za leto 2006							
Število vseh prihodkov v igralniški dejavnosti v letu 2005				99.929.880.000,00 v SIT			
Število vseh obiskov igralnic in igralnih salonov v letu 2006				4.300.000,00			
	Igralna enota	Prihodki v SIT	Procent vseh prihodkov v panogi	Povprečna potrošnja gosta na obisk igralnice v SIT	Obiski	Procent vseh obiskov v panogi	Število tujih gostov
1	HIT d.d.	46.100.000.000,00	46,13 %	31.632,48	1.580.000,00	36,74 %	n.p.
2	Inclub d.o.o.	2.210.000.000,00	2,21 %	n.p.	170.000,00	3,95 %	70 %
3	Casino Kobarid d.d.	1.870.000.000,00	1,87 %	19.473,15	113.633,00	2,64 %	91 %
4	Casino Ljubljana d.d.	1.463.867.000,00	1,46 %	n.p.	80.472,00	1,87 %	32 %
5	Casino Maribor d.d.	460.000.000,00	0,46 %	n.p.	38.901,00	0,90 %	45 %
6	Casino Kongo d.d.	1.707.000.000,00	1,71 %	n.p.	n.p.	0,00 %	n.p.
7	Casino Portorož d.d.	8.600.753.000,00	8,61 %	15.900,00	593.378,00	13,80 %	90 %
	Skupaj	62.411.620.000,00	62,46 %	28.838,65	2.576.384,00	59,92 %	66 %

	Igralna enota	Število domačih	Število italijanskih gostov	Bruto investicije v SIT	Procent investicij glede na prihodke	Gostinske storitve v SIT	Procent gostinskih storitev glede na prihodke
1	HIT d.d.	n.p.	n.p.	10.400.000.000,00	22,56 %	4.350.000.000,00	9,44 %
2	Inclub d.o.o.	30 %	68 %	n.p.	0,00 %	n.p.	0,00 %
3	Casino Kobarid d.d.	9 %	89 %	408.000.000,00	21,82 %	121.000.000,00	6,47 %
4	Casino Ljubljana d.d.	68 %	n.p.	0,00	0,00 %	n.p.	0,00 %
5	Casino Maribor d.d.	55 %	n.p.	82.700.000,00	17,98 %	n.p.	0,00 %
6	Casino Kongo d.d.	n.p.	n.p.	477.216.000,00	27,96 %	n.p.	0,00 %
7	Casino Portorož d.d.	10 %	87 %	0,00	0,00 %	n.p.	0,00 %
	Skupaj	34 %	81 %	11.367.916.000,00	22,58 %	4.471.000.000,00	7,95 %

	Igralna enota	Število hotelskih gostov	Število nočitev	Zasedenost ležišč
1	HIT d.d.	67.000,00	115.000,00	53 %
2	Inclub d.o.o.	n.p.	n.p.	n.p.
3	Casino Kobarid d.d.	n.p.	n.p.	n.p.
4	Casino Ljubljana d.d.	n.p.	n.p.	n.p.
5	Casino Maribor d.d.	n.p.	n.p.	n.p.
6	Casino Kongo d.d.	n.p.	n.p.	n.p.
7	Casino Portorož d.d.	n.p.	n.p.	n.p.
	Skupaj	67.000,00	115.000,00	53 %

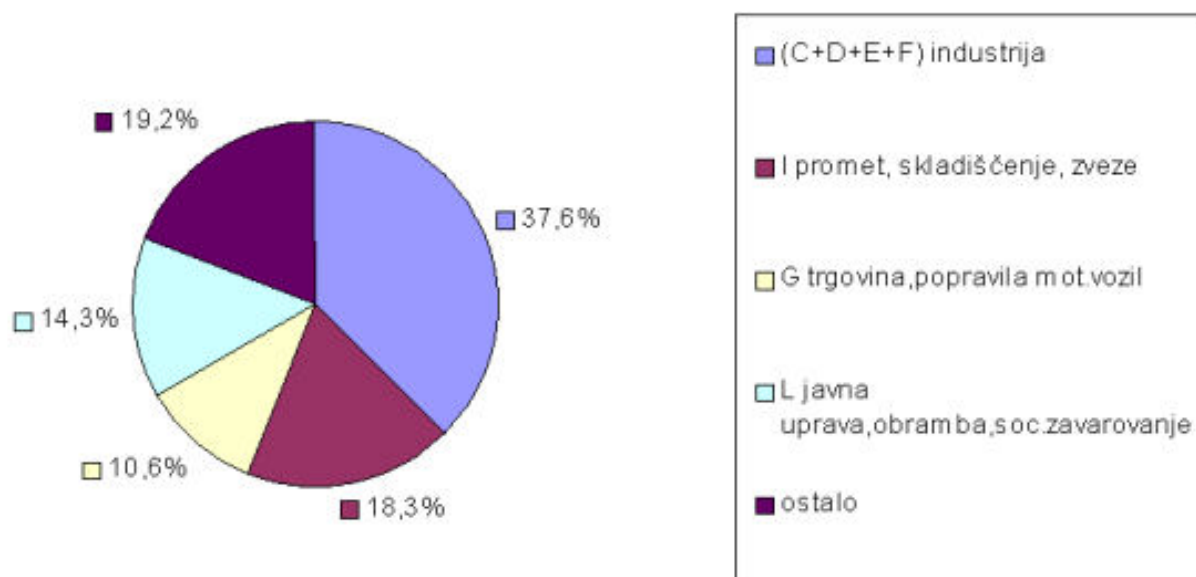
Gostinstvo in turizem po statističnih regijah, Slovenija, 2006								
		Nastanitvene zmogljivosti			Turisti		Prenočitve turistov	
		nastanitveni objekti	sobe	ležišča	skupaj	tuji	skupaj	tujih
Šifra regije	regija							
00	SLOVENIJA	-	30794	80737	2484605	1616650	7722267	4488829
01	Pomurska	-	2606	5719	196128	82538	772651	340079
02	Podravska	-	1282	3341	127701	84655	324752	182153
03	Koroška	-	294	878	14552	5303	47610	20928
04	Savinjska	-	3613	8282	282862	117529	1206043	470500
05	Zasavska	-	88	205	4031	2239	8385	5506
06	Spodnjeposavska	-	1414	4392	155978	66567	575226	213621
07	Jugovzhodna Slovenija	-	975	2180	66977	36308	260319	95073
08	Osrednjeslovenska	-	3524	8054	391545	364610	722585	668972
09	Gorenjska	-	6216	18957	481688	369650	1394324	1083154
10	Notranjsko-kraška	-	612	1554	34189	31984	50149	46255
11	Goriška	-	2008	5260	165044	126629	360852	276396
12	Obalno-kraška	-	8162	21915	563910	328638	1999371	1086192
Vir: Statistični urad Republike Slovenije - raziskovanja statistike turizma								
Objava: Podatkovna baza SI-STAT								

Bruto investicije v nova in rabljena osnovna sredstva v podjetjih, družbah in organizacijah, po skupinah osnovnih sredstev in dejavnosti investitorja, Slovenija, 2006 - organizacijsko načelo

Dejavnost investitorja	Skupaj	Opredmetena osnovna sredstva			Neopredmetena osnovna sredstva
	mio SIT	skupaj	gradbeni objekti in izboljšava zemljišč	stroji, oprema, prometna sredstva in gojena naravna sredstva	
S K U P A J	1.292.114	1.243.787	626.950	616.837	48.327
A+B Kmetijstvo, lov, gozdarstvo in ribištvo	7.568	7.490	1.883	5.607	78
C Rudarstvo	5.297	5.199	2.109	3.090	98
D Predelovalne dejavnosti	347.641	334.283	71.794	262.490	13.358
E Oskrba z elektriko, plinom, vodo	88.773	83.581	49.878	33.704	5.192
F Gradbeništvo	44.409	44.118	10.766	33.352	291
G Trgovina, popravila motornih vozil	137.359	133.771	81.272	52.499	3.588
H Gostinstvo	31.016	30.845	22.770	8.075	171
I Promet, skladiščenje, zveze	236.114	230.609	148.234	82.375	5.505
J Finančno posredništvo	63.601	59.298	22.469	36.829	4.302
K Nepremičnine, najem, poslovne storitve	32.008	30.603	15.134	15.469	1.405
L Javna uprava, obramba, soc. zavarovanje	185.064	173.400	138.855	34.545	11.664
M Izobraževanje	43.133	42.396	28.603	13.792	738
N Zdravstvo, soc. varstvo	32.585	31.637	13.672	17.965	948
O Družbene javne, skupne in osebne storitve	37.547	36.556	19.510	17.046	991

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Struktura bruto investicij v nova in rabljena osnovna sredstva po dejavnosti, Slovenija, 2006

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

PRILOGA 6: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda po tekočih in stalnih cenah ter v % BDP in vrste izdatkov gospodinjstev

Tabela 4: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, v % BDP

Oznaka	Komponenta	1995	2000	2006
1 = 2 + 9	domača potrošnja skupaj	101,8	103,5	101,0
2 = 3 + 4 + 5	končna potrošnja	78,9	76,1	72,6
3	gospodinjstva	58,5	55,7	52,4
4	NPISG	1,3	1,2	1,0
5 = 6 + 7	država	19,1	19,1	19,2
6	individualna potrošnja	11,4	11,4	11,3
7	kolektivna potrošnja	7,6	7,7	7,9
8 = 3 + 4 + 6	od tega: dejanska individualna potrošnja	71,3	68,4	64,7
9 = 10 + 11	bruto investicije	22,9	27,5	28,4
10	bruto investicije v osnovna sredstva	20,9	26,2	26,1
11	spremembe zalog in vrednostni predmeti	2,0	1,2	2,2
12 = 13 – 16	saldo menjave s tujino	–1,8	–3,5	–1,0
13 = 14 + 15	izvoz blaga in storitev	51,2	54,7	67,4
14	blago (fob)	41,0	45,0	55,9
15	storitve	10,2	9,7	11,5
16 = 17 + 18	minus: uvoz blaga in storitev	53,0	58,3	68,4
17	blago (fob)	45,7	50,9	59,8
18	storitve	7,3	7,4	8,6
19 = 1 + 12	bruto domači proizvod	100,0	100,0	100,0

Vir: SURS, lastni preračuni.

Vir: Ferk, 2007, str. 24 – 31.

Zasebna potrošnja se je v obdobju 1995–2006 realno povečala za 38,4 % (nominalno 2,7-krat), rast BDP pa je bila nekoliko hitrejša, in sicer se je realno povečal za 56,4 % (nominalno 3,0-krat). V povprečju se je tako potrošnja na letni ravni realno povečevala za 3,0 % (nominalno za 9,5 %), BDP pa se je tako realno kot tudi nominalno letno povečal za dobro odstotno točko več (za 4,2 % oziroma 10,6 %). Najvišjo rast je zasebna potrošnja dosegla leta 1999 (gl. tudi str. 27), ko se je povečala za 6,1 %; največ glede na odstotni prispevek pa je h gospodarski rasti prispevala v letu 2003 (kar 67,2 %), ko je prehitela rast BDP (2,8 %) za 0,6 odstotne točke (za prav toliko je rast BDP prehitela tudi v letu 1999, k njegovi rasti pa je takrat prispevala 64,4 %) (gl. tudi Sliko 5). Zaradi visokega trošenja (ki ni izhajalo iz povečanja dohodka) in zadolževanja v letu 1999 je potrošnja ob 0,7 odstotni realni rasti v letu 2000 k 4,1 odstotni rasti BDP prispevala le 0,4 odstotne točke oziroma borih 9,9 %. V zadnjih treh letih zaradi razmeroma visoke rasti BDP, ki je spodbujena s tujim povpraševanjem in domačo investicijsko aktivnostjo, potrošnja h gospodarski rasti prispeva vse manj, v letu 2004 je tako prispevala 37,1 %, v letu 2005 35,0 % in v letu 2006 le dobro petino (21,5 %) (Ferk, 2007, str. 24 – 31).

Tabela 6: Deleži (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu in vrstah proizvodov, Slovenija

Skupina	1995	2000	2006
01 hrana in brezalkoholne pijače	18,0	16,9	14,4
02 alkoholne pijače, tobak in mamila	5,8	5,5	5,0
03 obleka in obutev	6,3	6,2	5,5
04 stanarina, voda, energija	18,8	18,9	18,8
05 pohištvo, gospodinjstva oprema in vzdrževanje	5,8	5,9	5,9
06 zdravstvo	2,2	3,3	3,5
07 promet	17,4	15,9	16,2
08 komunikacije	1,8	2,3	3,7
09 rekreacija in kultura	8,0	9,3	9,9
10 izobraževanje	0,9	0,9	1,2
11 hoteli, kavarne in restavracije	7,1	6,5	6,6
12 raznovrstni proizvodi in storitve	8,0	8,5	9,4
Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu	100,0	100,0	100,0
trajno blago	13,2	10,7	11,2
poltrajno blago	10,5	10,2	9,1
netrajno blago	38,4	39,6	37,3
storitve	37,9	39,6	42,5
plus: neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini	3,7	3,4	2,9
minus: neposredni nakupi ne rezidenčnih gospodinjstev na domačem trgu	8,6	8,4	8,4
Izdatki rezidenčnih gospodinjstev za končno potrošnjo	95,1	95,0	94,5

Opomba: Deleži prikazani v odstotku izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu v tekočih cenah. Gl. tudi Tabelo 5.
Vir: SURS, lastni preračuni.

Vir: Ferk, 2007, str. 24 – 31.

Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, tekoče cene, 2006

2006	v mio EUR
Domača potrošnja skupaj	30.749,63
Končna potrošnja	22.115,92
Gospodinjstva	15.955,62
NPISG	303,42
Država	5.856,88
Individualna potrošnja	3.438,03
Kolektivna potrošnja	2.418,85
od tega: dejanska individualna potrošnja	19.697,08
Bruto investicije	8.633,70
Bruto investicije v osnovna sredstva	7.959,70
Spremembe zalog in vred. predmeti	674,01
Saldo menjave s tujino	-301,34
Izvoz blaga in storitev	20.514,58
Blago (fob)	17.025,66
Storitve	3.488,92

‘se nadaljuje’

‘nadaljevanje’

2006	v mio EUR
Minus: uvoz blaga in storitev	20.815,93
Blago (fob)	18.202,38
Storitve	2.613,55
Bruto domači proizvod	30.448,28

Vir: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, stalne cene preteklega leta, 2006

2006	v mio EUR
Domača potrošnja skupaj	30.035,55
Končna potrošnja	21.569,36
Gospodinjstva	15.566,93
NPISG	290,62
Država	5.711,81
Individualna potrošnja	3.367,40
Kolektivna potrošnja	2.344,41
od tega: dejanska individualna potrošnja	19.224,95
Bruto investicije	8.466,19
Bruto investicije v osnovna sredstva	7.813,20
Spremembe zalog in vred. predmeti	653,00
Saldo menjave s tujino	-176,73
Izvoz blaga in storitev	19.981,93
Blago (fob)	16.556,16
Storitve	3.425,77
Minus: uvoz blaga in storitev	20.158,66
Blago (fob)	17.623,55
Storitve	2.535,10
Bruto domači proizvod	29.858,82

Vir: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

PRILOGA 7: Ekonomski kazalniki po posamezni dejavnosti

KATEGORIJE	DEJ. IGRALNIC	TRG. NA DROBNO V NESPECIALNIZIRA NIH TRGOVINAH Z ŽIVILI	TRG. NA DROBNO Z LASTNIMI MOTORNIMI GORIVI	SPLOŠNA GRADBENA DELA	GOSPODARSTVO
Sredstva	354.558.872	2.399.949.024	1.010.278.797	2.007.225.989	79.557.039.797
Dolgoročna sredstva	274.785.933	1.748.154.294	618.063.921	597.404.181	49.185.028.643
Opredmetena osnovna sredstva	189.992.898	1.144.783.129	408.715.928	345.260.683	29.788.867.422
Kratkoročna sredstva	67.197.734	645.655.780	390.135.420	1.368.834.598	29.958.799.729
Zaloge	2.452.888	264.797.747	93.532.645	390.925.280	7.279.484.790
Kratkoročne poslovne terjatve	16.653.827	262.044.229	231.024.082	769.332.962	14.318.375.000
Obveznosti do virov sredstev	354.558.872	2.399.949.024	1.010.278.797	2.007.225.989	79.557.039.797
Kapital	194.605.563	924.214.609	493.666.395	347.200.409	31.746.872.455
Finančne in poslovne obveznosti	146.966.483	1.432.677.166	480.750.655	1.567.601.331	45.268.080.583
Dolgoročne obveznosti	57.568.323	673.188.424	99.036.267	267.486.930	19.908.788.157
Dolgoročne finančne obveznosti	51.736.551	569.187.185	96.992.376	170.593.085	14.369.300.526
Dolgoročne poslovne obveznosti	5.831.773	90.342.188	1.775.334	96.001.319	5.344.280.992
Kratkoročne obveznosti	89.398.160	759.488.741	381.714.388	1.300.114.401	25.359.292.426
Kratkoročne finančne obveznosti	38.461.225	269.986.104	44.903.130	377.528.868	10.303.427.900
Kratkoročne poslovne obveznosti	50.936.935	489.502.637	336.811.259	922.576.390	15.053.929.953
Čisti prihodki od prodaje	297.407.368	3.037.943.450	2.518.922.314	2.046.486.676	63.192.874.872
Poslovni odhodki	277.150.028	3.013.442.999	2.498.516.519	2.091.304.446	62.041.168.850
Poslovni izid iz poslovanja (EBIT)	23.892.391	78.004.627	38.502.454	79.922.404	2.869.138.502

KATEGORIJE	DEJ. IGRALNIC	TRG. NA DROBNO V NESPECIALNIZIRA NIH TRGOVINAH Z ŽIVILI	TRG. NA DROBNO Z LASTNIMI MOTORNIMI GORIVI	SPLOŠNA GRADBENA DELA	GOSPODARSTVO
Finančni prihodki	2.898.544	55.515.020	48.740.491	18.878.403	1.573.804.191
Finančni odhodki	4.951.956	49.830.093	33.697.067	38.953.157	1.376.016.032
Čisti poslovni izid obračunskega obdobja	14.736.877	77.660.259	42.639.689	51.456.098	2.571.891.129
Povprečno število zaposlencev na podlagi delovn...	2.646,38	21.268,57	1.133,75	20.165,87	478.839,01
Delež kapitala v financiranju	54,89	38,51	48,86	17,3	39,9
Delež dolgov v financiranju	41,45	59,7	47,59	78,1	56,9
Kratkoročni koeficient likvidnosti	0,75	0,85	1,02	1,05	1,18
Pospešeni koeficient likvidnosti	0,72	0,5	0,78	0,75	0,89
Obračanje zalog 1	122,59	12,22	22,04	6,39	8,69
Obračanje kratkoročnih poslovnih terjatev	19,11	12,32	11,14	2,99	4,86
Dnevi vezave zalog 1	2,98	29,86	16,56	57,15	42,02
Dnevi vezave kratkoročnih poslovnih terjatev	19,1	29,62	32,76	122,1	75,07
Čista dobičkovnost skupnih prihodkov	4,83	2,47	1,65	2,33	3,85
Čista donosnost sredstev	4,38	3,4	4,19	2,9	3,43
Čista donosnost kapitala	7,81	9,12	8,96	15,63	8,46
Dodana vrednost na zaposlenega	57039,36	24025,45	94802,69	16129,9	30411,76
Povpračna bruto mesečna plača na zaposlenega	2219,93	854,12	2020,62	849,17	1119,11
Obrat denarja	-39,46	-31,82	29,31	-27,34	2,02

Vir: Bonitete.si

PRILOGA 8: Kazalnik – obrat denarja

Izračun kazalnika za kapitalske družbe in agregate kapitalskih družb

$$\frac{([0010201]+[0010201P])/2}{([050]+[053])} * 365 + \frac{([001020202]+[001020202P])/2}{([050]+[053])} * 365 + \frac{([003030204]+[003030204P])/2}{([055]+[056]+[058])} * 365$$

[0010201] Zaloge

[0010201P] Zaloge prejšnjega leta

[050] Čisti prihodki od prodaje

[053] Drugi poslovni prihodki

[001020202] Kratkoročne poslovne terjatve

[001020202P] Kratkoročne poslovne terjatve prejšnjega leta

[003030204] Kratkoročne poslovne obveznosti do dobaviteljev

[003030204P] Kratkoročne poslovne obveznosti do dobaviteljev prejšnjega leta

[055] Stroški blaga, materiala in storitev

[056] Stroški dela

[058] Drugi poslovni odhodki

PRILOGA 9: Slovarček

1. Astragalus = grahovec
2. Batam = otok v Indoneziji
3. BDP = bruto domači proizvod
4. Cost benefit analiza = analiza stroškov in koristi
5. Čevelj = 30,48 cm
6. Destinacija = izhaja iz latinskih izrazov 'destinatio' ter 'onis' in pomeni kraj, ki predstavlja konec potovanja
7. EU = Evropska unija
8. Expost = naknadno
9. Genting = mesto v Maleziji
10. I/O analiza = za analizo več-nivojskih proizvodnih procesov. Uporablja se pri analiziranju medregijskih ekonomskih tokov, makroekonomskih analizah in planiranju, itd.
11. Jutro = 40,467 arov
12. Kazalnik je relativno število, dobljeno s primerjavo dveh velikosti; ima spoznavno moč, ki omogoča oblikovati sodbo o poslovanju. Glede na naravo primerjanih velikosti je lahko indeks, koeficient ali stopnja udeležbe.
13. Kolektivna potrošnja = potrošnja, ki se financira iz družbenih fondov ali proračunov; splošna potrošnja
14. Milja = 1.609 metrov
15. OECD = Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
16. Piloten = poskusen
17. Puritanec = nav. slabš. kdor zahteva pretirano strogo ravnanje po moralnih, verskih načelih
18. Receptivni turizem = turizem, usmerjen zlasti v privabljanje, pridobivanje gostov
19. SNA = Sistem nacionalnih računov
20. Emitivni turizem = iniciativni turizem
21. WTO = Svetovna trgovinska organizacija